

GIUSEPPE MAZZINI

DEVOJ DE LA HOMO

Penso kaj agado — Dio kaj Popolo

EL LA ITALA LINGVO TRADUKIS

MIKAELO ARABENO

KUN LA APROBO DE D.^{ro} ALDO SCHMUCKHER

VIC-DIREKTORO DE LA LIGURIA INSTITUTO DE ESPERANTO

UNUA ELDONO

— 10.000 —

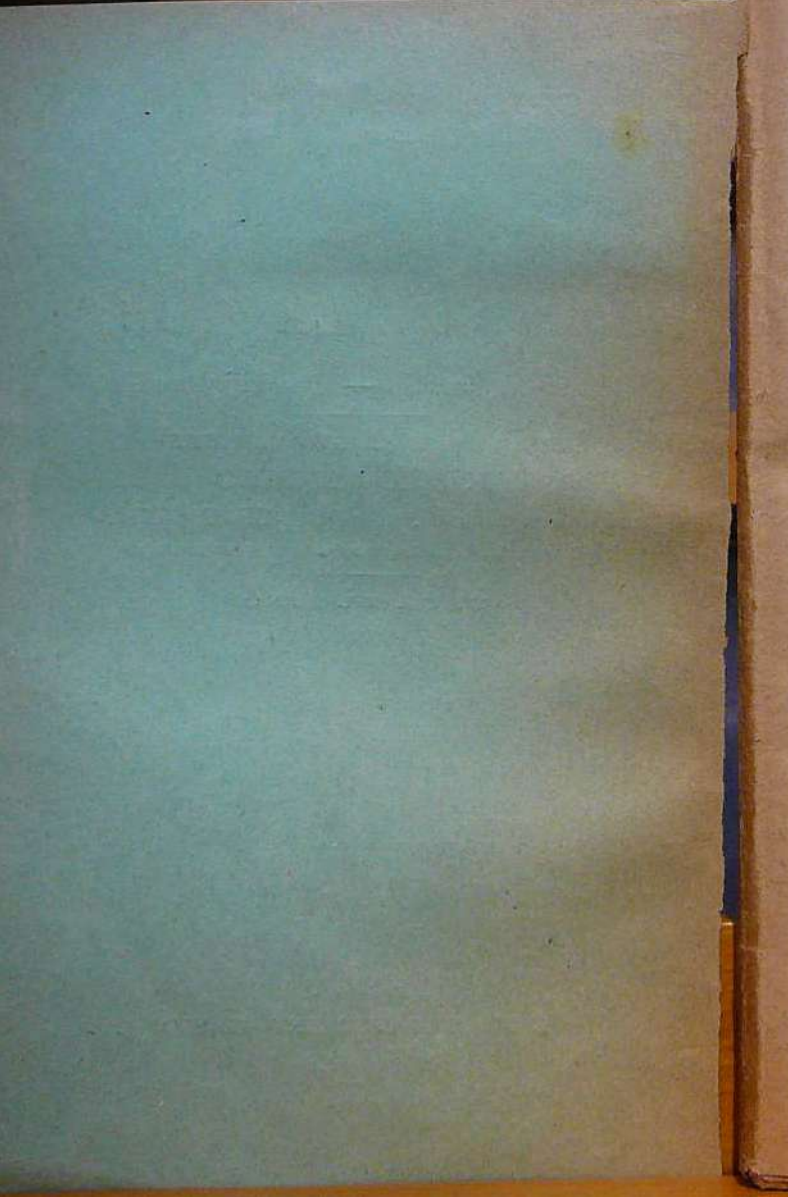

GENOVA

LABORISTA ESPERANTO-GRUPO

Via S. Luca, 4-2

1922

GIUSEPPE MAZZINI

DEVOJ DE LA HOMO

EL LA ITALA LINGVO TRADUKIS

MIKAELO ARABENO

KUN LA APROBO DE D.^{ro} ALDO SCHMUCKHER

VIC-DIREKTORO DE LA LIGURIA INSTITUTO DE ESPERANTO

UNUA ELDONO

ONLAGE

GENOVA

LABORISTA ESPERANTO-GRUPO

Via S. Luca, 4-2

1922

Corri il mondo, prezioso libretto dei DOVERI
DELL' UOMO, tradotto nella nuova lingua.

Benedetto l' Esperanto, che ha l' intento di far
ascòltare a tutti i popoli la parola di Mazzini.

GIUSEPPE MACAGGI

Ĉiuj rajtoj rezervitaj

Trakuru la mondon, ho ĉi, multvalora
libreto « DEVOJ DE LA HOMO » tradukita
en la nova lingvo.

Benata estu Esperanto kiu intencas
aŭskultigi al ĉiuj popoloj la parolon de
Mazzini.

GIUSEPPE MACAGGI

PAROLO DE LA TRADUKINTO

JOSEFO MAZZINI naskiĝis en Ĝenovo la 22^{an} de Junio 1805. Advokato en la jaro 1817, li ple-
das por la malriĉuloj, verkas gazetajn artikolojn
kaj broŝurojn pri politikaj, sociaj, ekonomiaj de-
mandoj, fondas sekretajn asociojn, « La Juna Italio »
« La Juna Eŭropo » kaj revoluciemajn, edukajn in-
stituciojn. Pro tio, estis de la tiamaj Italaj Registaroj,
malliberigita, ekzilita, fine kondamnita al morto,
Li ĉiam pilgrimis, dissemante siajn doktrinojn, de
lando al lando, forpelita, persekutita de ĉiuj Eŭ-
ropaj policoj; riskante ekzekuton li venis kaj revenis
en sian dismembritan Patrujon kaj ĉe vizio de
Unuobla Italio kaj Eŭropa Konfederacio de liberaj
Nacioj, sub angla nomo finiĝis lia Apostola vivo
en Pisa, la 10^{an} de Marto 1872. Lia tombo en Ĝe-
novo estas nun pilgrima kaj inspira Sanktejo de ĉiuj
progresemaĵ homoj.

Lia « DEVOJ DE LA HOMO » estas verko le-
ginda ne nur por Italoj sed por ĉiuj mondanoj.
Kaj ĉar en ĝiaj paĝoj spiras la interna ideo de la
Esperantismo, mi ĝin fidele tradukis en la lingvon
de Li profetita, penante konservi kiel eble plej Lian
stilon, por modeste honori mian grandan Samur-
banon, Profeton de Italio, Apostolon de la Homaro,
en la 50^a datreveno de Lia morto.

Koran dankon mi ŝuldas al Mazzini'a disci-
plo Hon. Giuseppe Macaggi, kiu per aŭguraj vor-
toj adiaŭis la libreton, al Samideanoj: S.^o Ektoro
Managlia, M.^o Natalo Carosio, Reĝ. Josefo Benei-
tino, Ing. Cezaro Rossi kaj aliaj kiuj laŭ sia eblo
klopodis por sukcesigi la eldonon de ĉi-tiu libreto,
kiu per iniciato de la Laborista E. Grupo kaj dan-
k' al malavaraj donacintoj la Urbo Ĝenovo pre-
zentas al Delegitoj de la Ĝenova Konferenco, kaj
disdonas tra la mondon.

M. A.

Ĝenovo, Marto 1922.

Al la Italaj Laboristoj

Al vi, gefiloj de la popolo, mi dediĉas tiun-ĉi libreton en kiu mi ekmontris la principojn je kies nomo kaj per kies virto vi plenumos, libervole, mision vian en Italio: misio pri respublika progreso por ĉiuj kaj pri emancipo por vi. Kiuj, pro speciala favoro de cirkonstancoj aŭ de talento, povas pli facile sin enirigi en la intelekton de ĉi-tiuj principoj, tiuj ilin klarigu, ilin komentu al la aliaj kun la amo per kiu skribante mi pensis al vi, al viaj suferoj, al viaj virgaj aspiroj pri nova vivo, kiun — superinte la maljustan neegalecon, fatalan al viaj kapabloj — vi infuzos en la italan Patrolandon.

De miaj unuaj jaroj mi vin amis. La respublikaj instinktoj de mia patrino min instruis traserĉi ĉe mia similulo, la *homon*, ne la riĉulon aŭ la potenculon, kaj la nekonscia simpla patra virto kutimigis min admiri, pli ol la memfidan afektitan duon-scion, la silentan malatentan oferdonan virton, kiu ofte estas en vi. Pli poste, el puto historia, mi ĉerpis, ke la vera vivo de Italio estas vivo de

popolo, ke la malrapida laboro de jarcentoj ĉiam celis prepari, inter la puŝiĝo de l' diversaj rasoj kaj la supraĵaj kaj nedaŭraj ŝanĝiĝoj de uzurpadoj kaj konkiroj, la grandan demokratian Nacian Unuecon, kaj tiam, antaŭ tridek jaroj, al vi min donis.

Mi vidis ke la Patrujo, la Patrujo Unuobla, de egaluloj kaj liberuloj ne eliĝus el ia aristokratio kiu inter ni neniam havis opian kaj iniciativan vivon, nek el Monarĥio kiu ŝoviĝis, dum la XVI jarcento sur la postsignojn de l' fremdulo kaj sen propra misio, inter nin, sen penso pri unuiĝo aŭ emancipo; sed nur el la Itala popolo — kaj mi tion diris.

Mi vidis ke al vi bezonis eltiriĝi el salajra jugo, kaj iom post iom, per libera *Asocio*, igi mastro la laboron de l' grundo kaj de la italaj kapitaloj — kaj antaŭ ol la *socialismo* de la francaj sektoj venis malklarigi la demandon, mi tion diris. Mi vidis ke tia Italio, kian nia animo antaŭsentas, nur tiam estos, kiam Morala Leĝo, rekonita kaj supera al tiuj, kiuj sidas perantoj inter Dio kaj Popolo estos renversinta la bazon de ĉiu tirana aŭtoritateco, la Papismo, kaj mi tion diris. Neniam, kvankam per frenezaj kulpigoj kaj kalumnioj kaj mokoj oni min superŝutis, mi perfidis vin kaj vian aferon, nek forkuris de la flago de la estonto, ĉe kiam vi mem, fortrenitaj per instruadoj de homoj, pli ol kreduloj, idolatroj, vi min forlasis por tiu,

kiu komercinte vian sangon poste deturnis la rigardon de vi. La fortika sincera manpremo de iuj plibonaj inter vi, gefiloj de la popolo, min konsolis pri la forlaso de la aliaj kaj pri maldolĉegaj elreviĝoj ŝutitaj sur mian animon de homoj, kiujn tamen mi amis, kaj kiuj iam konfesis min ami. Restas al mi malmultaj jaroj por vivi, sed la interkonsenton kiu min ligas al tiuj malmultaj bonuloj, kio ajn okazos mi ne profanos ĝis mia lasta vivtago, kaj eble al ĝi supervivos.

Pensu al mi kiel mi pensas al vi. Ni fratigu ĉe l' sindono al la Patrujo. Precipe ĉe vi estas la elemento pri ĝia estonteco. Sed ĉi-tiu estonteco de la Patrujo estas via, vi ĝin fondos nur liberigante vin el du puvundoj kiuj hodiaŭ, malfeliĉe, mi esperas por nelonga tempo, malpurigas la bienhavaĵajn klasojn, kaj minacas devojigi la italan progreson: la Makiavelismo kaj la Materialismo. La unua, mizera alivestiĝo de la scienco de granda malfeliĉulo, vin malproksimigas de la amo kaj de l' senkaŝa kaj lojale multmega adorado de la Vero, la dua vin trenas neeviteble, per kulto de l' profitoj, al egoismo, al anarĥio.

Vi devas adori Dion por vin eltiri el arbitreco kaj pretendoj de la homoj, kaj en milito batalanta en la mondo inter Bono kaj Malbono, vi devas doni vian nomon al Standardo de la Bono kaj kontraŭstari senĉese la Malbonon, repuŝante ĉian

duban insignon, ĉian malnoblan tranzacion, ĉian hipokritecon de ĉefuloj, kiuj klopodas sin teni inter ambaŭ. Sur la vojo de la unua, ĝis la morto, vi min havos kamarado.

Kaj ĉar ĉi-tiuj du Mensogoj estas ofte prezentitaj al vi per allogaj ŝajnoj kaj per ĉarmaj esperoj, kiujn nur Dia kaj Vera Kulto povas aliigi en *Faktoj*, por vi mi kredis mian devon skribi, por vin antaŭaverti, ĉi-tiun libreton. Tro mi vin amas por flati viajn pasiojn aŭ karesi la orajn revojn per kiuj, aliuloj penas ricevi vian favoron. Voĉo mia povas ŝajni al vi severa kaj tro insista por vin instrui pri neceso de la ofero kaj de la virto por aliuloj. Sed mi scias, kaj vi, bonaj kaj ne difektitaj de ia malvera scienco aŭ de riĉeco, komprenos baldaŭ ke ĉiu via *rajto* nur povas esti frukto je plenumita *devo*.

Adiaŭ, nun kaj ĉiam, vi min konsideru via frato.

JOZEFO MAZZINI.

Aprilo 23-1860.

DEVOJ DE LA HOMO

I.

Al la Italaj laboristoj.

Mi volas paroli al vi pri viaj devoj. Mi volas alparoli vin kiel min diktas la koro, pri aferoj plej sanktaj, kiujn ni konas, pri Dio, pri Homaro, pri Patrujo, pri Familio. Aŭskultu min kun amo, kiel mi kun amo al vi parolas. Mia parolo estas pri-konvinka parolo, maturita post longaj jaroj da suferoj, rimarkoj kaj studoj. La devojn, kiujn mi konigos al vi, mi penas kaj penos, dum mia vivo, plenumi laŭ miaj tutaj fortoj. Mi povas erari, tamen ne korintence. Mi povas trompiĝi, ne trompi vin. Min aŭdu do frate, juĝu libere inter vi mem se al vi ŝajnas ke mi diras la veron: min forlasu se al vi ŝajnas ke mi predikas eraron: sed min sekvu kaj agu laŭ miaj instruoj se vi min trovas apostolo pri vero. La eraro estas plendinda malfeliĉo, sed koni la veron kaj ne alformigi al ĝi la agojn, estas krimo kiun ĉielo kaj tero kondamnas.

Kial mi parolas al vi pri viaj devoj antaŭ ol paroli pri viaj rajtoj?

Kial, en Socio kie ĉiuj, vole nevole vin subpremas, kie la ekzercado de ĉiuj rajtoj estas al vi rabita konstante, kie ĉiaj malfeliĉaĵoj estas por vi,

kaj kio nomiĝas feliĉo estas por la homoj de la aliaj klasoj, mi parolas al vi pri *ofero* kaj ne pri *konkiro*? pri virto, pri morala pliboniĝo, pri edukiteco kaj ne pri materiala *boustato*? Estas demando kiun mi devas klarigi antaŭ ol antaŭenpaŝi, ĉar ja en tio estas la diferenco inter nia skolo kaj multaj aliaj hodiaŭ predikantaj en Eŭropo, kaj do, ĉar ĉi-tiu estas demando kiu facile eliĝas el incitita animo de l' suferanta laboristo.

« Ni estas malriĉuloj, sklavoj, malfeliĉuloj, nin parolu pri materiaj plibonigoj, pri libereco, pri feliĉo. Diru al ni ĉu ni estas ĉiam kondamnitaj al suferado aŭ ĉu niavice devas ĝui. Prediku devon al niaj mastroj, al klasoj kiuj nin superstaras, kaj kiuj nin konsiderante kvazaŭ maŝinojn monopoligas la bonojn apartenantajn al ĉiuj. Al ni parolu pri rajtoj: vi parolos kiamaniere revenĝi ilin al ni; parolu pri nia potenco. Atendu ke ili havu rekonitan ekzistadon, poste vi parolos al ni pri devoj kaj pri ofero ».

Tiel parolas multaj el niaj laboristoj, kaj sekvas doktrinojn kaj asociojn respondantajn ilian deziron, nur forgesante unu aferon, jenan: ke la diroj de ili petegitaj jam estas de kvindek jaroj ne fruktoportintaj minimuman, materialan plibonigon al vivkondiĉo de la laboristoj.

De kvindek jaroj, kion oni plenumis por la progreso kaj por la bono kontraŭ la absolutaj re-

gistaroj aŭ kontraŭ la altranga aristokratio, estas plenumita en nomo de la homa rajto, en nomo de la libereco kiel perilo, kaj de l' bonstato kiel celo al la vivo. Ĉiuj agoj de la Franca Revolucio kaj de la aliaj, kiuj ĝin sekvis kaj imitis, estis konsekvenco de Deklaracio pri la rajtoj de la homo. Ĉiuj verkoj de la filozofoj, kiuj ĝin preparis estis bazitaj sur teorio libereco, sur instruado al ĉiu individuo pri liaj rajtoj. Ĉiuj revoluciemaj skoloj predikis al la homo ke li naskiĝis por la feliĉo, ke li rajtas ĝin traserĉi per ĉiuj siaj fortoj, ke neniu rajtas lin malhelpi en tia traserĉo kaj ke li rajtas renversi la barojn renkontotajn dum sia irado, kaj la baroj estis renversitaj, la libereco konkerita: tio daŭris dum jaroj en multaj landoj, en kelkaj ankoraŭ daŭras. Ĉu pliboniĝis la vivkondiĉo de la popolo? La milionoj da homoj kiuj ĉiutage vivas per laboro de siaj brakoj, ĉu akiris minimuman parton de l' *bonstato* sperita, promesita? Ne, ne pliboniĝis la vivkondiĉo de la popolo: ĝi eĉ malpliboniĝis kaj malpliboniĝas en preskaŭ ĉiuj landoj, kaj precipe tie-ĉi, kie mi skribas, la prezoj de la vivnecesaĵoj pli haj pli grandiĝis, la salajro de la laboristo en multaj laboraj branĉoj pli kaj pli malgrandiĝis, kaj la loĝantaro multobliĝis. En preskaŭ ĉiuj landoj la laborista sorto fariĝis pli malcerta, pli nedaŭra, la krizoj devigantaj milojn da laboristoj al inercio, dum iom da tempo plioftiĝis.

La ĉiujare kreskanta elmigrado de lando al lando, kaj de Eŭropo al ĉiuj mondopartoj, kaj la ĉiam kreskanta nombro da bonfaraj institucioj, da impostoj por la malriĉuloj, da antaŭzorgoj por la almozpetado, tion pruvas sufiĉe. Ĉi-tiuj lastaj pruvas ankaŭ ke la publika atento ĉiam pli vekigas pro la malbonoj de l' popolo, sed ĝian senpovon por videble malgrandigi tiujn malbonojn montras egalprogresita pliiĝo da mizero en la klasoj, kiujn oni klopodas helpi.

Kaj tamen dum ĉi tiuj lastaj kvindek jaroj, la fonto de la socia riĉeco kaj la amaso da materiaj posedaĵoj kreskis pli kaj pli. La produktado duobliĝis. La komercado, tra senĉesaj krizoj, neeviteblaj pro absoluta organiza manko, konkeris plian aktivecan forton kaj disvastigis siajn rilatojn. Preskaŭ ĉie la komunikadoj akiris sendanĝerecon kaj rapidecon, tial malgrandiĝis kun la transporta prezo la prezo de la komercaĵoj. Cetere la ideo pri rajtoj kunigitaj kun la homa naturo ja estas hodiaŭ ĝenerale akceptita, akceptita laŭvorte kaj hipokrite eĉ de tiu, kiu fakte klopodas lerte ĝin eviti.

Kial do ne pliboniĝis la vivkondiĉo de la popolo? Kial la produktada konsumo anstataŭ egale dividiĝi inter la membroj de la Eŭropaj Socioj, koncentriĝis en la manoj de malmultaj homoj apartenantaj al nova aristokratio? Kial nova antaŭenpuŝo donita al industrio kaj al komerco kreis

ne *bonstaton* por la plimulto, sed lukson por kelkaj?

La respondo estas klara al tiu, kiu volas iom enpensi la aferojn. La homoj estas edukemaj kreitaĵoj, kiuj nur agas laŭ edukprincipo al ili donita. La homoj kiuj ekincitis la antaŭajn revoluciojn fondiĝis sur ideo de l' rajtoj individuaj: la revolucioj konkeris liberecon: individuan liberecon, instruadan liberecon, religian liberecon, komercan liberecon, liberecon por ĉio kaj ĉiuj. Sed, kion taŭgas la rekonitaj rajtoj al nehavantoj rimedon por ilin ekzercadi? Kion taŭgas la instruada libereco al havantoj nek tempon, nek rimedojn por ĝin profiti? Kion taŭgas la komerca libereco al persono posedanta nek komercaĵojn, nek kapitalojn, nek krediton? La socio, en la landoj kie tiuj principoj estis proklamitaj, konsistis el malgranda nombro da posedantoj de l' grundo, de l' kapitalo, de l' kredito, kaj el multego da homoj nur posedantaj siajn brakojn: devigitaj ilin doni kiel laborilojn al tiuj antaŭdiritaj je kiu ajn kondiĉ-kontrakto, por vivi: devigitaj elspezi en materialaj kaj unutonaj penadoj la tutan tagon; kio estis por ili, batalantoj hontraŭ malsato, la libereco, krom iluzio, maldolĉa ironio? Por ke tio ne estu, necesis ke la riĉuloj estus konsentintaj limigi la labortempon, plialtigi la kompenson, fordoni senpagan unuforman edukadon al la amaso, igi alireblaj al ĉiuj

la laborilojn, starigi krediton por la spiritkapabla kaj bonintenca laboristo. Nu, kial fari tion? Ĉu la *bonstato* ne estis superega celo de l' vivo? Ĉu ne estis materialaj bonoj kaj aĵoj dezirindaj antaŭ ĉio? Kial malgrandigi al si tiun ĝuon por aliula utilo? Do, tiu sin helpu, kiu povas. Kiam la socio certigas al ĉiu, kiu povas libere ilin ekzerci, la rajtojn apartenantajn al la homa naturo, faras ĉiom kiom oni petas al ĝi. Se iu pro fatala kondiĉo ne povas ekzerci ian rajton, tiu submetiĝu kaj ne kulpigu personon. Nature estis tiel paroli, kaj efektive tiel ili parolis. Kaj ĉi tiu pensado de l' bonŝancaj privilegiaj klasoj rilate la malriĉajn klasojn, rapide fariĝis pensado de individuo al individuo. Ĉiu homo zorgis siajn rajtojn kaj plibonigon de sia vivkondiĉo ne klopodante por aliuloj: kaj kiam siaj rajtoj kontraŭis la aliulajn, milito estis: nesanga milito sed ora kaj insida: milito malpli vira ol la alia, sed egale pereiga: obstina milito kie la monfortuloj malindulge dispremas la malfortulojn aŭ malspertulojn. Dum ĉi tiu daŭra milito la homoj edukigis al egoismo kaj ekskluzive al la avido pri materiaj bonoj. Kreda libereco rompis ĉian kredan komunecon. Edukada libereco naskis moralan anarĥion. La homoj, sen komuna ligilo, sen unueco pri religia kaj celada kredo, nur vokitaj al ĝuo, individue ekprovis sian vojon, kaj ne atentis ĉu dumpaŝe sur ĝi ne dispremas la kapojn de siaj fratoj,

fratoj laŭnome kaj malamikoj fakte. Jen, kie ni estas hodiaŭ dank' al teorio de l' *rajtoj*.

Certe, ekzistas raitoj; sed kie la raitoj de individuo kontrastas kun la rajtoj de alia, kiel esperi ilin repacigi, ilin harmoniigi ne turnante sin al io superanta ĉiujn rajtojn? Kaj kie la rajtoj de individuo, de multaj individuoj kontrastas kun la rajtoj de la lando, al kia tribunalo sin turni? Se rajto al *bonstato*, al plej eble granda *bonstato* apartenas al ĉiuj vivuloj, kiu solvos la disputon inter laboristo kaj manufaktura ĉefo? Se rajto al ekzistado estas la unua neprofanebla rajto de ĉiu homo, kiu povas ordoni al iu vivoferon por plibonigo de la aliaj homoj? Vi ĝin ordonos en nomo de la Patrujo, de la Socio, de l' via granda frataro! Kio estas la Patrujo, pri kies opinio mi parolas, krom la ejo kie ĉiuj niaj individuaj rajtoj pli estas certaj? Kio estas la Socio, krom kunvenejo de homoj kiuj interkonsentis uzi *opan* forton por apogi la rajtojn de ĉiu? Kaj vi, jam instruinta, dum kvindek jaroj, individuon ke la Socio estas starigita por *certigi al li la ekzercadon de liaj rajtoj*, ĉu poste postulos ke ilin ĉiujn li oferu al la Socio, ke li submetiĝu se necese, al daŭraj penadoj, al malliberigado, al ekzilo por ĝin plibonigi? Vi, predikinta ĉiuloke ke la celo de la vivo estas la *bonstato*, ĉu poste ordonos subite ke li perdu la *bonstaton* kaj eĉ la vivon por liberigi la landon de l'

fremdulo aŭ por havigi plibonajn vivkondiĉojn al klaso ne lia? Vi, al li parolinta dum jaroj en la nomo de *materialaj profitoj*, ĉu poste postulos ke li, havante antaŭ si riĉecon kaj potencon, ne ŝovu manon por ilin kapti, eĉ se je malutilo de liaj fratoj?

Italaj laboristoj, ĉi-tiu ne estas opinio, kiun ne apogite sur faktoj naskis mia menso: estas historio, nuntempa historio, kies paĝoj elgutas sangon, kaj sangon popolan. Demandu ĉiujn homojn kiuj ŝanĝis la revolucion en 1830 je anstataŭigo de personoj al personoj, kaj ekzemple, per kadavroj de viaj francaj kamaradoj, mortintaj dum la tritaga interbatalo, faris tabureton al propra potenco: ĉiuj doktrinoj iliaj, antaŭ la jaro 1830 estis bazitaj sur malnova ideo de l' *rajtoj*, ne sur kredo pri devoj de la homo. Hodiaŭ vi nomas ilin perfiduloj, apostatoj, sed ili nur estis sekvantoj de sia doktrino. Ili kontraŭbatalis sincere de Karolo X registaron, ĉar tiu registaro estis rekte malamika de l' klaso el kiu ili eliris, kaj profanis kaj inklinis eligi iliajn rajtojn. Ili batalis en nomo de l' bonstato, kiun ili ne posedis laŭ tia kvanto pri kiu ili sin kredis meritaj. Kelkajn oni persekutis pro pensa libereco: aliaj, potencaj geniuloj, sin vidis ne rimarkitaj, forigitaj de oficoj, kiujn okupadis homoj al ili malsuperaĵ pri kapablo. Tiam ankaŭ la suferoj de l' popolo incitis ilin. Tiam maltime kaj bonintence ili skribis pri la rajtoj apartenantaj al ĉiu homo. Poste,

kiam iliaj politikaj kaj intelektaj rajtoj estis certigitaj, kiam la vojo al oficoj estis por ili malfermita, kiam ili estis konkerintaj la serĉitan bonstaton, forgesis la popolon, forgesis ke milionoj da homoj al ili malsuperaj pri edukiteco kaj aspiroj serĉis ekzercadon de aliaj rajtoj kaj konkiron de alia *bonstato*, pacigis sian animon kaj plu ne zorgis aliulojn. Kial vi nomas ilin perfiduloj? Anstataŭe, kial vi ne nomas perfida ilian dogmaron? Samepoke vivis kaj skribis en Francio homo, kiun vi ne devas forgesi, kiu pli potenca genio estis ol ili ĉiuj; via malamiko li estis tiam: sed li kredis en la devo; en la devo oferi la tutan ekzistadon al komuna bono, al traserĉado kaj al triumfo de la vero, atente studis homojn kaj tempojn, nek lin logis aplaŭdoj, nek lin malkuraĝigis elreviĝoj, ekprovinta kaj malsukcesinta unu vojon, reprovus sur alia la plibonigon de l' plimulto, kaj kiam la ŝanĝitaj tempoj montris al li nur unu elementon kapablan ĝin plenumi, kiam la popolo sin montris sur la areno pli virta kaj kredanta ol tiuj kiuj pretendis pritrakti ĝian aferon, li, Lamennais, la verkisto de «*Paroloj de kredanto*», kiun vi ĉiuj legis, fariĝis la plejbona apostolo por la afero pri kiu ni estas fratoj. Jen al vi estas, en li kaj en la homoj pri kiuj mi parolis, reprezentita la diferenco inter homoj de la *rajtoj* kaj tiuj de l' *devo*. Al la unuaj, la konkiro de siaj individuaj rajtoj, forigante ĉiun

stimulilon, sufiĉas por ke ili haltu; la laboro de la duaj, sur la tero, nur haltas kun la vivo.

Kaj inter la popoloj tute sklavaj, kie la batalado estas pli danĝera, kie ĉiun movantan paŝon al bono signas sango de martiro, kie la laboro kontraŭ superreganta maljusteco, necese estas sekreta kaj senigita de konsoloj pri publikigo kaj laŭdo, kia devigilo, kia stimulilo al konstanteco povas surteni sur la vojo de l' bono homojn, kiuj igas la sanktan socian militon de ni eltenatan batalado por iliaj rajtoj? Kompreneble mi parolas ĝenerale kaj ne pri ekceptoj ekzistantaj en ĉiuj dogmaroj. Ĉar kiam estos pasinta la spirita tumulto kaj la ribela almovado al tiraneco kiu, tute nature, trenas al batalo la junularon, post kelkjara penado, post neeviteblaj elreviĝoj por tiela entrepreno, ĉu tiuj homoj ne laciĝus? Kial ili ne preferus kian ajn ripozon al malkvieta vivado skuita de kontraŭaĵoj kaj danĝeroj kaj povanta, de tago al tago finiĝi en malliberejo, sur eŝafodo aŭ al ekzilo? Bedaŭrinde ĝi estas historio pri multaj nuntempaj Italoj jam ensorbintaj la malnovajn francajn ideojn, malĝojjega historio; sed kiel interrompi ĝin ne ŝanĝante la principon laŭ kiu ili direktiĝas? Kiel kaj en nomo de kiu konvinki ilin ke danĝeroj kaj elreviĝoj devas plifortigi ilin, ke ili devas batali ne dum kelkaj jaroj sed dum la tuta vivo? Kiu povas diri al homo: *daŭrigu batali por ciaj raj-*

toj, kiam batali por ili pli multe kostas ol ilia forlaso?

Kaj kiu povas, eĉ en socio starigita sur bazoj pli justaj ol la nunaj, konvinki homon kiu fundamentas unike sur teorio pri *rajtoj*, ke li devas sin teni sur la komuna vojo kaj sin okupi pri disvolvigo de l' sociala penso? Supozu ke li ribelas; supozu ke li sin sentas forta kaj diras: *mi rompas la socian kontraktôn*; miaj kapabloj min vokas aliloken, mi havas la rajton, sanktan, neprofaneblan, ilin disvolvi, kaj milite mi staras kontraŭ ĉiuj; kian respondon vi povos doni al li laŭ lia dogmaro? Kian rajton vi havas, vi plinombraj, por altrudi al li obeon pri leĝoj ne akordiĝantaj kun liaj deziroj, kun liaj individuaj aspiroj? Kian rajton vi havas por lin puni kiam li tiujn leĝojn profanas? La rajtoj egale apartenas al ĉiu individuo, eĉ unu solan ne povas krei socia kunvivado. La Socio havas pli da forto, ne pli da rajtoj, ol individuo. Kiel do vi pruvos al individuo ke li devas konfuzi sian volon kun la volo de siaj fratoj laŭ Patrujo kaj laŭ Homaro? Ĉu per ekzekutisto, per malliberejoj? La Socioj ĝis nun ekzistantaj tiel faris. Sed tio estas milito kaj ni volas pacon; estas tirana ĉesigo, kaj ni volas edukadon.

Edukadon, mi diris, jen la granda vorto enfermanta nian tutan dogmaron. La vivpova demando kiu agitiĝas dum nia jarcento estas

Edukada demando. Bezonas, *ne perforte* starigi novan ordon; afera ordo perforte starigita ĉiam estas tirana eĉ kiam ĝi estas pli bona ol la malnova; bezonas *per forto renversi la brutan forton* kiu hodiaŭ kontraŭstaras ĉiun plibonigantan ekprovon, proponi al konsento de la nacio, liberigita por esprimi sian volon, plejbonŝajnan ordon, kaj eduki la homojn, per ĉiuj eblaj rimedoj, al ĝia disvolviĝo, al konforma agado. Per teorio de l'rajtoj ni povas ribeli kaj renversi la barojn; sed ne fondi fortan kaj daŭran harmonion inter ĉiuj elementoj formantaj la Nacion. Per teorio de l'feliĉo, de l'bonstato, donita kiel ĉefa celo en la vivo, ni ricevos egoistajn homojn, materiajn adorantojn kiuj kunportos en novan ordon la malnovajn pasiojn, kaj ilin malpurigos post kelkaj monatoj. Bezonas do eltrovi edukigan principon, supera je tiela teorio, gvidontan la homojn al plejbono, instruontan al ili la konstantecon pri ofero, alligontan ilin al iliaj fratoj ne dependigante ilin de nurula ideo aŭ de ĉiesa forto. Kaj ĉi-tiu principo estas la *Devo*. Bezonas konvinki la homojn ke ili, idoj de unu sola Dio, devas tie-ĉi sur la tero esti plenumantoj de unu sola Leĝo — ke ĉiu el ili devas vivi, ne por si mem, sed por la aliaj — ke la celo de ilia vivo ne estas igi sin pli aŭ malpli feliĉaj, sed plibonigi sin kaj la aliajn — ke batali la maljustecon kaj la eraron por la bono de fratoj, kaj kie ajn ili troviĝas,

estas ne nur *rajto* sed *devo*, devo ne malzorgota sen kulpo, dumviva devo.

Italaj laboristoj, miaj fratoj! min komprenu bone. Kiam mi diras ke la kono de siaj rajtoj ne sufiĉas al la homo por plenumi gravan kaj daŭran plibonigon, mi ne postulas ke vi forcedu tiujn rajtojn, mi diras ke ili estas nur konsekvenco de ple-numitaj devoj, kaj ke necesas homenci per tiuj ĉi por alveni al tiuj. Kaj kiam mi diras, ke proponante kiel celon de la vivo, la *feliĉon*, la *bonstaton*, la materialajn interesojn, ni riskas krei egoistojn, mia intenco ne estas ke vi ne okupiĝu pri ili; mi diras ke la materialaj interesoj, tute solaj, ne proponitaj kiel *rimedoj* sed kiel celo, ĉiam kondukas al tiu malĝojega rezultato. Kiam sub la Imperiestroj, la antikvaj Romanoj sin limigis peti panon kaj amuzadon, estis la raso plej imageble malestima kaj post suferado de malsaĝa kaj kruelega tiraneco de la Imperiestroj, malnoble fariĝis sklavoj de la invadantaj barbaroj. En Francio kaj aliloke la malamikoj de ĉia socia progreso dissemis koruptadon kaj nun ekprovas devojigi la mensojn el ŝanĝa ideo, plidisvolvigante materialan agemon. Ĉu ni helpas la malamikon per niaj manoj? La materialaj plibonigoj estas necesegaj, kaj ni batalos por ilin akiri, sed ne tial ke la homoj nur bezonas bonan nutradon kaj loĝadon, sed ĉar la konscio pri via indeco kaj via morala progreso ne povas

veni al vi hodiaŭ, kiam vi estas en daŭra duelo kontraŭ la mizero. Vi laboras ĉu dek ĉu dekdu horojn ĉiutage, kiel vi povas trovi *tempon* por vin eduki? La plejmultaj el vi enspezas vivrimedojn nur sufiĉajn por si kaj sia familio; kiel ili povas trovi rimedojn por sin eduki? La nedaŭro kaj interrompoj de via laboro pasigas vin de ega laboro al mallaboremulaj kutimoj; kiel vi povas akiri emojn al ordo, al reguleco, al daŭra diligenco? La neŝufiĉeco de via enspezo forigas ĉiun esperon pri efika ŝparo, kaj laŭ tioma kvanto por iam utili al viaj idoj aŭ por la jaroj de via maljuneco: kiel vi povas vin eduki al ekonomiaj kutimoj? Multaj el vi estas, pro mizero, devigataj deigi la infanojn. ni ne diru de la zorgoj — kiajn edukajn zorgojn povas doni al la filoj la mizeraj edzinoj de la laboristoj — sed de la amo kaj varado de la patrinoj, ilin pelante por kelkaj monejoj en malsanigajn laborejojn: kiel povas en tiela kondiĉo, disvolviĝi, ĝentiliĝi la familiaj sentoj? Vi havas nek civitajn rajtojn, nek ian partoprenadon pri elekto aŭ voĉdono al leĝoj reguligantaj viajn agojn kaj vian vivon: kiel vi povas havi civitan konsciencon kaj fervoron por la Ŝtato kaj sinceran amsenton al la leĝoj? La justeco estas ne egale disdonita inter vi kaj la aliaj klasoj: kie vi lernus respekton kaj amon al justeco? La Socio vin konsideras eĉ sen ombro da simpatio: kie vi lernus

simpatii la Socion? Vi do bezonas ke ŝanĝiĝu viaj materialaj kondiĉoj por ke vi povu morale disvolviĝi: vi bezonas malplian laboron por dediĉi kelkajn tagajn horojn al via anima progreso; vi bezonas laborkompencon sufiĉan por amasigi ŝparojn, por kvietigi la animon rilate la estontecon, por vin purigi precipe el ĉiu ribela sento, ĉiu venĝema impulso, ĉiu maljusta penso al tiu, kiu maljusta estis al vi. Vi devas do serĉi kaj havigi al vi tiun ŝanĝon; sed vi devas ĝin serĉi kiel *rimedon*, ne kiel *celon*: ĝin serĉi pro *deva* sento, ne sole pro *rajto*: ĝin serĉi por igi vin pli bonaj, ne sole por vin igi *materie* feliĉaj. Se ne, kia diferenco estus inter vi kaj viaj tiranoj? Ili estas tiaj, ĝuste tial ke ili celas nur al *bonstato*, al voluptamo, al potenco.

Fariĝi plibonaj, tio estu la celo de via vivo. Iĝi daŭre malpli malfeliĉaj vi povas nur pliboniĝinte. La tiranoj ekstarus milope inter vi, se nur vi batalus en la nomo de materialaj interesoj aŭ de ia organizaĵo. Ne taŭgas ke vi ŝanĝu la organizaĵojn, se vi lasas vin mem kaj la aliajn kun la paŝioj kaj egoismo hodiaŭaj. La organizaĵoj estas kiel iaj kreskaĵoj liverantaj jen venenojn jen kuracilojn laŭ la operacioj de ilia mastrumanto. La bonaj homoj bonigas la malbonajn organizaĵojn, la malbonuloj malbonigas la bonajn. Bezonas plibonigi kaj konvinkigi pri ĝiaj devoj la klasojn kiuj

hodiaŭ vole nevole vin premas, vi povas nur sukcesi ekplibonigante kiel eble plej vin mem.

Kiam do homoj, predikantaj neceson pri socia ŝanĝo, diras al vi ke ili ĝin produktos nur postulate viajn *rajtojn*, estu dankaj al ili pri bonintenco sed ne fidu pri sukceso. La malbonaĵoj de l' malriĉulo estas konataj, almenaŭ parte de la bienhavaj klasoj: *konataj* sed ne *sentataj*. En la ĝenerala indiferenteco, kiun naskas manko da komunkredo, en la egoismo, neevitebla konsekvenco de multjara predikado pri materiala *bonstato*, kiuj ne suferas, tiuj iom post iom kutimiĝis konsideri tiajn malbonaĵojn malĝoja necesajo de l' socia ordo, aŭ lasis zorgon pri rimedoj al estontaj generacioj. La malfacileco ne estas ilin konvinki, estas ilin reveki el inercio, ilin treni, kiam konvinkitaj, al agado, al asociiĝo, al fratiĝo kun vi por konkeri tiun socian organizaĵon kiu finiĝos, laŭ tio se homaraj kondiĉoj permesos, viajn malbonaĵojn kaj rilatajn turmentojn. Nu, ĉi tio estas tasko de l' *kredo*, kredo en la misio donita de Dio al homa estaĵo tie-ĉi sur la Tero, en la respondeco premanta tiujn kiuj ne ĝin plenumas, en la Devo trudanta al ĉiu daŭre kaj ofere agadi laŭ normo de l' Vero. Ĉiuj eblaj dogmaroj pri *rajtoj* kaj pri materiala *bonstato* povas ilin nur konduki al ekprovoj, kiuj, izolitaj kaj nur apogitaj sur viaj fortoj, ne sukcesos: povas nur prepari la plej gravan el sociaj krimoj: civita interklasa milito.

Italaj laboristoj! miaj fratoj! Kiam Kristo venis kaj ŝanĝis la mondan vizaĝon, li ne parolis al riĉuloj pri rajtoj, kiujn ili ne bezonis konkeri, nek al malriĉuloj, kiuj ilin estus trouzintaj, same kiel la riĉuloj; li ne parolis pri utilo aŭ profitoj al gento, kiu profitojn kaj utilon koruptis: parolis pri Devo, parolis pri Amo, pri Ofero, pri Kredo: li diris ke *nur tiu estos la unua el ĉiuj, kiu al ĉiuj utilos per sia agado.* Kaj tiuj vortoj sufioritaj orelen al Socio, ne plu havanta vivan fajron, ĝin revigligis, konkeris la milionojn, konkeris la mondon, kaj progresigis per antaŭa paŝo la edukitecon de la homaro. Italaj laboristoj, ni estas en epoko al Kristepoko simila. Ni vivas meze de Socio kadavrosimila kiel tiama de la Roma Imperio, kun bezono en la animo ĝin revivigi, aliformigi, asociigi ĉiujn anojn kaj laborojn en solan kredon, sub solan Leĝon, al unu celo: libera progressa disvolviĝo de ĉiuj kapabloj, kiujn Dio metis ĝerme en sian kreitaĵon. Ni klopodu ke Dio tiel regu sur la tero kiel en la ĉielo, aŭ plibone ke la tero estu preparado al la ĉielo, kaj la Socio estu progressa alproksimiĝa ekprovo al Dia penso.

Sed, ĉiu ago de Kristo reprezentis la Kredon, kiun li predikis, kaj ĉirkaŭ li estis apostoloj kiuj korpigis per agoj la akceptitan kredon. Estu tiaj kaj vi venkos. Prediku la Devon al homoj de l' vin superstarantaj klasoj kaj plenumu kiel eble

plej viajn devojn : prediku virton, oferon, amon;
kaj estu virtaj kaj pretaj al ofero, al amo. Kuraĝe
esprimu viajn bezonojn kaj viajn ideojn, sed sen
kolero, sen ribelo, sen minaco. Plej potenca mi-
naco, se iu ĝin bezonas, estas firmeco, ne kolera
parolo. Dum vi propagandas inter viaj kamaradoj,
la ideon pri ilia estonta sorto, la ideon pri Nacio
dononta al ili nomon, edukadon, laboron kaj pro-
porcian kompenson, kaj konscion, kaj homan mi-
sion — dum vi enigis en ilin la senton pri neevi-
tebla batalado, al kiu ili devas prepariĝi por tion
konkeri kontraŭ la fortoj de l' niaj malbonegaj re-
gistaroj kaj de l' fremdulo — klopodu instruiĝi,
pliboniĝi, vin eduki al plena konado kaj prakti-
kado de viaj devoj. Tio estas neebla tasko por la
amaso en granda parto de Italio. Nenia plano pri
popola edukado povas plenumiĝi inter ni sen ia
ŝanĝo en la materialaj vivkondiĉoj de la popolo,
kaj sen ia politika revolucio: kiu iluziiĝas tion
esperante kaj ĝin predikas kiel bezonegan prepa-
raĵon al ĉiu emancipa ekprovo, predikas inercion,
ne alion! Sed la malmulto el vi, kies cirkonstan-
coj iom pliboniĝas kaj fremdlanda restado liveras
pli liberajn edukadajn rimedojn, tion povas, do tion
devas. Kaj la malmultaj el vi, unufoje ensorbintaj
la verajn principojn el kiu devenas la Edukiteco
de ia Popolo, sufiĉos por ilin disŝuti inter la mi-
lojn, ilin direkti sur la vojon kaj ilin protekti

kontraŭ sofismoj kaj kontraŭ falsaj dogmaroj ilin insidentaj.

II.

Dio.

La deveno de viaj *Devoj* kuŝas en Dio. La difino de viaj *Devoj* estas en la leĝo. La progresiga eltrovo kaj ĝia leĝa aplikado apartenas al la homaro.

Dio ekzistas. Ni, nek devas nek volas tion pruvi al vi; tion ekprovi, ŝajnus al ni blasfemo, kiel tion nei, frenezo. Dio ekzistas ĉar ni ekzistas. Dio vivas en nia konscienco, en la konscienco de la Homaro, en la Universo nin ĉirkaŭanta. Nia konscienco Lin alvokas ĉe solene doloraj kaj ĝojaj momentoj. La homaro povis aliformigi, difektigi sed ne eligi Lian sanktan nomon. La Universo Lin elmontras per ordo, per harmonio, per inteligento de siaj movoj kaj de siaj leĝoj. Ne estas ateistoj inter vi, se jes, ili estas ne malbenindaj, sed plendindaj. Kiu povas nei Dion antaŭ stelplena nokto, antaŭ la tombo de siaj karuloj, antaŭ la martireco, tiu estas ege malfeliĉa aŭ ege kulpa. Sendube la unua ateisto estis homo kiu kaŝis krimon antaŭ la aliaj homoj kaj penis neante Dion liberigi sin el sola atestanto al kiu ne povis ĝin kaŝi kaj sufokis

la konscienciproĉon kiu lin turmentis; eble estis ti-
 rano kiu kune rabis la liberecon kaj duonan animon al
 siaj fratoj kaj penis anstataŭigi la adoradon de Bruta
 Forto al kredo pri Devo kaj senmorta Rajto. Post
 li, aperis, tie-ĉi kaj tie, de jarcento al jarcento, ho-
 moj, kiuj pro filozofia aberacio enŝovis la ateismon,
 sed malmultaj kaj hontemaj: — venis, dum mo-
 mentoj ne malproksimaj de ni, homamasoj kiuj pro
 ekcitiĝo kontraŭ ideo pri Dio, falsa, malsaĝa, pri-
 pensita por sia bono de ia kasto aŭ de tirana po-
 tenco, neis Dion mem, sed nur estis momenton ĉar
 eĉ dum tiu momento ili adoris, tiel bezonis Dion,
 la Diinon Racion, la Diinon Naturon. Hodiaŭ estas
 homoj abomenantaj ĉian religion ĉar ili vidas ko-
 ruptiĝon en la nunaj kredoj, kaj ne divenas la pu-
 recon pri tiuj de la estonteco; sed neniu el ili ku-
 raĝas sin nomi ateisto; estas pastroj prostituantaj
 la Dian nomon pro monaj konsideroj aŭ pro ti-
 mego al potenculoj: estas tiranoj kiuj Lin trompe
 alvokas protektanto de siaj tiranaĵoj, sed ĉar la
 sunlumo ofte estas al ni malklarigita kaj difektita
 de malpuregaj vaporoj, ĉu ni neos la sunon aŭ la
 vivigan potencon de ĝia radio sur la universon?
 Ĉar el libereco povas la friponoj kelkafoje eksta-
 rigi anarĥion, ĉu ni malbenos la liberecon? La
 kredo en Dio brilas per senmorta lumo tra ĉiuj
 trompaĵoj kaj koruptaĵoj, per kiuj la homoj dense
 ĉirkaŭvolvas tiun nomon. La trompaĵoj kaj la ko-

ruptaĵoj forpasas, same forpasas la tiranaĵoj: Dio restas; same restas la *Popolo*, Dia imago sur la tero. Kiel la Popolo, tra sklaveco, suferegoj kaj mizeroj konkiras laŭgrade konscion, forton, emancipadon, tiel same la sankta nomo de Dio, el ruboj de la koruptitaj kultoj, brilegos ĉirkaŭita de plejpora, plej fervora, plej racia kulto.

Mi do ne parolas al vi pri Dio por elmontri Lian ekzistadon aŭ por diri ke vi adoru Lin: vi Lin adoras, eĉ ne Lin nomante ĉiufoje kiam vi *sentas* vian *vivon* kaj la *vivon* de la estuloj vin ĉirkaŭantaj: sed por diri al vi *kiel* vi devas Lin adori — por admoni vin pri ia eraro superreganta la cerbojn de multaj homoj el klasoj kiuj vin direktas aŭ, laŭ ilia ekzemplo, de multaj el vi: eraro tiom same malbonega kaj ruiniga kiom la ateismo.

Ĉi tiu eraro estas la disigo, pli malpli deklarita, de Dio el lia verko, el la Tero sur kiu vi devas plenumi periodon de via vivo.

Vi havas ĉe unu flanko personaron dirantan:

- « Bone, Dio ekzistas, sed vi povas nur konsenti
- « pri tio kaj Lin adori. Lian rilaton kun la homoj
- « neniuj povas kompreni aŭ deklari. Estas demando
- « diskutota inter Dio mem kaj via konscienco.
- « Pensu pri tio, kion vi volas, sed ne proponu
- « vian Kredon al viaj similuloj, ne penu ĝin apli-
- « ki al teraj aferoj. Politiko estas afero, religio

« alia afero. Ne konfuzu ilin. Lasu la Ĉielajn aferojn al kiu ajn starigita spirita povo, vi rajtu ĝin ne kredi, se al vi ŝajnas ke ĝi perfidas sian ĝinŝion: lasu ke ĉiu pensu kaj kredu siamaniere: vi devas nur okupiĝi kune pri teraj aferoj. Materialistoj aŭ spiritualistoj, ĉu vi kredas liberecon? homaran egalecon? ĉu vi volas bonstaton por la plimulto? ĉu universalan voĉdonadon? Kunigu por tion ricevi; vi ne bezonas pro tio interkonsenti pri demandoj koncernantaj la ĉielon ».

Aliflanke homoj vin diras: « Dio ekzistas; sed tiel granda, tro supera al ĉiuj kreitaĵoj por ke vi povu esperi Lin atingi per homaj agoj. Tero estas koto. Vivo estas unu tago. El la unua malkroĉiĝu kiel eble plej; ne valorigu la duan pli ol ĝia merito. Ja, kio estas ĉiuj surteraj profitoj kompare la senmortan vivon de via animo? Pensu al ĝi, rigardu la ĉielon. Kio gravas al vi, ĉu vi vivos tie-ĉi malsupre iamaniere, ĉu alie? Via destino estas morti; kaj Dio vin juĝos laŭ la pensoj de vi donitaj, ne al tero, sed al Li. Ĉu vi suferas? Benu la Sinjoregon, al vi sendinta tiujn suferojn, La surtera ekzistado estas provaĵo. Via tero estas ekzila tero. Ĝin malŝatu kaj plialtiĝu. Tra suferoj, mizero, sklaveco vi povas vin turni al Dio, kaj sanktiĝi per Lia adorado, per preĝado, per kredo al estonteco kiu large vin kompensas, kaj per malŝato al mondumaj aferoj ».

El tiuj, kiuj tiel parolas vin, la unuaj ne amas Dion, la duaj ne Lin konas.

La homo estas unuobla, vi diros la unuajn. Vi ne povas lin detranĉi duope; kaj efiki ke li konsentu kun vi pri la principoj kiuj devas reguligi la Socian ordigon, kiam li ne same opinias pri sia deveno, pri siaj destinoj kaj sia viva leĝo surtera. La religioj regas la mondon. Kiam la Hindoj sin *kredis* naskitaj, unuj el kapo, aliaj el brakoj, aliaj el piedoj de Brama'o, ilia Diaĵo, ili ordigis la Socion dividante la homojn laŭ kasto, al iuj herede aljuĝis intelektan laboron, al aliaj militan povon, al ceteraj servajn laborojn, kaj sin kondamnis al senmoveco ĝis nun daŭranta kaj daŭranta ĝis la tempo kiam ne falos la kredemo pri tiu principo. Kiam la kristanoj deklaris al la mondo ke la homoj *ĉiuj* estas idoj de Dio kaj Liaj fratoj, ĉiuj doktrinoj de leĝdonantoj kaj de filozofoj pratem-paj kiuj difinis ĉe la homoj dunnaturan ekzistadon, ne utilis por malhelpi la nuligon de l' sklaveco, kaj do ordigon radike malsaman en la Socio. Ĉe ĉiu progreso en religiaj kredoj ni povas montri al vi socian progreson rilatan en la homara historio: de via pri religio indiferenta doktrino vi ne povas montri al ni alian sekvon krom anarĥion. Nur malkonstrui vi povis, neniam fondi; igu nin mensogantoj se vi povas! Pro daŭra trograndigo de principo, kiun entenas la Protestantismo kaj kiun

la Protestantismo hodiaŭ bezonas forlasi — pro
daŭra deduktado de ĉiuj viaj ideoj sole el indivi-
dua sendependado — al kio vi alvenis? al anarĥio,
nome al subpremado de l' malfortulo, en la ko-
merco; al libereco, nome al mokado de l' malfor-
tulo havanta nek rimedojn, nek tempon, nek in-
struon por estigi siajn rajtojn, en la politika ordo;
al egoismo, nome al izoligo kaj ruinigo de l' mal-
fortulo, kiu mem ne povas sin helpi, en la moralo.
Sed ni volas Asociiĝon; kiel ne ĝin ricevi tute
firma de fratoj kredantaj samajn reguligajn prin-
cipojn, unuiĝantaj laŭ sama kredo, ĵurontaj laŭ
sama nomo? Ni volas edukadon: kiel ne ĝin doni
aŭ ricevi, dank'al principo entenanta esprimon pri
niaj kredoj rilatantaj devenon, celon, leĝon pri
homa vivo surtera? Ni volas kunan edukadon:
kiel ĝin doni aŭ ricevi sen kuna kredo? Ni volas
fariĝi Nacio: kiel sukcesi, ne kredante en komuna
celo, en komuna devo? Kaj el kie ni povas de-
dukti komunan *devon*, krom el ideo kiun ni for-
mas pri Dio kaj pri Lia interrilito kun ni? Certe
la ĝenerala voĉdonado estas bonega afero; estas la
sola laŭleĝa rimedo per kiu ia lando povas de
tempo al tempo sin regi sen perfortaj krizoj: sed
la ĝenerala voĉdonado en lando superregata de ia
kredo, donos la tendencan esprimon de la Nacia
volo; en lando senigita je komunaj kredoj, kion
ja ĝi povus esprimi krom profitecon laŭnombre

pli fortan kaj premadon de ĉiuj aliaj ? Ĉiuj politikaj reformacioj en lando nereligia aŭ senzorga pri religio, tiel longe daŭros kiel volos individua kaprico aŭ profito, kaj ne pluen. Pri tio la sperto pri la lastaj kvindek jaroj nin klarigis sufiĉe.

Al aliaj, kiuj vin parolas pri Ĉielo, ĝin disigante de Tero, vi diros ke Ĉielo kaj Tero, estas kiel vojo kaj vojofino, unu sola afero. Ne diru ke la Tero estas koto: la Tero estas de Dio: Dio ĝin kreis por ke per ĝi ni supreniru al Li. La Tero ne estas restadejo por pentofaro aŭ tentado; estas nia laborejo por pliboniga celo, por nia evoluo al grado de supera ekzistado. Dio nin kreis, ne por la admirado, sed por la agado, nin kreis laŭ Lia imago, kaj Li estas Penso kaj Agado, pli ĝuste en Li ne estas penso ne aliĝonta al Ago. Vi diras: ni devas malŝati ĉiujn mondumajn aĵojn kaj piedpremi la teran vivon, por nin okupi pri la Ĉiela, sed kio estas la tera vivo, se ne antaŭparto de la Ĉiela kaj gvidado por ĝin atingi? Ĉu vi ne rimarkas ke benante la lastan ŝtupon de la ŝtuparo per kiu ni ĉiuj devas supreniri, kaj malbenante la unuan, vi al ni fortranĉas la vojon? La vivo de animo estas sankta, dum ĉiu sia periodo, dum la tera periodo kiel dum la sekvontaj, sed ĉiu periodo devas esti preparado al la alia, ĉiu dumtempa disvolviĝo devas utili la daŭran progresan disvolviĝon de senmorta vivo, kiun Dio enpenetrigis en ĉiun el ni

kaj en la tutan homaron, kreskanta per agado de ĉiu el ni! Nu, Dio vin metis sur la teron, vin ĉirkaŭis per milionoj da estaĵoj al vi similaj, kies penso nutriĝas per via penso, kies pliboniĝo proĝas kun la via, kies vivo fekundiĝas per via vivo; al vi donis, por vin savi el danĝeroj de izolado, bezonojn, kiujn, nur per vi mem vi ne povas kontentigi, kaj sociajn superregantajn instinktojn, do mantajn en la brutoj, kaj kiuj el ili vin distingigas; sternis ĉirkaŭ vi tiun mondon, kiun vi nomas Materio, luksegan pli beleco, plenplenan je vivo, je vivo kiu, vi tion ne forgesu, montriĝas kiajn, por ke oni vidu en ĝi la Dian signon, sed tamen atendas vian agadon, dependas de vi en siaj manifestacioj, kaj des pli multobliĝas je potenco ju pli multobliĝas via agemo; en ĝin enigis neelĉerpeblajn simpatiojn, kompatemon por doloranto, ĝojon por ridetanto, koleregon kontraŭ la subpremanto de kreitaĵo, senĉesan deziron pri la Vero, admiron por la geniulo malkovranta plian parton da vero, entuziasmon por tiu, kiu ĝin utiligas por ĉiuj, religian respekteton por tiu, kiu ne povante ĝin triumfigi, martire mortas, kunportante kun sia sango ateston pri ĝi — kaj vi neas, malŝatas tiujn elmontrojn pri via misio, kiujn Dio al vi malŝpareme ŝutis ĉirkaŭen, eĉ anatemon vi ŝutas sur Liajn signaĵojn, nin vokante al koncentriĝo de ĉiuj niaj fortoj al laboro pri interna purigado, malperfekta,

neebla kiam ĝi estas izolita! Nu, ĉu Dio ne punas tiun, kiu tion ekprovas tiel? Ĉu tiu ne malindigas la sklavon? Ĉu tiu ne enfundigas en la amsentajn apetitojn, en la blindajn instinktojn de tio, kion vi nomas *materio*, duonan animon de l' mizera taglaboristo, devigata konsumi, sen ia edukalumo, en serio da fizikaj faroj, la Dian vivon? Ĉu vi ne trovas religian kredon, pli viva ĉe Rusa servutulo ol ĉe Polo batalanta Patrujajn kaj liberecajn militojn? Ĉu vi ne trovas pli fervoran amon al Dio ĉe humiligita regato de Papo kaj de tirana reĝo ol ĉe Lombardia respublikano de l' dekdua jarcento kaj Firenca respublikano de l' dekkvara? Kie estas Dia spirito tie estas libereco, diris unu el plej potencaj Apostoloj kiun ni konas; kaj la religio de li predikita dekretis la malstarigon de la sklaveco; nu, kiu povas kompreni kaj konvene adori Dion sin trenante ĉe la piedoj de Lia kreitaĵo? La via ne estas religio, estas sekto de homoj forgesintaj sian devenon, la bataladojn eltenitajn de siaj prapatroj kontraŭ kadavrosimila Socio, kaj la akiritajn venkojn aliformintaj tiun ĉi teran mondon, kiun vi admirantoj hodiaŭ malŝatas. Kia ajn forta kredo ekstaros inter la ruboj de malnovaj senfortaj kredoj, aliformigos la nunan socian ordon, ĉar ĉia forta kredo klopodas sin apliki al ĉiuj branĉoj de la homa agemeco; ĉar la *tero* penis ĉiam, ĉiuepoke, konformiĝi al la *ĉielo* pri kiu ĝi kredis,

ĉar la tuta ĉiuhoma historio ripetas, sub malsamaj formoj kaj diversgrade laŭ tempoj, la parolon enregistritan en la Dimanĉa oratoria preĝo de l' kristanismo: *Venu ĉia regno sur la teron, oh Sinjorego! kiel estas en la ĉielo.*

Venu la Dia regno sur la teron, kiel estas en la ĉielo: tio estu, oh miaj fratoj, pli bone komprenata kaj aplikata ol ĝi estis dum la pasinteco, via kreda parolo, via preĝo: ĝin ripetu kaj agu por ke tio okazu. Lasu ke aliaj ekprovu vin persvadi al pasiva rezignacio, al indiferenteco pri teraj aferoj, al submetiĝo al ĉia eĉ maljusta temporala povo, redirante al vi, malbone komprenita tiun alian parolon: « Redonu al Cezaro tion kio apartenas al Cezaro kaj al Dio tion kio apartenas al Dio ». Ĉu ili povas nomi ion, kio ne apartenas al Dio? Nenio apartenas al Cezaro, se tio estas ne konforma al Dia leĝo. Cezaro, nome la temporala povo, la civita registaro, estas nur la sendito, la plenumanto, laŭ kiom liaj fortoj kaj tempoj permesas, de l' Dia plano; kiam li perfidus la komision, estus via, ni ne diras rajto, sed devo, lin ŝanĝi. Kial vi estas tie-ĉi surtere, se vi ne penas disvolvi, per viaj rimedoj kaj en via medio, la Dian koncepton? Kial konfese *kredi* en unueco de la homa gento, neevitebla sekvo de l' Dia Unueco, ne laborante por ĝin plenumi, batalante arbitrajn disigojn, malamikecojn kiuj ankoraŭ disigas la diversajn gentojn forman-

tajn la homaron? Kiel *kredi* en la homa libereco, bazo de la homa respondeco, ne klopodante detrui ĉiujn barojn, kiuj malpermesas la unuan kaj malbonigas la duan? Kial *paroli* pri Frateco, kaj tamen permesi ke niaj fratoj estu ĉiutage subpremataj, humiligataj, malŝatataj? La tero estas nia laborejo: ni ne devas ĝin malbeni, ni ĝin devas sanktigi. La materiaj fortoj nin ĉirkaŭantaj estas niaj laboriloj; ni ne devas ilin forĵeti, ni devas ilin turni al bono.

Sed, vi tion ne povas, sen Dio. Mi parolis al vi pri *Devoj*, mi instruis vin ke la nura kono de viaj *rajtoj* ne sufiĉas por daŭre vin gvidi sur vojoj de l' bono, ne sufiĉas por doni al vi tiun plibonigon progresan, daŭran, ĉe via vivkondiĉo, kiun vi serĉas: Nu, sen Dio, kie estas la Devo? sen Dio, vi, je kiu ajn civita sistemo vi volos aparteni, vi ne povas trovi alian bazon krom blindan, krudan, tiranan Forton. Ĉi-tie eliro estas neebla. Aŭ la disvolviĝo de ĉiuhomaj aferoj dependas de providenca leĝo, kiun ni ĉiuj estas komisiitaj eltrovi kaj apliki, aŭ ĝi estas alfidata al okazo, al momentaj cirkonstancoj, al homo kiu pli bone ĝin scias valorigi al si. Ĉu ni devas obei Dion, ĉu servi homojn, ne gravas eĉ se unu plie. Se supera Menso ne regas super ĉiuj homaj mensoj, kiu povas nin savi el arbitrado de niaj similuloj pli potencaj ol ni? Se ne ekzistas ia sankta neprofanebla

Leĝo, ne kreita de la homoj, kian normon ni havos por juĝi ĉu ia ago estas justa aŭ ne? En nomo de kiu, en nomo de kio ni protestos kontraŭ subpremado kaj malegaleco? Sen Dio ne estas alia superreganto krom Fakto: fakto antaŭ kiu la materialistoj kliniĝas ĉiam, ĉu ĝi nomiĝu Revolucio ĉu Bonaparte: fakto per kiu la materialistoj ankoraŭ hodiaŭ en Italio kaj aliloke sin ŝirmas por pravigi la inercion, eĉ kiam teorie ili konsentas kun niaj principoj. Ĉu ni petos de ili oferon, martirecon en la nomo de niaj individuaj opinioj? Ĉu ni ŝanĝos, nur dank'al niaj profitoj, teorion en praktiko, abstraktan principon en ago? Vi maltrompiĝu. Ĝis kiam ni parolos individue, en nomo de tio, kion sufloras al ni nia intelekto, ni havos, kion hodiaŭ ni havas, parolaliĝojn, ne agojn. La elkrio kiu sonis ĉe ĉiuj grandaj revolucioj, la elkrio: *Dio ĝin volas, Dio ĝin volas* de l' krucmilitiroj, povas nur konverti la inerciulojn je agemuloj, kuraĝigi la timulojn, entuziasmigi ĝis ofero la kalkulemulojn, doni kredon al tiu, kiu repuŝas per dubo ĉiun homan koncepton. Pruvu al la homoj ke la laborado pri emancipo kaj progrese disvolviĝo al kiu vi vokas ilin, kuŝas en Dia plano: neniu ribelos. Pruvu al ili ke la surtera plenumota laborado estas esence kunigita kun ilia senmorta vivo: ĉiuj momentaj konsideroj malaperos antaŭ la graveco de la estonto. Sen Dio vi povas trudi, ne persvadi:

viavice vi povas esti tiranoj, ne Edukistoj kaj Apostoloj

Dio ĝin volas, Dio ĝin volas! Estas popola elkrio, ho fratoj: estas krio de via popolo, nacia Itala krio. Ne lasu vin trompi, ho vi kiuj laboras kun ama sincereco por la Nacio, de tiu, kiu eble al vi diros ke la itala tendenco, nur estas politika tendenco, kaj ke la religia spirito disiĝis de Italio. La religia spirito neniam disiĝis de Italio, kiam Italio disigita estis granda kaj agema; disiĝis kiam, en la XVI jarcento, post defalo de Firenco per la fremdaj armiloj de Karolo V, kaj sub la trompaĵoj de la papoj nuliĝis ĉiu libereco pri Itala Vivo, tiam do ni perdis naciajn tendencojn kaj vivis kiel hispanoj, germanoj kaj francoj. Tiam niaj literaturistoj ekfariĝis ridiguloj de princoj, karesis la senvolemon de la mastroj ridante pri ĉiuj kaj pri ĉio. Tiam niaj pastroj, juĝante neebila ĉian aplikadon pri religia vero, ekmarĉandis la kulton, kaj pensis al si mem, ne al popolo kiun ili devis ilumini kaj protekti. Kaj tiam la popolo, malŝatata de literaturistoj, perfidita kaj forŝtelita de pastroj, ekzilita de ĉia influo pri publikaj aferoj, sin venĝis mokante la literaturistojn, malfidante la pastrojn, sin ribelante al ĉiuj kredoj, tial ke ĝi vidis profanita la malnovan kredon kaj ne povis antaŭsentiplien De tiu tempo, ni nin trenas inter la superstiĉoj estritaj de kutimo aŭ de registaroj kaj la

nekredemo, malestimataj kaj senpovaj. Sed ni volas restariĝi grandaj kaj honorataj. Kaj ni rememoru la Nacian tradicion. Ni rememoru ke kun nomo de Dio en la buŝo, kaj insignoj de Lia kredo en la centro de l' kombato, niaj lombardaj fraatoj venkis, en la XII jarcento, la germanajn invadantojn kaj reakiris sian profanitan liberecon. Ni rememoru ke la respublikanoj de l' toskanaj urboj kunvenis ĉe Parlamento en la Temploj. Ni rememoru ke la Florencaj metiistoj, kiuj repuŝis proponon submeti al Imperio de la Medici'a familio sian demokratian liberecon, elektis per solena voĉo, Kriston, estro de la Respubliko. Ni rememoru pri monaĥo Savonarola predikinta samtempe Dian kaj popolan dogmon — pri la Ĝenovanoj de l' 1746 liberigintaj per furioza ŝtonpafado kaj en nomo de la protektantino Mario sian urbon el germana militistaro ĝin okupinta, kaj pri ĉeno da aliaj faktoj similaj, kie la religia penso protektis kaj fekundigis la italan popolan penson. Kaj la religia penso dormas atendante disvolviĝon en nia popolo: tiu, kiu kapablos ĝin agiti, estos farinta por la Nacio plimulte ol per dudek politikaj sektoj. Eble al malĉeesto de ĉi-tiu penso ĉe la imitantoj de la konstitucioj kaj fremdaj monarĥistaj taktikoj, estrintaj la pasintajn ribelajn ekprovojn en Italio kaj same ankaŭ al malĉeesto de ia senkaŝa popola celo oni aljuĝas la malvarmecon per kiu la popolo ĝis nun

rigardis tiujn ekprovojn. Prediku do, ho fratoj, en nomo de Dio. Kiu havas Italian koron, tiu vin sekvos.

Prediku en nomo de Dio. La literaturistoj ridetos: vi demandu la literaturistojn, kion ili faris por sia patrujo. La pastroj ekskomunikos vin: diru al la pastroj ke vi konas Dion pli ol ili ĉiuj, kaj ke inter Dio kaj Lia Leĝo vi ne bezonas perantojn. La popolo vin komprenos kaj ripetos kun vi: *Ni kredas en Dio Patro; Intelektu kaj Amo, Kreinto kaj Edukanto de la Homaro.* Kaj per tiu parolo vi kaj la Popolo venkos.

III.

La leĝo.

Vi havas vivon: do vi havas leĝon pri vivo. Ne estas vivo sen leĝo. Kio ajn ekzistas, ekzistas iel, laŭ iaj kondiĉoj, laŭ ia leĝo. Agregatiga leĝo regas la mineralojn: kreskiga leĝo regas la kreskaĵojn: moviga leĝo regas la astrojn: ia leĝo regas vin kaj vian vivon: leĝo des pli nobla kaj pli alta ju pli supera vi estas al ĉiuj kreitaĵoj sur la tero. Disvolviĝi, agi, vivi laŭ via leĝo estas la unua, eĉ sola via Devo.

Dio donis al vi vivon; do Dio donis al vi leĝon. Dio estas unika leĝdonanto de la homa raso.

Lia leĝo estas la sola kiun vi devas obei. La homaj leĝoj estas nur valoraj kaj bonaj, se ili al ĝi konformiĝas, ĝin klarigante kaj aplikante; estas malbonaj ĉiufoje kiam ili ĝin malsekvas aŭ deflankiĝas de ĝi; kaj estas, ne nur via rajto, sed via devo ilin malobei kaj nuligi. Kiu pli bone klarigas kaj aplikas al homaj okazoj la Dian leĝon, tiu estas via laŭleĝa estro: vi lin amu kaj sekvu. Sed krom Dio, vi ne havas, vi ne povas, sen ribelo kaj perfido al Li, havi *mastron*.

En la *konscio* de via leĝo pri vivo, de Dia leĝo, kuŝas do la fundamento de la *Moralo*, la regulo pri viaj agoj kaj devoj, la mezurilo pri via respondeco; en ĝi ankaŭ kuŝas via defendo kontraŭ maljustaj leĝoj, kiujn arbitrado de unu aŭ pliaj homoj ekprovos trudi al vi. Vi ne povas, ne konante ĝin, ricevi nomon aŭ rajtojn kiel *homoj*. Ĉiuj rajtoj havas sian devenon en ia leĝo, kaj, ĉiufoje kiam vi ne povas ĝin alvoki, vi povas esti ĉu tiranoj, ĉu sklavoj, ne alio; tiranoj se fortuloj, sklavoj de aliula forto se malfortuloj. Por esti *homoj*, vi bezonas koni la leĝon, kiu distingas la naturon homan de la brutaj, kreskaĵaj, mineralaj, kaj al ĝi konformigi viajn agojn.

Nu, kiel ĝin koni?

Tiu estas demando kiun la homaro ĉiam adresis al tiuj kiuj elparolis la vorton *devoj*, kaj la respondoj ĝis hodiaŭ estis diversaj.

La unuj respondis montrante ian leĝaron, ian libron kaj dirante: *Tie-ĉi enestas la tuta morala leĝo*. Aliaj diris: *Ĉiu homo demandu sian koron; tie kuŝas la difino pri bono kaj malbono*. Ankoraŭ aliaj, forpuŝante individuan juĝon alvokis universalan konsenton kaj deklaris ke *se la homaro akordiĝas pri ia kredo, tia kredo estas la vera*.

Ili ĉiuj eraris. Kaj la homara historio, per nerefuzeblaj faktoj, deklaris senpovaj ĉi-tiujn respondojn.

Kiuj certigas ke en libro aŭ sur nura homa buŝo troviĝas la tuta morala leĝo, tiuj forgesas ke ne ekzistas kodo, de kiu la homaro, post multjarcenta kredo, ne deflankiĝis por serĉi aŭ inspiri alian plibonan kaj ke estas nenio kialo, precipe hodiaŭ, por kredi ke la homaro sangos metodon.

Al tiuj, kiuj subtenas ke la sola konscienco de la *individuo* estas normo pri *vero* aŭ *malvero*, tio estas pri bono kaj malbono, sufiĉas memori, ke nenio religio, eĉ plej sankta, estis sen herezuloj, sen konvinkitaj disigintoj kaj pretaj frontigi la martirecon en nomo de sia konscienco. Hodiaŭ la Protestantismo dividiĝas laŭ miloj da sektoj, ĉiuj fonditaj sur rajtoj de l' *konscienco* de la *individuo*: furioze obstinaj por interbatali, kaj eternigantaj la anarĥion pri kredoj, vera kaj nura fonto pri malpaco, socie kaj politike turmentanta la popolojn de Eŭropo.

Aliflanke, al la homoj renegantaj konscienc-ateston de la individuo, por unike revoki al si konsenton de la homaro pri ia kredo, sufiĉas memorigi ke ĉiuj grandaj ideoj plibonigintaj la homaron, ekmanifestiĝis opozicie al kredoj konsentitaj de la homaro, kaj ilin predikis individuoj, kiujn la homaro mokis, persekutis, krucumis.

Do, ĉiu el ĉi-tiuj normoj ne sufiĉas por plene koni la *Legon de Dio, la Veron*. Kaj tamen la individua konscienco estas sankta: la komuna konsento de la homaro estas sankta kaj ia ajn rezigno demandi ĉi-tiun aŭ tiun, senigas sin pri esenca rimedo por koni la veron. Ĝis nun ĝenerala eraro estis tiu, kiu volis atingi la veron ekskluzive per *unu sola* el ĉi-tiuj rimedoj: eraro decidiga kaj pereiga pro la konsekvencoj, ĉar oni ne povas difini individuan konsciencon, nuran normon pri vero, ne falante en la anarĥion, oni ne povas alvoki kiel neapelacieblan la ĝeneralan konsenton je definitiva momento ne sufokante la homan liberecon kaj falegi en la tiranecon.

Tiel — kaj mi citas ĉi tiujn ekzemplojn por montri kiamaniere de ĉi-tiuj unuaj bazoj devenas, pli ol ĝenerale oni kredas, la tutan socian konstruaĵon — tiel la homoj servante saman eraron, ordigis la politikan socion, unuj sole sur la respekto de la rajtoj de la *individuo*, tute forgesante la edukan mision de la socio, aliaj sole sur la *sociaj*

rajtoj, oferdonante la liberecon kaj la agadon de la *individuo*. ⁽¹⁾

Kaj Francio post la granda revolucio, kaj precipe Anglio nin instruis ke la unua sistemo nur kondukas al malegaleco kaj subpremado de l' plimulto; la komunismo, inter aliaj nin montrus, se iam ĝi povus alpaŝi al realiĝo, ke la dua kondamnas la socion al sinŝtonigo, forprenante al ĝi ĉiun movon kaj ĉiun progresan kapablon.

Tiel, la unuj konsiderante ke la pretenditaj rajtoj de la *individuo* ordigis, aŭ pli bone, maldordigis la ekonomian sistemon, donas al li, kiel solan bazon, la teorion de la senlimigita libera konkuro; dum la aliaj, nur atentante la socian unuecon, volus alfidu al la registaro la monopolon de ĉiuj produktigaj fortoj de la Ŝtato: du konceptoj, la unua liveris al ni ĉiujn malbonojn de la anarĥio, la dua liverus al ni nemaleblecon kaj ĉiujn malbonojn de la tiraneco.

Dio donis al vi konsenton de viaj fratoj kaj viajn konsciencojn, kvazaŭ du flugilojn por vin surlevi, kiel eble plej al Li. Kial vi obstinas fortranĉi unu el ili? Kial vin izoli, ensorbiĝi en la mondo?

(1) Kompreneble mi parolas pri landoj kie oni ekprovis kun monarĥista konstitucia sistemo ian ajn organizadon de la socio: en landoj despote regataj ne estas socio: tie la sociaj kaj individuaj rajtoj estas egale malrespektataj.

Kial vi volas sufoki la voĉon de la homa gento? Ambaŭ estas sanktaj; Dio parolas en ambaŭ. Kie ajn ili renkontiĝas, kie ajn via konsciencia krio estas aprobita per konsento de la homaro, tie estas Dio, tie vi estas certaj ke vi havas en pugno la homaron: unu estas kontrolilo de la alia.

Se viaj devoj estus nur neaj, se nur konsistus en *nefaro de malbono*, en nemalutilo al viaj fratoj, eble en la disvolviĝa stato en kiu hodiaŭ troviĝas la homoj eĉ malplej edukitaj, via konsciencia krio sufiĉus por vin direkti. Vi naskiĝis por la bono, kaj ĉiufoje kiam vi rekte agas *kontraŭ* la Leĝo, ĉiufoje kiam vi plenumas tion kion la homoj nomas *krimo*, estas io en vi, kiu vin kulpigas, tia riproĉa voĉo kiun vi povas kaŝi al la aliaj, sed ne al vi mem. Sed viaj plej gravaj devoj estas pozitivaj. Ne sufiĉas *ne fari, bezonas fari*. Ne sufiĉas sin limigi al neagado kontraŭ la Leĝo: bezonas agi laŭ la Leĝo. Ne sufiĉas *ne malutili*: bezonas utili al la fratoj. Bedaŭrinde ĝis nun la moralo prezentigis al plimulto da homoj en formo pli negativa ol pozitiva. La interpretistoj de la leĝo diris: « *vi ne ŝtelu, vi ne mortigu* »; malmultaj aŭ neniu instruis la devojn apartenantajn al homo, kaj kiel la homo devas utili al siaj similuloj, kaj al Dia plano en la kreitaro. Tio estas unua celo de la Moralo; kiun individuo konsultanta nur sian konsciencon povos atingi neniam.

La konscienco de la individuo parolas proporcio je lia edukiteco, liaj emoj, liaj kutimoj, liaj pasioj. La konscienco de sovaĝa Iroĥo parolas lingvaĵon malsama je tiu de civilizita Eŭropano de l' XIX^a jarcento. La konscienco de libera homo sugestas devojn, kiujn eĉ ne suspektas konscienco de sklavo. Demandu la mizeran taglaboriston Napolan aŭ Lombardan, al kiu malbona pastro estis sda apostolo pri moralo, al kiu, se tamen li scias legi, sola legado permesita estis la aŭstria kateĥismo; li diros al vi ke siaj devoj estas senĉesa laboro je kiu ajn prezo por vivsubteni sian familion, estas senlima senekzamena submetiĝo al kiaj ajn leĝoj, kaj ne malutili aliulojn: al kiu parolus lin pri devoj kiuj lin ligas al Patrujo, al Homaro, al kiu dirus lin: «vi malutilas viajn fratojn akceptante laboron je prezo malsupera je la ago, vi pekas kontraŭ Dio kaj kontraŭ via animo obeante maljustajn leĝojn» li respondus, kiel iu ne komprenanta, kurbigante la brovojn. Demandu Italian laboriston al kiu plibonaj cirkonstancoj aŭ apudesto kun homoj pli intelekta edukitaj instruis al li plian parton de l' vero; li diros vin ke sia Patrujo estas sklava, ke siaj fratoj estas maljuste kondamnitaj vivadi en materiala kaj morala mizero, kaj ke li sentas devon protesti, povante, kontraŭ tia maljusteco. Kial tioma diverseco inter konscienc-sufloroj eĉ du individuoj samtempaj kaj samlandaj? Kial

inter dek individuoj principe apartenantajn al sama kredo, trudanta disvolviĝon kaj progreson de la homa raso, ni trovas dek malsamajn konvinkojn pri aplikado de la kredo al agoj, tio estas al *Devoj*? Evidente la konsciencia krio de la individuo ne sufiĉas, ĉe iaj cirkonstancoj kaj sen alia normo, por malkaŝi al li la leĝon. La konsciencia krio sufiĉas nur por vin instrui ke ekzistas leĝo, sed ne kiaj estas tiuj devoj. Pro tio la martireco nenian malgraŭ superreganta egoismo, ekziliĝis de la homaro; sed kiom da martiroj oferdonis sian vivon por verŝajnaj devoj, por la bono de eraroj hodiaŭ klarvideblaj al ĉiuj!

Via konscienco bezonas do gvidilon, lumigilon kiu al ĝi rompu la ĉirkaŭan mallumon; bezonas normon por kontroli kaj direkti siajn instinktojn. Kaj ĉi-tiu normo estas *Intelekt*o kaj *Homaro*.

Dio donis *intelekton* al ĉiu el vi, por ke vi ĝin eduku al kono de Lia Leĝo. Hodiaŭ, la mizero, la eraroj enradikitaj de jarcentoj, kaj la volo de viaj mastroj eĉ kontraŭas al vi ĝian edukeblecon; kaj pro tio al vi necesas renversi per fortoj tiajn barojn. Sed eĉ kiam la baroj estos renversitaj, via propra intelekto ne sufiĉos por ke vi konu la Dian leĝon, se ne vin apogante al la intelekto de la homaro. Via vivo estas mallonga: viaj individuaj kapabloj estas malfortaj, malfirmaj. kaj bezonas apogan punkton. Nu, Dio metis apud vi

estaĵon kies vivo estas daŭra, kies kapabloj estas la sumo de ĉiuj individuaj kapabloj, kiuj eble de 400 jarcentoj ekzerciĝadas; estaĵon kiu tra eraroj kaj kulpoj individuaj ĉiam pliboniĝas, laŭ scio kaj moralo; estaĵon ĉe kies disvolviĝo Dio ĉiuepoke skribis kaj skribas linion pri sia leĝo.

Ĉi-tiu estaĵo estas la Homaro.

La *Homaro*, diris pensulo de l' pasinta jarcento, estas *homo ĉiam lernanta*. La individuoj mortas; sed la tiomo da vero de ili pensita, la tiomo da bono de ili farita, ne perdiĝas kun ili. La homaro ĝin kolektas, kaj la homoj promenantaj sur ilia tombo ĝin profitas. Ĉiu el ni naskiĝas hodiaŭ en atmosfero de ideoj kaj kredoj, ellaborita de la tuta antaŭa homaro: ĉiu el ni alportas, eĉ ne sciante, elementon pli aŭ malpli gravan al vivo de la Homaro postvenonta. La edukiteco de la homaro progresas tiel same, kiel oni starigas, en Oriento, tiujn piramidojn al kiuj ĉiu pasanto aldonas ŝtonon. Ni pasas, unutagaj pasantoj vokitaj por plenumi aliloke nian individuan edukitecon: la edukiteco de la Homaro montriĝas fulmete en ĉiu el ni; senvaliĝas malrapide, progrese kaj daŭre en la Homaro. La homaro estas vivanta Parolo de Dio. La Dia spirito ĝin fekundigas, kaj ĝi elmontriĝas ĉiam pli pura, ĉiam pli agema de epoko al epoko, ian tagon pere de individuo, alian tagon pere de popolo. Je laboro post laboro, je kredo post kredo,

la Homaro akiras pli kaj pli klaran nocion pri sia vivo, pri sia misio, pri Dio kaj Lia leĝo.

Dio korgiĝas sinsekve en la Homaro. La Dia leĝo estas unuobla, same kiel Dio; sed ni ĝin malkovras laŭ artikolo post artikolo, laŭ linio post linio, ju pli amaŝigas la edukiga sperto de la sinsekvaj generacioj, des pli kreskiĝas laŭ vasteco kaj denseco la *asocio* inter la rasoj, inter la popoloj, inter la individuoj. Neniu homo, neniu popolo, neniu jarcento povas pretendi ĝin eltrovi en ĝia tuteco. La moralan leĝon, la tutan leĝon pri vivo de la homaro povas nur eltrovi la tuthomaro kunigita asocie, kiam ĉiuj fortoj, ĉiuj kapabloj kiuj konsistigas la homan naturon estas disvolvita kaj agantaj. Sed intertempe tiu parto de la homaro pli progresinta en la edukiteco instruas al ni per sia disvolviĝo parton da leĝo kiun ni serĉas. En ĝia historio ni legas la Dian planon, en ĝiaj bezonoj niajn *devojn*; devoj ŝanĝiĝantaj aŭ pli bone dirite kreskantaj kun la bezonoj, ĉar nia unua devo estas kunlabori por ke la Homaro atingu baldaŭ tiun plibonigan kaj edukitecan gradon, al kiu Dio kaj la tempoj preparis ĝin.

Do, por ke vi konu la Dian leĝon, bezonas ne nur demandi vian konsciencon, sed la konsciencon, la konsenton de la homaro; por ke vi konu viajn devojn vi bezonas demandi la nuntempajn bezonojn de la homaro. La moralo tiel same pro-

gresas kiel la edukiteco homara kaj la via. La moralo de l' Kristanismo ne estis tia, kia estis dum la Paganaj tempoj. La morto, ĉe nia jarcento, ne estas tia, kia estis ĉe la malantaŭaj dekok jarcentoj. Hodiaŭ viaj mastroj, per apartigo de aliaj klasoj, per ĉia asociiga malpermeso, per duobla cenzuro altrudita al presado, klopodas kaŝi al vi, kun la homaraj bezonoj viajn devojn. Kaj tamen eĉ antaŭ la tempo kiam la nacio instruos al vi, senkompanse en lernejoj pri ĝenerala edukado, la historion de la homaro dum la pasinteco kaj ĝiajn nunajn bezonojn, vi povos laŭvole ellerni almenaŭ parte la unuan kaj diveni la duajn. La nunaj bezonoj de la homaro eliĝas, per esprimoj pli malpli malhumilaj, pli malpli neperfektaj, el faktoj okazantaj ĉiutage en landoj por kiuj ne estas absoluta leĝo la silenta senmoveco. Kiu al vi malpermesas, fratoj de l' landoj sklavaj, ilin koni? Kia forto de suspektema tiraneco povas longe malpermesi al milionoj da homoj, el kiuj multegaj vojaĝas ekster Italion kaj revenas hejmen, la konon pri Eŭropaj faktoj? Se la publikaj asocioj estas malpermesataj en preskaŭ tuta Italio, kiu povas malpermesi la sekretajn se ili ne alprenas simbolojn kaj komplikajn organizadojn, kaj nur konsistas el sama frata ĉeno de vilaĝo al vilaĝo ĝis la atingo de iu ajn el multaj landlimaj punktoj? Ĉu vi ne trovos, sur ĉiu punkto de la tera kaj mara landlimo,

viajn homojn, homojn de viaj mastroj forpelitajn el patrujo, ĉar ili volis utili al vi, kiuj al vi estos apostoloj pri vero, kiuj ame diros al vi tion, kion lernado kaj malĝojaj facilaĵoj de ekzilo instruis al ili pri la nunaj deziregoj kaj pri tradicio de la homaro? Kiu povas malhelpi vin, nur se vi tion volas, ke vi ricevu iun el tiuj skribaĵoj kiujn viaj fratoj presas por vi, tie-ĉi en ekzilo? Ilin legu kaj bruligu por ke la postan tagon la inkvizicio de viaj mastroj ne trovi ilin en via mano kaj ilin ne montru kiel kulpigan argumenton por viaj familioj; sed tamen ilin legu kaj poste ripetu tion kion vi povis konservi en la menso al viaj plej fidelaj amikoj. Nin helpu per monferoj por ke ni povu plilarĝigi la sferon de la Apostolado, kompili kaj presi por vi lernolibrojn pri ĝenerala Historio kaj pri Historio de la Patrujo. Nin helpu ilin diskonigi, multobligante la komunikilojn. Konvinkiĝu ke kie la Socio al ni malhelpas ĉian instruon, respondeco pri ĉia kulpo estas ne via, sed ĝia: la via komencas de la tago kiam vi malatentas ian ajn vojon pri instruado al vi malfermitan: de la tago kiam oni montras al vi rimedojn por sanĝi socion, kiu kondamnas vin al ignoranteco kaj vi ne pensas ilin uzi. Vi ne estas kulpaj tial ke vi ignoras: vi estas kulpaj ĉar vi submetiĝas al ignoranteco — ĉar kvamkam via konscienco avertas vin ke Dio ne donis al vi kapablojn ne trudante al vi ilian disvolviĝon

vi lasas dormi en via animo ĉiujn fakultojn de l' penso — ĉar kvamkam vi ja scias ke Dio ne povis doni al vi amon pri vero ne donante al vi rimedojn por ĝin akiri, vi malesperante delasas ilin serĉadi kaj akceptas sen ekzameno, kvazaŭ veron, la certigon de l' potenculo kaj de l' pastro elvendita al potenculo.

Dio, *patro kaj edukanto de la homaro*, malkaŝas en spaco kaj tempo sian leĝon al la homaro, Demandu la tradicion de la homaro, la konsilon de viaj fratoj, ne en mallarĝa rondo de jarcento aŭ de sekto, sed en ĉiuj jarcentoj kaj en plimulto da homoj estintaj kaj estantaj. *Ĉiufoje kiam je tiu konsento korespondas via konsciencia voĉo vi estas certaj pri la vero*, certaj ke vi havas linion de Dia leĝo.

Ni kredas la homaron sola interpretisto de l' Dia leĝo sur la tero; kaj el konsento de la homaro en harmonio kun via konscienco, ni deduktas tion, kion mi dirados al vi pri viaj devoj.

IV.

Devoj al la homaro.

Viaj unuaj devoj, unuaj ne laŭ tempo sed laŭ graveco kaj ĉar ne komprenante tiujn vi povas plenumi la aliajn nur neperfekte, estas al la homaro. Vi havas devojn kiel civitano, filo, edzo kaj

patro: devojn sanktajn, neprofaneblajn pri kiuj baldaŭ mi longe parolos al vi: sed kio igas sanktaj kaj neprofaneblaj viajn devojn estas la misio, la Devo reganta vian homan naturon. Vi estas pastroj por eduki *homojn* al kulto kaj al disvolvigo de l' Dia leĝo. Vi es'as civitanoj, vi havas Patrujon, por ke facile vi povu, ĉe limigita sfero, per kunlaborado de personaro jam ligita al vi per lingvo, emoj, moroj, plenumi por la bono de la homoj, kiom ajn nombraj ili estas kaj estos, tion kion malbone vi povus plenumi, vi perditaj, solaj kaj malfortaj, en la grandega nombro de viaj similuloj. Kiuj instruas al vi *moralon* limigante la nocion pri viaj devoj al familio aŭ al Patrujo, tiuj instruas al vi pli aŭ malpli malvaste la *egoismon* kaj vin kondukas al malbono por la aliaj kaj por vi mem. Patrujo kaj familio estas kvazaŭ du cirkloj signitaj interne de pligranda cirklo ilin entenanta; kvazaŭ du ŝtupoj de ŝtuparo sen kiuj vi ne povas supreniri pli alten, sed sur kiuj ne estas permesate halti.

Vi estas *homoj*, nome kreitaĵoj *rezonemaj*, *socialaj* kaj *kapablaj*, nur per *Asociiĝo*, pri *Progreso* al kiu neniuj povas fiksi limojn; kaj tio estas ĉion kion ni hodiaŭ scias pri leĝo de vivo donita al la homaro. El ĉi tiuj karakterizaj ecoj konsistas la *homan naturon*, kiu vin distingas el la aliaj estaĵoj vin ĉirkaŭantaj kaj kiun oni fidis al ĉiu el vi kvazaŭ semon fruktigotan. Via tuta vivo celadu lerti-

ĝon kaj ordan disvolviĝon pri ĉi-tiuj fundamentaj kapabloj de via naturo. Ĉiufoje kiam vi nuligas aŭ lasas ke oni nuligu tuton aŭ parton de unu el tiuj-ĉi kapabloj, vi defalas el homa rango al mal-superaĵoj animaloj kaj vi profanas la leĝon pri via vivo, la Dian Leĝon.

Vi enfalas inter la brutojn kaj profanas la Dian leĝon ĉiufoje kiam vi nuligas aŭ lasas ke oni nuligu iun el kapabloj starigantaj la homan naturon en vi aŭ aliajn. Tio kion Dio volas estas, ne ja ke Lia leĝo plenumiĝu en vi individue — se Dio estus postulinta nur tion, Li estus kreinta vin solaj — sed ke ĝi plenumiĝu sur la tuta tero, inter ĉiuj estaĵoj, kiujn li kreis je sia imago. Kion li volas estas tio, ke la per so pri perfektigo kaj pri amo de li lokita en la mondon, malkaŝiĝu kaj brilegu ĉiam pli adorata kaj reprezentata. Via ekzistado surtera, individua, tre limigita kiel ĝi estas laŭ tempo kaj kapabloj povas nur reprezenti Lin malperfektege kaj fulmete. La homaro sola, daŭra dum generacioj kaj per intelekto, sin nutranta el intelekto de ĉiuj siaj membroj, povas disvolvi pli kaj pli tiun Dian penson, ĝin apliki kaj glori. Do, la vivon Dio donis al vi por ke vi ĝin uzu por la bono de la homaro, por ke vi direktu viajn individuajn kapablojn al disvolvigo de la kapabloj de viaj fratoj, por ke vi aldonu per via laborado kian ajn elementon al kolektiva laborado pri plibonigo

kaj eltrovo de l' vero, kiujn la generacioj malrapide sed daŭre ellaboras. Vi devas edukiĝi kaj eduki, perfektigi kaj perfektigi. Sendube Dio estas en vi; sed Dio estas ankaŭ en ĉiuj homoj kun vi loĝantaj tiun-ĉi teron. Dio estas en la vivo de ĉiuj generacioj estintaj, estantaj, estontaj, kiuj progrese plibonigis kaj plibonigos la koncepton kiun la Homaro formas pri Li, pri Lia leĝo kaj pri niaj devoj. Vi devas Lin adori kaj Lin glori kie ajn Li estas. La Universo estas Lia templo, kaj ĉiu profaniĝo, de l' Dia templo, ne kombatita, ne punkompensita refalas sur ĉiuj kredantoj. Malmulte taŭgas ke vi povu vin diri puraj: eĉ kiam vi povus, izolante vin, restadi tielaj, se du paŝojn apude vi havas koruptadon kaj vi ne penas ĝin batali, vi perfidas viajn devojn. Malmulte gravas ke en via animo vi amu la veron: se Eraro regadas viajn fratojn en alia angulo de tiu-ĉi tero, nia komuna patrino, kaj vi ne deziras kaj ekprovas per ĉiuj viaj eblaj fortoj, ĝin renversi, vi perfidas viajn devojn. La Dia imago estas aliformata en la senmortaj animoj de viaj similuloj. Dio volas ke oni Lin adoru en Lia Leĝo, kaj Lia Leĝo estas miskomprenata, profanata, neata ĉirkaŭ vi. La homa naturo estas falsata en la milionoj da homoj, al kiuj, kiel al vi, Dio fidis la konkordan plenumon de sia plano. Kaj vi, restante inertaj, kuraĝas tamen vin nomi kredantoj!

Ia popolo, ĉu Greka, ĉu Pola, ĉu Ĉirkasa ekstaras kun flago patruja kaj sendependa, batalas, venkas aŭ mortas por ĝi. Kio batigas vian koron ĉe l' rakontoj de ĝia bataloj, kio vin ĝoje konsolas ĉe ĝiaj venkoj. Kio vin malĝojigas ĉe ĝia disfalo? Ia homo, ĉu via, ĉu fremda, leviĝas, dum komuna silento, en angulo de l' tero, parolas iajn ideojn kiujn li kredas veraj, ilin li eltenas ĉe persekutoj kaj malliberiĝo, kaj mortas, ne malkonfesante ilin, sur eŝafodo. Kial vi lin honoras nomante lin San ktulo kaj Martiro? Kial vi respektas kaj respektigas al viaj filoj lian rememoron?

Kaj kial vi legas avide la miraklojn, pri patruja amo, registritajn en grekaj historioj kaj ilin vi ripetas al viaj filoj, kun fiera sento, kvazaŭ ili estus historioj pri viaj patroj? Tiuj grekaj faktoj estas dumiljare malnovaj kaj apartenas al civiliza epoko kiu ne estas kaj neniam estos la via. Tiu homo, kiun vi nomas Martiro, eble mortis por ideoj kiuj ne estas viaj, kaj ĉiel ajn eltranĉis per morto ĉian vojon al sia individua progreso surtera. Tiu popolo, kiun vi admiras ĉe venko kaj ĉe disfalo, estas popolo al vi fremda, eble preskaŭ nekonata; parolas malsaman lingvon kaj ĝia ekzista kielo ne influas videble sur la via: kiel gravas al vi ĉu ĝin superregas Sultano aŭ Bavara reĝo aŭ Rusa, aŭ registaro elektita de l' nacia konsento? Sed en via koro sidas voĉo krianta: Tiuj homoj de antaŭ du mil

jaroj, tiuj popoloj batalantaj hodiaŭ malproksime de vi, tiu martiro pri kies ideoj vi ne mortus, estis, estas viaj fratoj, fratoj ne sole pro komuna deveno, aŭ naturo, sed pro komuna laborado kaj celado. Tiuj pratempaj grekoj pasis; sed ne pasis ilia laborado. Kaj sen ĝi vi ne havus hodiaŭ tiun gradon da intelekta kaj morala disvolviĝo de vi atingita. Tiuj popoloj sanktigas per sia sango ideon pri nacia libereco por kiu vi batalas. Tiu martiro instruis mortante ke la homo devas oferedoni ĉion, kaj se bezone, la vivon, por tio, kion li kredas la vero. Malmulte gravas ke li kaj kiom ajn da aliaj signantaj per sia sango la kredon, finigas tie-ĉi sur la tero sian individuan disvolviĝon: aliloke Dio prizorgas ilin. Grava estas la homara disvolviĝo. Gravas ke la estonta generacio stariĝu, spertigita per viaj bataladoj kaj per viaj oferoj, pli alta kaj pli potenca ol vi estas en la kompreno pri la Leĝo, en la adorado de l' vero. Gravas ke fortigita per ekzemploj la homa naturo pliboniĝu kaj verigu ĉiam pli la Dian planon sur la tero. Kaj kie ajn la naturo pliboniĝas, kie ajn oni elakiras ian veron, en kiu ajn terparto, oni movas paŝon sur la vojo al eduko, al moralo, al progreso, estas paŝo estas elakiro kiu, pli malpli frue fruktoportos al la tuta homaro. Vi ĉiuj estas soldatoj de militistaro ekiranta malsamajn vojojn, disigita laŭ diversaj grupoj al honkiro de sola celado. Hodiaŭ vi nur aten-

tas viajn unurangajn ĉefojn; la diversaj uniformoj, la diversaj ordonparoloj, la distancoj disigantaj la agajn korpusojn, la montaroj vin kaŝantaj el vidadado reciproka, ofte igas vin forgesi pri tiu vero kaj alcentrigas ekskluzive vian atenton al celo pli proksima al vi. Sed plej alta el vi ĉiuj estas tiu, kiu antaŭvidas la tuton kaj direktas la movojn. Dio sola havas la sekreton pri la batalo kaj scios vin kolekti ĉiujn en sola kampo kaj ĉe sola flago.

Kiom da distanco inter ĉi tiu kredo kiu fermentas en niaj animoj kaj estos bazo al moralo de la baldaŭ staronta Epoko, kaj tiu, kiun donis kiel bazon al sia moralo la generacioj hodiaŭ nomataj antikvaj! Kaj kiel intima estas la ligilo pasanta inter la ideo kiun ni formas pri la Dia Principato kaj tiu, kiun ni formas pri niaj devoj! La unuaj homoj sentis Dion, sed ne Lin komprenis, eĉ ne penis Lin kompreni en Lia Leĝo: ili sentis Lin en Lia potenco, sed ne en la amo: konfuzo konceptis ian rilaton inter Li kaj sia individuo; ne alion. Malmulte spertaj por sin eltiri el sfero de la senteblaj aĵoj, Lin estigis en iu el tiuj, en arbo frapita de fulmo, en ŝtono ĉe kiu ili estis starigitaj sian tendon, en animalo kiu la unua prezentiĝis al iliaj okuloj. Estas la kulto distingita en la religia historio per la nomo *fetiĉismo*. Kaj tiam la homoj nur konis la *familion* kiel ielan reproduktadon de sia individuo: ekster la familia rondo

estis nur fremduloj, aŭ pli ĝenerale malamikoj; utili al si kaj al sia familio estis unika bazo de la *moralo*. Pli poste la ideo pri Dio plivastigis. El sentebraj aĵoj la homo timide suriris la abstraktecon: ĝeneraligis. Dio plu ne estis la protektanto de la familio sed de la asociigo de pliaj familioj, de la *urbo*, de la *gento*. Al *fetiĉismo* sekvis la *politeismo*, kulto pri multaj Dioj. Tiam ankaŭ la *moralo* disvastigis sian agadan rondon. La homoj rekonis ekzistadon de devoj pli vastaj ol la familio, kaj laboris por progresigo de la gento, de la nacio. Sed tamen oni ignoris la Homaron. Ĉiu nacio nomis *barbaroj* la fremdulojn, tiel ilin alrilatis kaj klopodis per forto aŭ per arto ilin al militi aŭ malaltigi. Ĉiu nacio havis en si fremdulojn aŭ barbarojn, nome homojn, milionojn da homoj ne allasitajn al religiaj ritoj de la naciuloj, kiuj ilin opiniis el diversa naturo, sklavojn inter liberuloj. La ĉiuhoman unuecon oni povis allasi nur kiel sekvon de la Dia unueco. Kaj la Dia unueco devenita de malmultaj pensuloj de l' pratempo, laŭte manifestita de Mozeo sed kun la pereiga limigo ke nur unu popolo estas la elektita de Dio, estis rekonita nur ĉe la disiĝo de la Roma Imperio pere de la kristanismo; Kristo fronte metis al sia kredo ĉi-tiujn du nedisigeblajn verojn: *estas nur unu Dio, ĉiuj homoj estas filoj de Dio*; kaj la diskonigo de ĉi-tiuj du veroj ŝanĝis aspekton al la mondo kaj

plivastigis la rondon ĝis la limo de la loĝataj landoj. Je la devoj al *familio*, al *patrujo* oni aldonis la devojn al la *homaro*. Tiam la homo ellernis ke kie ajn li trovas similulon, tie estas frato por li, fiato havanta same kiel li, senmortan animon, vokitan al sinkuniĝo kun la Kreinto, kaj al kiu li ŝuldas amon, partoprenadon pri kredo, kaj se bezone helpo pri konsilo kaj agado. Tiam, antaŭsento pri aliaj veroj entenataj ĝerme en la Kristanismo, oni aŭdis sur la buŝo de la Apostoloj sublimajn vortojn, malkompreneblajn en la pratempo, malbone komprenitajn aŭ perfiditajn ankaŭ de la posteuloj: *same kiel en korpo estas multaj membroj, kaj ĉiu membro plenumas malsaman funkcion, tiel same kvamkam multaj, ni estas sola korpo kaj membroj unuj de la aliaj* ⁽¹⁾. *Kaj estos sola ŝafejo kaj sola ŝafisto* ⁽²⁾. Kaj hodiaŭ, post dekok jarcentoj da studoj, spertoj kaj penadoj, bezonas disvolvigi tiujn ĝermojn, bezonas apliki tiun veron ne sole individue sed al tiu kuntuto da kapabloj kaj homaj fortoj estantaj kaj estontaj, kiu nomiĝas *Homaro*: bezonas proklami ke ne nur la homaro estas sola korpo kaj devas ĝin regi sola leĝo sed ke la unua artikolo de ĉi-tiu leĝo estas *Progreso*, progreso tie-ĉi sur la tero kie ni devas

(1) PAOLO, *Epistolo al Romanoj*, ĉap. 12, ver. 4-5.

(2) JOHANO, *Evangelio*, ĉap. 10, ver. 16.

veriĝi tiom kiom pli ni povas pri la Dia plano kaj nin eduki al pli bonaj destinoj. Bezonas instrui la homojn ke se la homaro estas korpo sola, ni ĉiuj kvazaŭ membroj de ĉi-tiu korpo, devas labori al ĝia disvolviĝo, kaj igi pli harmonia, pli aktiva kaj pli potenca la vivon. Bezonas ke ni konvinku ke ni povas supreniri al Dio, nur per la animoj de niaj fratoj, kaj ke ni devas ilin plibonigi kaj purigi eĉ ne dimandite. Bezonas, tial ke la tuta homaro sola povas plenumi tiun parton de l' plano, kiun Dio volis ke oni plenumu surtere, anstataŭ al ekzercado de la bonfaro al individuoj *asociigan* laboradon celantan plibonigon de l' tuto, kaj tiucele ordigi la *familion* kaj la *patrujon*. Aliaj pli vastaj devoj malkaŝiĝos al ni en la estonteco, laŭ ideo malpli neperfekta kaj pli alara, akirota pri nia leĝo de vivo. Tiel Dio Patro, per malrapida sed daŭra religia edukado, gvidas al plibono la homaron, kaj ĉe tiu plibono ankaŭ pliboniĝas nia individuo.

Pliboniĝas en tiu plibono, nek sen komuna pliboniĝo vi povas esperi ke pliboniĝu la moralaj kaj materialaj kondiĉoj de via individuo. Vi, ĝenerale parolante, ne povas, eĉ se vi volus, disigi vian vivon el tiu de la homaro, vi vivas en ĝi, per ĝi, por ĝi. Via animo, kun ekcepto de malmultaj homoj eksterordinare potencaj, ne povas malligiĝi el elementaj influoj inter kiuj ekzerciĝadas, same kiel

via korpo, kvamkam fortike konformita, ne povas eltiri sin el agado de malpurigita aero kiu ĝin ĉirkaŭas. Kiom da vi volos, kun la certeco ilin ĵeti kontraŭ persekutadoj, eduki la filojn al senlima sincereco, kie tiraneco kaj spionado trudas silenti aŭ mensogi du trionojn de l' propraj opinioj? Kiom da vi volos ilin eduki al malŝato de riĉaĵoj en socio kie la oro estas unika potencilo ricevanta honorojn, influon, respekton, kaj eĉ ŝirmas el arbitro kaj el insulto de mastroj kaj de liaj peruloj? Kiu el vi, por amo kaj kun plej bonaj intencoj de l' mondo ne murmuris al siaj karuloj en Italio: *malfidu la homojn, honesta homo devas koncentriĝi en si mem, kaj forkuri publikan vivon, la bonfaro komenciĝas hejme*, kaj iaj tiel samaj maksimumoj evidente malmoralaj sed sugestitaj al vi de l' ĝenerala aspekto de la socio? Kia patrino, kiu kvamkam apartenas al kredo adoranta la krucon de Kristo, memvola martiro de la homaro, ne estus per siaj brakoj ĉirkaŭpreninta la kolon de l' filo, provante lin deturni el danĝeraj ekprovoj celantaj la frataran bonon? Kaj se eĉ vi trovus en vi forton por instrui la malon, ĉu la tuta Socio ne detruus per siaj milvoĉoj, per siaj miloj da malbonegaj ekzemploj la efekton de via parolo? Ĉu vi povas mem, elpurigi, altigi vian animon el malpuriga kaj humiliga atmosfero? Kaj parolante pri viaj materialaj kondiĉoj, ĉu vi pensas ke ili povu firme pliboniĝi per

alia vojo ol tiu de l' komuna pliboniĝo? Milojn da sterlingaj liroj elspezas ĉujare tie-ĉi en Anglio, kie mi skribas, la privatula bonfarado por helpi individuojn defalintajn en mizeron; kaj la mizero kreskas ĉujare kaj la bonfarado al individuoj estas pruve senpova por sanigi la vundojn, kaj la neceso pri opaj organaj rimedoj estas pli kaj pli universale sentata. Kie landon daŭre minacas, dank' al maljustaj leĝoj ĝin regantaj, perforta batalado inter subpreman-toj kaj subprematoj. Ĉu vi opinias ke tien kapi-pitaloj povas alflui kaj abundi entreprenoj vastaj, longaj kaj multekostaj? Kie limimpostojn kaj mal-permesojn decidis nur absoluta registaro kiun ne-niu moderigas kaj kies elspezoj pri ekzercado, spio-nado, pri oficistoj aŭ pensiuloj kreskadas kun la bezono pri ĝia sendanĝereco, ĉu vi opinias ke la industria kaj manlabora aktiveco povas ricevi progresan, daŭran disvolviĝon? Ĉu vi respondos ke sufiĉas plibone ordigi la registaron kaj la sociajn kondiĉojn en via patrujo? Tio ne sufiĉas. Neniu popolo hodiaŭ vivas ekskluzive per siaj produkta-ĵoj. Vi vivas per ŝanĝoj, importoj, eksportoj. Fremda nacio malriĉiĝanta en kiu malmultiĝas la cifero de l' konsumantoj, estas unu malplia vendejo por vi. Fremda komerco kiu, sekve de malbonaj ordigoj, subkuŝas en krizo aŭ ruino naskas krizojn aŭ rui-nojn en la via. Bankrotoj anglaj aŭ Amerikaj tre-nas bankrotojn italajn. La kredito hodiaŭ estas ne

nacia institucio, sed Eùropa. Krom tio, ĉiu ekprovo pri nacia plibonigo de vi farota, havos malmikoj, dank' al ligoj kontraktitaj inter la princoj, kaj antaŭ ol ekvidi ke la afero estas hodiaŭ ĝenerala, ĉiujn registarojn. Nur estas espero por vi, ĉe universala pliboniĝo, ĉe interfratiĝo de la Eùropaj popoloj, kaj por Eùropo ĉe la Homaro.

Vi do, fratoj, pro devo kaj utilo via, forgesu neniam ke viaj unuaj devoj, la devoj kiujn ne plenuminte vi povas esperi ke vi plenumos tiujn kiujn la Patrujo kaj la familio ordonas, estas al la Homaro. Parolo kaj laboro via estu por ĉiuj, same kiel por ĉiuj estas Dio, en lia amo, en lia leĝo. En kiu ajn lando vi estas, kie ajn homo batalas por la rajto, por la justeco, por la vero, tie estas via frato. Kie ajn homo suferas turmentita de eraro, maljusteco aŭ tiraneco, tie ankaŭ estas via frato. Ĉu liberaj, ĉu sklavoj, *vi ĉiuj estas fratoj*. Unu estas via deveno, unu la leĝo, unu la celo por vi ĉiuj. Unu estu la kredo, unu la agado, unu la flago sub kiu vi militas. Ne diru: *La lingvo de ni parolata estas malsama*; la larmoj, la agado, la martireco formas komunan lingvon por ĉiuj kaj kiun vi ĉiuj komprenas. Ne diru: *La homaro estas tro vasta kaj ni tro malfortaj*. Dio ne mezuras la fortojn sed la intencojn. Amu la homaron. Ĉe ĉiu ago via en la Patrujo aŭ familia rondo demandu al vi mem: *Se kion mi faras, tion farus ĉiuj kaj*

por ĉiuj, ĉu ĝi utilis aŭ malutilis la homaron?
 Kaj se la konscienco vin respondas: *ĝi malutilis*,
 ĉesu: ĉesu eĉ kiam al vi ŝajnas ke el via ago eli-
 ĝus tuja utilo por la Patrujo aŭ por la Familio.
 Estu apostoloj pri tiu kredo, apostoloj pri fratiĝo
 de la Nacioj kaj de la unueco, principe hodiaŭ
 konsentita sed fakte neita, de la homa familio. Tiel
 vi estu, kie kaj kiel vi povas. Nek Dio, nek la ho-
 moj povas plie postuli de vi. Sed mi diras al vi,
 ke fariĝinte tiaj, eĉ se vi utili ne povos al vi mem,
 vi utilis al la homaro. Dio mezuras la edukajn
 gradojn, al kiuj Li suprenirigas la homan familion,
 laŭ la nombro kaj la pureco de la kredantoj. Kiam
 vi estos puraj kaj multenombraj, Dio vin kalku-
 lanta, al vi malfermos alpasejon al la agado.

V.

Devoj al la Patrujo.

Viaj unuaj devoj, unuaj almenaŭ laŭ graveco,
 estas, kiel mi diris, al la Homaro. Vi estas *homoj*
 antaŭ ol *nacianoj* aŭ *patroj*. Se vi ne ampleksus
 per via amo la tutan homan familion — se vi ne
 konfesus la kredon en ĝia unueco, konsekvenco de
 Dia unueco, kaj en la fratiĝo de la Popoloj, kiuj
 ĝin realigos — se kie ajn doloras via similulo, kie
 ajn la natura homa indeco estas profanata per

mensogo aŭ tiraneco, vi ne estus pretaj, povante, helpi tiun mizerulon, aŭ vin vi ne sentus vokitaj, povante, al batalo por malsuferigi trompitojn aŭ subpremitojn — vi perfidus vian privivan leĝon aŭ vi ne komprenus la religion, kiun benos la estonteco.

Sed kion povas *fari ĉiu* el vi, per siaj izolitaj fortoj, por morala plibonigo, por Homara progreso? Vi povas *esprimi*, de tempo al tempo, senfrukte vian kredon; vi povas plenumi, tre malofte, por frato ne apartenanta al via lando, *bonfaran agon*, sed ne alion. Nu, la *bonfarado* ne estas vorto de l' kredo estonta. La estonta kredvorto estas *asocio*, la frata kunlaborado al komuna celo, tiom supera al *bonfarado* kiom la laborado de multaj el vi unuiĝantaj por konkorde starigi kunloĝonta konstruaĵo, estas supera al laborado plenumota de ĉiu el vi starigantaj apartan propran konstruaĵon kaj vin limigante interŝanĝi unu al la alia, helpon per ŝtonoj, brikoj, mortero. Sed tiun komunan laboradon vi, dividitaj de lingvo, emoj, moroj, kapabloj, ne povas ekprovi. *Individuo* estas tro malforta kaj Homaro tro vasta. *Mia Dio*, — preĝas ekŝpirante la bretona maristo — *protektu min, mia ŝipo estas tiel malgranda kaj via Oceano tiel granda!* Kaj tiu preĝo resumas la kondiĉon de ĉiu el vi, se oni ne trovas rimedon por multobligi senfine viajn fortojn, vian agadan potencon.

Ĉi-tiun rimedon Dio trovis por vi kiam al vi Li donis Patrujon, kiam, kiel saĝa labordirektanto disdonas diversajn okupojn laŭ kapablo, Li disigis laŭ grupoj, laŭ apartaj aroj, la Homaron sur la faco de nia terglobo kaj ĵetis naciajn ĝermojn. Malbonaj registaroj difektis la Dian planon, kiun vi povas vidi klare signita, almenaŭ pri tio kio rilatas nian Eŭropon, ĉe fluado de grandaj riveroj, ĉe kurbiĝoj de altaj montoj kaj ĉe aliaj geografiaj kondiĉoj: ili ĝin difektis per konkiro, per avido, per ĵaluzo al aliula justa potenco: ĝi tiel estis difektita ke hodiaŭ, krom Anglio kaj Francio, eble ne estas nacio kies limoj respondas tiun planon. Ili nur konis kaj konas kiel Patrujon, sian familion, dinastion, gentan egoismon. Sed la Dia plano ne pre plenumiĝos. La naturaj dividoj, la spontane naskiĝintaj emoj de la popoloj, anstataŭigos la arbitrajn dividojn dekretitajn de malbonaj registaroj. Refariĝos la Eŭropa Karto. Stariĝos Patrujo de la Popolo, definitiva per voĉdono de liberuloj, sur la ruboj de Patrujo de l' reĝoj, de l' privilegiaj kastoj. Inter tiuj Patrujoj estos harmonio, kunfratiĝo, kaj tiam la homara kunlaborado al komuna pliboniĝo, al eltrovo kaj aplikado de sia leĝo pri vivo, disigita laŭ lokaj kapabloj kaj asociita, povos pace plenumiĝi laŭ progesa disvolviĝo: tiam, ĉiu el vi fortigita per afekcioj kaj rimedoj de multaj milionoj da homoj parolantaj

saman lingvon, dotitaj je unuformaj tendencoj, edukitaj ĉe sama historia tradicio, povos esperi ke vi helpos per via laboro la tutan homaron.

Al vi, homoj naskiĝintaj en Italio, Dio asig-
nis, kvazaŭ privilegion, Patrujon pli bone defi-
nitan en Eŭropo. En aliaj landoj signitaj per ne-
certaj kaj interrompaj limoj, povas elvekiĝi dispu-
toj, kiujn paca voĉdonado povos solvi iam, sed
kiuj kostis kaj eble ankoraŭ kostos larmojn kaj
sangon: en via, ne. Dio ĝin ĉirkaŭis per limaj
linioj majestaj, neneblaj, ĉe unu flanko la plej
altaj montoj de Eŭropo, la Alpoj, ĉe la aliaj la
maro, la senlima maro. Malfermu cirkelon: vi loku
unu pinton en norda Italio, sur Parmo; la alian
pinton ĉe la elirejo de l' Varo, kaj per ĝi signu,
al alpa direkto, duoncirklon: tiu pinto kiu, signinta
duoncirklon, iros fali sur la elirejon de Isonzo,
estos signinta la landlimon, kiun Dio donis al vi.
Ĝis tiu limo oni parolas, oni komprenas vian lin-
gvon; ekster ĝin vi ne havas rajtojn. Estas nene-
eble viaj: Sicilio, Sardenio, Korsikio kaj la mal-
grandaj insuloj lokitaj inter tiuj kaj la itala nein-
sula lando. Forto bruti povas ankoraŭ mallonge
disputi al vi tiujn limojn, sed la sekreta konsento
de l' Popoloj ja pratempe ilin rekonas, kaj la ta-
gon kiam, unuanime starantaj ĉe lasta provo, vi
fiksos vian trikoloran flagon sur tiu limo, la tuta
Eŭropo aklamos, stariĝintan kaj akceptitan en la

kunsido de la Nacioj, Italion. Al ĉi-tiu lasta provo vi devas celi per viaj tutaj fortoj.

Sen Patrujo, vi havas nek nomon, nek signon, nek voĉon, nek rajtojn, nek fratan bapton inter la popoloj. Vi estas la bastardoj de la Homaro. Militistoj sen flago, israelidoj de la nacioj, vi ricevos nek fidon, nek protektojn: vi ne havos garantiulojn. Ne iluziĝu, ke vi plenumos, antaŭ ol akiri al vi patrujon, vian emancipadon el maljusta socia kondiĉo. Kie ne estas Patrujo, tie ne estas komuna kontrakto al kiu vi povas plende aludi: sole regas egoismo de l' profitoj, kaj kiu havas superregadon, tiu ĝin gardas, ĉar ne estas komuna protektado por sia protektado. Ne vin logu ideo pri plibonigo de viaj materialaj kondiĉoj, ne solvinte antaŭe la nacian demandon: sukcesi vi ne povos. Viaj industriaj asocioj, la kunhelpaj unuiĝoj, valoras kiel eduka agado; kiel ekonomia fakto, ili restos senfruktaj ĝis kiam vi ne havos Italion. La ekonomia demando ĉefe postulas kapitalan kaj produktadan pliigon — kaj tiel longe kiel, via lando estos dispartita — tiel longe kiel, disigitaj per limimpostaj linioj kaj artifikaj malfacilaĵoj ĉiuspecaj, vi nur havos malvastajn vendejojn antaŭ vi — vi ne esperu tiun pliigon. Hodiaŭ — ne iluziĝu — vi ne estas la laborista klaso de Italio; vi estas frakcioj de tiu-ĉi klaso: senpovaj, malegalaj al granda celo kiun vi proponas al vi. Via emancipo povas

praktike komenciĝi nur tiam, kiam Nacia Registaro, komprenante tempajn elmontrojn, estos enskribinta en Romo, en la deklaracio pri Principoj, kio estos normo al disvolviĝo de la itala vivo, la vortojn: *La laboro estas sankta kaj estas fonto de itala riĉeco.*

Do, ne devojiĝu al esperoj de materiala progreso, kiuj ĉe viaj hodiaŭaj kondiĉoj estas iluziaĵoj. Patrujo sola, la vasta kaj riĉa Itala Patrujo etendiĝanta de la Alpoj ĝis la lasta Sicilia vilaĝo, povas plenumi tiujn esperojn. Vi povas ricevi tion kio estas via *rajto* nur obeante tion, kion la Devo ordonas al vi. Vi meritu kaj vi havos. Ho miaj fratoj! amu la Patrujon. La Patrujo estas via hejmo, la hejmo kiun Dio donis al ni, metante en ĝin multnombran familion, nin amanta kaj de ni amata, kun kiu ni povas kompreniĝi pli bone kaj pli rapide ol kun la aliaj kaj kiu pro koncentrigo sur definitiva terpeco kaj pro la homogena naturo de la posedataj elementoj estas vokita al aparta speciala agado. La Patrujo estas nia laborejo: la produktado de nia aktiveco devas el ĝi etendiĝi por la bono de la tuta tero, sed la laboriloj kiujn ni povas pli bone kaj pli efike pritrakti, restas en ĝi, kaj ni ne povas forcedi ilin ne perfidante la Dian intencon kaj sen malgrandigo de niaj fortoj. Laborante, laŭ veraj principoj, por la Patrujo, ni laboras por la Homaro: la Patrujo estas la apoga

punkto de la levilo kiun ni devas direkti al komuna profito. Perdante tiun apogan punkton, ni riskas malutili al la Patrujo kaj al la Homaro. Antaŭ ol asociiĝi kun la Nacioj komponantaj la Homaron, necesas ekzisti kiel Nacio. Estas asociiĝo nur inter egaluloj: kaj vi ne havas rekonitan opan ekzistadon. La homaro estas granda militistaro ekmarŝanta por al militi nekonatajn landojn, kontraŭ malamikoj potencaj kaj spertaj. La popoloj estas la diversaj korpuso, la divizioj de ĉi-tiu militistaro. Ĉiu havas alfidatan postenon, ĉiu devas plenumi apartan operacion; kaj la komuna venko dependas de ekzakta plenumo de la diversaj operacioj. Ne malaranĝu la batalan ordon. Ne forlasu la flagon al vi donita de Dio. Kie ajn vi troviĝas, ĉe kiu ajn popolo cirkostancoj vin pelis, batalu por la libereco de tiu popolo se la momento tion postulas; sed batalu kiel Italoj, por ke la sango verŝota fruktoportu honoron kaj amon, ne sole al vi sed al via Patrujo. Kaj estu Itala la pensado de viaj animoj. Italaj estu la agoj de via vivo, Italaj la signoj sub kiuj, bone ordigitaj, vi laboras por la homaro. Vi ne diru: *Mi*, vi diru: *Ni*. La Patrujo korpigi en ĉiu el vi. Ĉiu el vi sin sentu, estu garantianto de siaj fratoj: ĉiu el vi el-lernu estigi ke en si mem estu respektata kaj amata la Patrujo.

La Patrujo estas *unuobla*, nedisigebla. Same

kiel membroj de familio ne ĝojas ĉe komuna manĝotablo, se unu el ili estas malproksime, rabita el frata amo, tiel same vi ne ĝoju kaj ripozu ĝis kiam landa parteto sur kiu oni parolas vian lingvon estas for de la Nacio. La Patrujo estas signifo de la misio kies plenumon ĉe la Homaro Dio donis al vi. La kapabloj, la fortoj de ĉiuj ĝiaj filoj devas asociiĝi por la plenumo de tiu misio. La sumo da komunaj devoj kaj rajtoj apartenas al ĉiu homo respondanta al *kiu vi estas?* de la aliaj popoloj: Mi estas Italo. Tiujn devojn kaj tiujn rajtojn povas nur reprezenti *sola* Potenco eliĝinta el via voĉdono. La Patrujo devas do havi solan Registaron. La politikuloj sin nomantaj *Federacianoj* kaj kiuj devus igi Italion kvazaŭ fratiĝo de diversaj Ŝtatoj, dismembrigas la Patrujon kaj ne komprenas ĝian Unuecon. La Ŝtatojn, per kiuj hodiaŭ dividiĝas Italio, ne kreis nia popolo: ili eliĝis el ambiciaj kalkuloj de princoj aŭ de fremdaj konkirantoj, kaj nur taŭgas por dorloti la vantecon de la lokaj aristokratioj, al kiuj pli necesas malvastan rondon ol grandan patrujon. Tio kion vi popolo, kreis, beligis, sanktigis per viaj afekcioj, per viaj ĝojoj, per viaj suferoj, per via sango, estas la Urbo, la Komunumo, ne la Provinco aŭ la Ŝtato. En la Urbo, en la Komunumo kie dormadas viaj prapatroj kaj vivas viaj idoj, ekzerciĝas viaj kapabloj, viaj personaj rajtoj, disvolviĝas via

individua vivo. Pri via urbo ĉiu el vi povas diri tion, kion kantas la Venecianoj pri la sia: *Venezia la xe nostra* (Venecio estas nia) *l'avemo fatta nu* (ni ĝin faris). En ĝi vi bezonas *liberecon*, same kiel en komuna Patrujo vi bezonas Asociiĝon. Komuna Libereco kaj Patruja Unueco estu do via kredo. Vi ne diru: *Romo kaj Toskanio, Romo kaj Lombardio, Romo kaj Sicilio*: vi diru: ROMO kaj FIRENCO, ROMO kaj SIENO, ROMO kaj LIVORNO kaj tiel estu por ĉiuj Italaj komunumoj: Romo pri ĉio kio reprezentas la Italian vivon, la vivon de la Nacio: via komunumo pri tio kio reprezentas la individuan vivon. Ĉiuj aliaj dividoj estas artifikaĵoj kaj ne sin apogas sur via Nacia tradicio.

La Patrujo estas kuniĝo de liberuloj kaj egalluloj fratiĝintaj en laborada konsento al unika celo. Vi devas ĝin fari kaj ĝin konservi tiela. La Patrujo ne estas agregato, estas Asociiĝo. Do vere ne estas Patrujo sen unuforma Rajto. Ne estas Patrujo, kie la unuformeco de ĉi-tiu Rajto estas profanata de la ekzistado de kastoj, privilegioj, malegalecoj — kie la aktiveco de parto da fortoj kaj individuaj kapabloj estas forigita aŭ dormetanta — kie ne estas komuna principo akceptita, rekonita, disvolvita de ĉiuj: tie estas nek Nacio, nek Popolo, sed homamaso, okaza aglomerado da homoj kiujn cirkonstancoj unuigis, kiujn malsamaj cirkonstancoj disigos. En la nomo de via amo al Patrujo,

vi batali senĉese la ekzistadon de ĉia privilegio, de ĉia malegaleco sur via naskiĝa lando. Nur unu privilegio estas laŭleĝa: la privilegio de l' Genio kiam la Genio sin montras fratiĝinta kun la Virto; sed estas privilegio donita de Dio kaj ne de la homoj — kaj kiam vi ĝin rekonas sekvante ĝiajn inspirojn, libere ĝin rekonas ekzercigante vian rezonadon, vian elekton. Kia ajn privilegio postulanta de vi submetiĝon, dank' al forto, heredo, rajto, kiu ne estas komuna rajto, estas uzurpado, estas tiraneco; kaj vi devas ĝin batali kaj ĝin estingi. La Patrujo estu via Templo. Dio ĉe la supro, Popolo de egaluloj ĉe la bazo; vi ne havu alian formulon, alian moralan leĝon, se vi ne volas malhonori la Patrujon kaj vin mem. La sekundaraj leĝoj kiuj devas ĉiam pli kaj pli reguligi vian vivon, estu progresanta aplikado de tiu superega leĝo.

Kaj por ke ili estu tielaj, necese estas ke tielaj vi ĉiuj kunhelpu ilin fari. La leĝoj faritaj de sola parto de civitanoj, povas pro naturo de aferoj kaj de homoj, reflekti nur la penson, la aspirojn, la desirojn de tiu-ĉi parto; reprezentas, ne la Patrujon, sed la trionon, la kvaronon, unu klason, terpecon de la Patrujo. La leĝo devas esprimi ĝeneralajn aspirojn, enkonduki utilon por ĉiuj, respondi al korbato de la Nacio. La tuta Nacio devas do esti, ĉu rekte aŭ nerekte, leĝdonanta. Forcedante al malmultaj homoj tiun mision, vi an-

stataŭas la egoismon de *ia* klaso al Patrujo, unuigo de ĉiaj.

La Patrujo ne estas lando, la lando estas nur ĝia bazo. La Patrujo estas ideo stariganta sur tiu; estas penso pri amo, komuna sento unuiganta ĉiujn filojn de tiu lando. Ĝis la tempo kiam, unu sola inter viaj fratoj ne sin reprezentas per propra voĉdono en la disvolviĝo de la nacia vivo — ĝis kiam, ĉe unu sola vegetas needukita inter edukitoj, — ĝis kiam unu sola, kapabla kaj laborema, pro labormanko, konsumiĝas en mizero, — vi ne havas Patrujon de ĉiuj, Patrujon por ĉiuj. *Voĉdono, edukiteco, laboro* estas la tri fundamentaj kolonoj de la Nacio, ne ripozu ĝis kiam ili ne estos, per via agado, solide starigitaj.

Kaj kiam ili estos tielaj — kiam vi estos certigitaj al vi ĉiuj, korpan kaj animan panon — kiam liberaj, unuigitaj, vi plektos kiel fratoj la dekstrajn manojn ĉirkaŭ amata patrino, vi ekiros en bela kaj sankta harmonio, al disvolviĝo de viaj kapabloj kaj de la Itala misio — memoru ke tiu misio estas la morala Unueco de Eŭropo, memoru la grandegajn devojn, kiujn ĝi trudas al vi. Italio estas la sola lando kiu dufoje ĵetis la grandan unuigan parolon al disigitaj Nacioj. Vivo de Italio estis ĉies vivo. Du fojojn, Romo estis Metropolo, Templo de la Eŭropa mondo: la unua, kiam niaj standarda gloj trakuris al militintaj de punkto al

punkto la konitajn landojn, ilin preparante al Unueco per civilizaj institucioj; la dua, kiam elvenkita per potenco de naturo, de grandaj rememoroj kaj de religia inspiro, la nordaj konkerintoj, la Ita'la gento korpigis en la Popolo kaj el Romo plenumis solenan mision, ĉesinta de kvar jarcentoj, por diskonigi la Animunuiĝan parolon al popoloj de l'kristana mondo. Hodiaŭ aperas, por Italio, tria misio: des pli vasta, ju pli granda kaj potenca ol la Cezaroj kaj la Papoj estos la *Itala Popolo*. Unuobla kaj libera Patrujo kiun vi devas fondi. Antaŭsento pri ĉi-tiu misio agitas Eŭropon kaj katenigas al Italio okulon kaj penson de la Nacioj.

Viaj devoj al Patrujo estu proporciaj al la alteco de ĉi tiu misio. Vi devas ĝin gardi pura de egoismo, ne malpurigita de mensogoj kaj artifikoj de tiu politika jezuitismo nomata *diplomatia*.

La politiko de la Patrujo estos fondata de vi sur adorado de *principoj*, ne sur idolismo de l'profitoj aŭ de l'Oportuneco. Eŭropo havas landojn pri kiuj la libereco interne estas sankta, sisteme profanata ekstere; havas popolojn dirantajn: io estas vero, alio Utilo; io estas Teorio, alio Praktiko. Tiuj landoj punpentos longe, neeviteble, sian kulpon ĉe izolado, ĉe premado, ĉe anarĥio. Sed vi scias nian mision pri nia Patrujo kaj vi sekvos alian vojon. Por vi Italio havos, same kiel solan

Dion en la Ĉielo, solan veron, solan kredon, solan normon, pri politika vivo sur la tero. Sur la konstruaĵo de la Itala popolo starigota pli majesta ol la Kapitulo kaj la Vatikano, vi fiksos la Standardon de la libereco kaj de la Asocio, tiel ke ĝi brilegu antaŭ la okuloj de ĉiuj Nacioj, kaj neniam vi ĝin vualigos per despota teruro aŭ profita avido unutaga. Vi havos multimegon, kiel same kredon. Vi alte konfesos la penson fermentantan en la koro de Italio antaŭ la mondo kaj antaŭ la sindirantaj mastroj de la mondo. Neniam vi malkonfesos la fratajn Naciojn. La Patrujo vivo por vi disvolviĝos bela kaj forta, libera el malnoblaj timegoj kaj skeptikaj ŝanceliĝoj, gardante kiel bazon la popolon, kiel normon la konsekvencojn el ĝiaj principoj logike dedukitajn kaj energie aplikatajn, kiel forton ĉies forton, kiel rezultaton ĉies pliboniĝon, kiel celon la plenumon de la misio kiun Dio donis al ĝi. Kaj ĉar vi estos pretaj morti por la Homaro, senmorta estos la Patrujo vivo.

VI.

Devoj al la familio.

La familio estas la Patrujo de l' koro. Ĉe la familio estas anĝelo kiu igas, per mistera influo je ĉarmoj, je mildeco kaj amo, la plenumon de de-

voj malpli seka, la dolorojn malpli maldolĉaj. La solaj ĝojoj, puraj kaj ne miksitaj de malgajeco, kiujn al la homo oni permesis ĝui sur la tero, estas, dank al tiu anĝelo, la Familiaj ĝojoj. Kiu, pro fatalaj cirkonstancoj, ne povis vizadi, sub la flugiloj de tiu anĝelo, la seren vivon de familio, tiu havas ion melankolian etenditan sur la animo, malplenaĵon neplenigeblan en la koro; kaj mi, skribanta por vi tiujn-ĉi paĝojn, tion scias. Benu Dion kiu kreis tiun Anĝelon, ho vi, kiuj havas la ĝojojn kaj konsolojn familiajn. Ne malgravaj vi konsideru ilin, tial ke eble vi opinias ke aliloke vi trovos fervorajn ĝojojn aŭ pli pretajn konsolojn al viaj doloroj. Familio en si havas bonan elementon, malofte troviĝanta ekster ĝi, la daŭron. Ĉe ĝi la afekcioj etendiĝas ĉirkaŭen malrapidaj, neatentitaj, sed firmaj kaj daŭraj, kvazaŭ hedero ĉirkaŭ plantaĵon; ili vin sekvas horon post horo: silente memiĝas kun via vivo. Ofte vi ne diferencigas ilin, ĉar ili estas parto de vi: sed kiam vi perdas ilin, vi sentas mankon da io intima, necesa al vivo. Vi vagas malkviete kaj ĝene. Vi povas ankoraŭ havigi al vi nedaŭrajn ĝojojn kaj konsolojn: neniam la superegan konsolon, la kvieteco, la kvieteco de laga ondo, la kvieteco de fida dormo, de l' dormo kiun dormas la infano sur la patrina brusto.

La Familia Anĝelo estas la Virino. Patrino,

edzino, fratino, la Virino estas kareso de la vivo, dolĉegeco de la afekcio ŝutita sur ĝiaj penasoj, reflektito sur la individuo de la amema Providenco gardanta la homaron. Ĉe ŝi estas trezoroj pri konsoliga dolĉeco, sufiĉa por estingi ian ajn doloron, krom tio ŝi estas por ĉiu el vi la iniciatinto de la estonteco. Unua sankta kiso de amikino al homo instruas esperon, kredon en la vivo; kaj amo kaj kredo kreas deziron de plibono, kreas povon ĝin atingi laŭgrade, do la estontecon, kies vivanta simbolo estas la infano, ligilo inter ni kaj la estontaj generacioj. Pro ŝi, la Familio per sia Dia reproduktiga Mistero aludas la eternecon.

Havu do, ho miaj fratoj, kiel sankta la Familio. Ĝin havu kiel nedisigeblan kondiĉon de l'vivo, kaj forpuŝu ĉiun atakon, al ĝi alfarebla de homoj elsorbintaj falsajn filozofiajn brutasojn, aŭ de malprudentuloj, kiuj ekcititaj ĝin vidante ofta sidejo de egoismo kaj kasta spirito, kredas, same kiel barbaro, ke rimedo al malbono estas en ĝia nuligo.

La Familio estas koncepto Dia, ne via. Homma potenco ne povas ĝin nuligi. Kiel la Patrujo, plimulte ol la Patrujo, la familio estas elemento de vivo.

Plimulte ol la Patrujo, mi diris. La Patrujo, hodiaŭ sankta, eble malaperos iam, kiam ĉiu homo reflektos en sia konscienco la moralan leĝon de la

Homaro; la familio tiel longe daŭros kiel la homo. Ĝi estas la lulilo de la homaro. Kiel ĉiu elemento de homa vivo, ĝi devas malfermiĝi al Progreso, plibonigi de epoko al epoko siajn aspirojn; sed neniun povos ĝin forviŝi.

Igi la Familion ĉiam pli sankta kaj ĉiam pli enringita al la Patrujo: tio estas via misio. Kio la Patrujo estas por la Homaro, tio la Familio estu por la Patrujo. Kiel mi vin diris ke la Patruja rolo estas eduki homojn, tiel same la Familia rolo estas eduki civitanojn; Familio kaj Patrujo estas la du solaj punktoj de sola linio, kaj kie tio ne estas, la Familio fariĝas Egoismo, ju pli abomena kaj brutala des pli ĝi prostituas deflankigante el vera celo, aferon plej sanktan: la amsentojn.

Hodiaŭ, la egoismo regas ofte, bedaŭre kaj perforte en la Familio. Malbonaj naciaj institucioj ĝin naskas. En societo fondita sur spionoj, policanaĵoj, malliberejoj kaj eŝafodoj, la malfeliĉa patrino tremanta ĉe ĉiu nobla aspiro de l'filo, estas korpuŝita instrui al li la malfidon kaj lin diri: *Atentu! la homo parolanta al ci pri Patrujo, pri Libereco, pri Estonteco kaj kiun ci volus premi ĉe la brusto, eble nur estas perfidulo.* En socio kie la merito estas danĝera, kaj riĉeco la sola bazo de l'potenco, de l'sendanĝereco, de l'defendo kontraŭ persekutado kaj insulto, la patro trenita de amsento diras al junulo avidanta la Veron: *Atentu!*

la riĉeco estas cia ŝirmo: la sola Vero ne povas esti al ci ŝildo kontraŭ aliula forto, kontraŭ aliula korupteco. Sed mi parolas pri tempo kiam per via ŝvito kaj per via sango, por la filoj vi estos fondintaj Patrujon de liberuloj, starigitan sur merito, sur bono farita de ĉiu el vi al siaj fratoj. Ĝis tiam, domaĝe vi havas nur solan vojon por plibonigo, solan superegan devon plenumotan; vin ordigi, vin prepari por elekti oportunan horon kaj batali, konkiri al vi, per opa ribelo, vian Italion. Nur tiam vi povos kontentigi, sen gravaj kaj daŭraj kontraŭstaroj, aliajn viajn devojn. Kaj tiam, kiam mi eble estos enterigita, vi relegu ĉi-tiujn paĝojn; la multaj frataj konsiloj en ili entenataj, devenas el koro vin amanta kaj estas skribitaj kun konscio de la vero.

Vi amu, vi respektu la virinon. Ne nur konsolon vi serĉu ĉe ŝi, sed forton, inspiron, duobligon de viaj intelektaj kaj moralaj kapabloj. Forviŝu el via menso ĉian ideon pri supereco, vi ian ne havas. Longa erarjuĝo kreis, per malegala edukado kaj ĉiama leĝa persekutado, tiun ŝajnan intelektan malsuperecon el kiu hodiaŭ oni argumentas por konservi la premadon. Sed ĉu la historio de la persekutadoj ne vin instruas ke la persekutanto ĉiam sin apogas sur de li kreita fakto? La feŭdaj kastoĵ disputis al vi, filoj de l' popolo, preskaŭ ĝis nuntempe, la *edukadon*, poste el man-

ko da edukiteco argumentis kaj eĉ hodiaŭ argumentas, por vin eligi el sanktejo de la *urbo*, el ĉirkaŭbarita loko kie oni faras la leĝojn, el voĉdonrajto, iniciatilo de via socia misio. En Ameriko, la mastroj de la Nigruloj deklaris radike malsupera kaj nekapabla por edukiĝo la rason, kaj dume persekutas iun ajn, kiu klopodas ĝin eduki. De duonjarcento, la partianoj de l'regantaj familioj certigas ke ni Italoj estas maltaŭgaj por la libereco, kaj dume, per leĝoj kaj brutaj fortoj de dungitaj militistaroj, forte gardas ĉiun vojon por ke ni ne povu venki, se ĝi tamen ekzistus, la baron, kiel se tiraneco povus iam esti edukado al libereco. Nu, ni ĉiuj estis kaj ankoraŭ estas kulpaĵoj pri simila kulpo rilate la virinon. Forigu de vi eĉ ombron de tiu ĉi kulpo; ĉar antaŭ Dio ne estas pli grava kulpo ol tia dividanta laŭ du klasoj la homan familion kaj trudanta aŭ akceptanta ke unu substaru al la alia. Antaŭ Dio Unuobla kaj Patro estas nek viro, nek virino, sed homa estaĵo, estaĵo en kiu, sub vira aŭ virina aspekto, renkontiĝas ĉiuj ecoj distingantaj la *homaron* el animala regno: socia tendenco, eduka kapablo, progrese fakulto. Kie ajn montriĝas tiuj ecoj, tie ekzistas homa naturo, do egaleco pri rajtoj kaj devoj. Kvazaŭ du branĉoj elirantaj el sama trunko, viro kaj virino eliras, variece, el komuna bazo, el la *Homaro*. Ne ekzistas malegaleco inter ambaŭ;

sed, kiel okazas ofte inter du viroj, diverseco de tendencoj, de apartaj emoj. Ĉu estas du notoj de muzika agordo malegalaj aŭ diversnaturaj? Virino kaj viro estas du notoj sen kiuj homa agordo ne estas ebla. Ĉu ĝeneralajn, diversajn devojn kaj rajtojn havas du Popoloj vokitaj de siaj specialaj emoj aŭ de siaj vivkondiĉoj, unu por diskonigi la penson pri homa asocio per starigado de kolonioj, la alia por ĝin prediki per verkado de artaj aŭ literaturaj ĉefverkoj universale admirataj? Ambaŭ Popoloj estas apostoloj, konsciaj aŭ ne, de l'sama Dia koncepto, en ĝi egalaj kaj fratoj. Kiel la diritaj ambaŭ popoloj, la viro kaj la virino havas apartajn funkciojn en la Homaro, sed tiaj funkcioj estas egale sanktaj, necesaj al komuna disvolviĝo, ambaŭ reprezentas la penson, kiun Dio metis, kvazaŭ animon en la universon. Do havu la virinon kamaradino partoprenanta ne sole viajn ĝojojn aŭ viajn suferojn, sed ankaŭ viajn aspirojn, viajn pensojn, viajn studojn, viajn ekprovojn pri socia plibonigo. Ŝin havu egala en via civila kaj politika vivo. Vi ambaŭ estu la du flugiloj de la homa animo al idealo kiun ni devas atingi. La Mozoe'a Biblio diris: Dio kreis la viron kaj el viro la virinon; sed via Biblio, la estonteca Biblio diras: Dio kreis la Homaron, manifestita en la virino kaj en la viro.

Amu la filojn, kiujn la providenco sendas al vi; sed ilin amu per vera, profunda, severa amo, ne per amo sennerva, neracia, blinda, kiu estas egoismo por vi, pereigo por ili. En nomo de tio kio estas plej sankta, forgesu neniam ke vi pri-zorgas la estontajn generaciojn, ke antaŭ tiuj animoj alfiditaj al vi, antaŭ la Homaro, antaŭ Dio vi havas la plej teruran respondecon, kiun homa estaĵo povas koni: vi devas iniciati ilin, ne al ĝojoj aŭ avidaĵoj de la vivo, sed al vivo mem, al ĝiaj Devoj, al Morala leĝo ĝin reganta. Malmultaj patrinoj, malmultaj patroj, en ĉi-tiu nereligia jarcento, komprenas, precipe ĉe la bienhavaj klasoj, la gravecon, la sanktecon de la edukada misio; malmultaj patrinoj, malmultaj patroj pensas ke la multaj viktimoj, la senĉesaj bataladoj kaj la longa martireco nuntempaj, estas grandparte frukto de la egoismo antaŭ tridek jaroj animen inokulita de malfortaj patrinoj aŭ de nezorgemaj patroj permesintaj ke la filoj kutimiĝu konsideri la vivon ne devo kaj misio, sed serĉado de plezuroj kaj studado de propra bonstato. Por vi homoj de l' laboro, malpli grandaj estas la danĝeroj; bedaŭrinde la plejmulto da naskitoj de vi ja lernadas malkonfortan vivon. Aliparte ĉe vi, devigataj de l' mizera kondiĉo al daŭraj penadoj, malpli nombraj estas la ebloj por edukadi konvene. Kaj tamen vi ankaŭ povas plenumi parte la malfacilan mision.

Vi tion povas per ekzemplo kaj per parolo.
Vi tion povas per ekzemplo.

« Viaj filoj similos vin, ĉu malvirtaj ĉu vir-
« taj, laŭ tio se vi mem estas virtaj aŭ malvirtaj.
« Kial ili estus honestaj, kompatemaj, homamaj,
« se al vi mankas rektecon, se vi ne sentas amon
« al viaj fratoj? Kiel ili silentigus siajn krudajn
« apetencojn se ili sin vidas allasitaj al malso-
« breco? Kiel ili konservus senpeka la naskiĝan
« purecon, se vi ne timas malrespekti antaŭ ili la
« prudecon per nedecaj agoj aŭ malĉastaj vor-
« toj ?

« Vi estas vivanta modelo sur kiu formiĝos
« ilia fleksebla naturo, el vi devenas ĉu viaj filoj
« estos homoj aŭ brutuloj (1). ».

Kaj vi povas eduki per parolo. Parolu ilin pri
la Patrujo, pri kio ĝi estis, pri kio ĝi devas esti.
Kiam vespere vi forgesas, inter rideto de la pat-
rino kaj la naiva babilado de la infanoj sidantaj
sur viaj genuoj, la penojn de la labortago, vi diru
al ili la grandajn popolanajn farojn de l'niaj pra-
tempaj respublikoj, vi instruu ilin pri la nomoj
de l' bonuloj amantaj Italion kaj ĝian Popolon
kiuj per vojo al pereigo, kalumnio kaj persekuto
ekprovis plibonigi la destinojn de ĝi. Vi enŝovu
en junajn iliajn korojn, ne malamon kontraŭ la

(1) LAMENNAIS = Libro de l' Popolo XII.

premuloj, sed seriozan energion kontraŭ la subpremado. El via lipo kaj el trankvila patrina konsento, ili lernu kiel bele estas sekvi la Virtajn Vojojn, kiel grande estas ekstariĝi Apostoloj de la Vero, kiel sankte estas sinoferi, se bezone, por siaj fratoj. Enigu en la nefortajn mensojn, la ribelajn ĝermojn kontraŭ ĉia *aŭtoritateco* uzurpita aŭ surtenita per forto, kaj kune respektigon al vera, unika aŭtoritateco, aŭtoritateco de l'virto kronita de la Genio. Klopodu ke ili kresku, egale abomentaj la tiranecon kaj la anarĥion, en la religio de la konscienco inspirita, ne katenita de la tradicio. La Nacio devas vin helpi en ĉi-tiu agado. Kaj en nomo de viaj filoj, vi tion rajtas postuli. Sen Nacia edukado vere ne ekzistas Nacio.

Vi amu la parencon. La familio deveninta el vi, neniam forgesigu vin pri la familio el kiu vi devenis. Ja ofte la novaj ligiloj malstreĉas la manolvajn, kvankam ili devus nur esti nova ĉenero ĉe la ama ĉeno kunliganta en unuo tri familiajn generaciojn. Ĉirkaŭprenu per mildaj kaj respektemaj amsentoj la blankajn kapojn de l'patrino, de l'patro. Per floroj al ili ŝutu la vojon al tombo. Kun ama kontinueco plenigu iliajn lacajn animojn per fido kaj senmorteca parfumo. Kaj la pura amsento, kiun vi gardis por parencoj, estu al vi garantio de tiu, kiun viaj idoj gardos por vi.

Parencoj, gefratoj, edzino, gefiloj, estu por vi

kvazaŭ branĉoj lokitaj en diversa ordo sur sama planto. Sanktigu la Familion en la unueco de la amo. Igu ĝin Templo el kiu, kunigitaj vi povu oferi al la Patrujo. Mi ne scias ĉu vi estos feliĉaj; sed mi scias ke tiel farante, eĉ inter eblaj malfavoraĵoj, por vi ekstaros serena paca sento, ripozo de trankvila konscienco, dononta al vi forton kontraŭ ĉia malfeliĉo, kaj al vi malfermonta, ĉe ĉiu malĝojaĵo, lazuran ĉielan radion.

VII.

Devoj al si mem.

Priparoloj.

Mi vin diris: *Vi havas vivon, do vi havas leĝon de vivo. Disvolviĝi laŭ la leĝo de vivo, estas la unua, eĉ unika via devo.* Mi al vi diris, ke, por ke vi konu kia estas la leĝo de via vivo, Dio donis al vi du rimedojn: *Via konscienco kaj la konscienco de la Homaro, la konsento de viaj fratoj.* Mi vin diris, ke ĉiufoje kiam, demandinte vian konsciencon, vi trovos ke ĝia voĉo harmonias kun la granda voĉo de la homa gento kiun al vi liveris la historio, vi estas certaj havi en pugno la eternan, neŝanceleblan veron.

Malfacile vi povas hodiaŭ trafe demandi la grandan voĉon kiun al vi, tra la Historio, transendas la Homaro: ĝis nun mankas al vi veraj bonaj libroj, populare skribitaj, kaj al vi mankas tempo; sed la homoj kiuj laŭ intelekto kaj konscienco plibone reprezentas, de duonjarcento, la historiajn studojn kaj la sciencon de la Homaro, ĉerpis el tiu voĉo kelkajn karakterizajn ecojn de nia leĝo de vivo, elprudentis ke la homa naturo estas nepre *edukebla*, nepre *socia*; ke kiel ne estas kaj ne povas esti pli ol Sola Dio, tiel same ne estas kaj ne povas esti pli ol sola Leĝo, por la homa *individuo* kaj por la Homaro *opa*; ke la fundamenta universala karaktero de ĉi-tiu Leĝo, estas *Progreso*. El ĉi-tiuj veroj, jam hodiaŭ nekontestablaj, ĉar konfirmitaj de ĉiuj branĉoj de la homa scio, devenas ĉiuj viaj devoj al vi mem, kaj devenas ankaŭ ĉiuj viaj *rajtoj*, kiuj sumiĝas en unu: *la rajton ne esti eĉ malgrandege malhelpitaj, kaj esti, ĉe iaj limoj, helpitaj en la plenumo de viaj devoj*.

Vi estas kaj vi vin sentas *liberaj*. Ĉiuj sofismoj de ia mizera filozofio, kiu volus anstataŭi ian doktrinon de mi ne scias kia fatalismo al krio de la homa konscienco, ne valoras por forviŝi du nevenkeblajn atestojn en favoro de la *libereco*: la konscienc-riproĉo kaj la martireco. De Sokrato ĝis Jezuo, de Jezuo ĝis la homoj kiuj de tempo

al tempo mortas por la Patrujo, la Martiroj de ia kredo protestas kontraŭ tia malnobla doktrino, kriante al vi: « Ni amis la vivon; ni amis estaĵojn kiuj ĝin igis kara al ni kaj kiuj nin petegis pri cede: impulsoj ĉiuj de nia koro diris: *vivu!* al ĉiu el ni; sed por la sano de la estontaj generacioj ni *elektis* morton ». De Kaino ĝis nuntempa vulgara spiono, la perfidintoj de siaj fratoj, la homoj ekirantaj la vojon al malbono, sentas fünde de la animo ian kondamnon, ian malkvietecon, ian riproĉon dirantan al ĉiu el ili: kial vi forlasis la vojojn al bono? Vi estas *liberaj* kaj do *respondaj*. El ĉi-tiu morala libereco devenas viaj rajtoj al politika libereco, via devo ĝin akiri kaj konservi neprofanita, aliula devo ĝin ne malgrandigi.

Vi estas *edukeblaj*. Ekzistas en ĉiu el vi sumo da kapabloj, da intelektaj ecoj, da moralaj tendencoj al kiuj nur la *edukiĝo* povas doni nomon kaj vivon, kaj kiuj, sen ĝi, kuŝus senfruktaj, senmovaj, sin malkaŝiĝantaj nur fulmete, sen regula disvolviĝo.

La edukiĝo estas pano de la animo. Kiel fizika organismo vivo ne povas kreski, malvolviĝi sen alimentoj, tiel same morala intelekta vivo bezonas, por plivastiĝi kaj manifestiĝi, eksterajn influojn kaj asimili al si almenaŭ parton da ideoj, da amsentoj, da aliulaj tendencoj. La vivo de la *m-*

dividuo altiĝas, same kiel planto, variaĵo dotita de propra ekzistado kaj apartaj karakterizaj ecoj, sur komuna grundo, nutriĝas per elementoj de komuna vivo. La individuo estas ido de la Homaro kaj li alimentas kaj renovigas ĉe ĝi siajn fortojn. Ĉi-tiu agado alimenta, renoviga, plenumiĝas per Edukiĝo transdonanta, rekte aŭ nerekte al individuo, la rezultatojn de progresoj de la tuta homa gento.

Do ne nur kiel necesiĝo de nia vivo, sed kiel sankta komuniĝo kun ĉiuj viaj fratoj, kun ĉiuj generacioj vivintaj, nome pensintaj kaj agintaj, antaŭ la via, vi devas akiri al vi, ĉe eblaj limoj, edukitecon, edukitecon moralan kaj intelektan por ampleksi kaj fekundigi ĉiujn kapablojn kiujn Dio donis al vi kvazaŭ fruktigan deponaĵon, por ke ĝi ekstarigu kaj eltenu ligilon inter via individua vivo kaj la vivo de la opa Homaro.

Kaj, por ke ĉi-tiu *eduka* agado plenumiĝu plirapide, por ke via individua vivo pli certe kaj intime kateniĝu kun la *opa* vivo de ĉiuj, kun la vivo de la Homaro, Dio vin igis estuloj eminente sociaj. Ĉiu estulo al vi malsupera *povas vivi* per si mem, sen alia komuniĝo, ekcepte kun la naturo, kun la elementoj de la fizika mondo. Vi tion ne povas. Ĉe ĉiu paŝo al vi necesas viaj fratoj, kaj sen ilia kunhelpo vi ne povas kontentigi la plej simplajn bezonojn de la vivo. Vi estas superaj al

ĉiu alia estaĵo dank' al asociiĝo kun viaj similuloj; kontraŭe, se izolitaj, vi estas malsuperaj laŭ forto al multaj animaloj, kaj malfortaj kaj nekapablaj por disvolviĝo kaj por plena vivo. Ĉiuj plej noblaj aspiroj de via koro, kiel amo al Patrujo, kaj eĉ la malplej virtaj, kiel glordeziro kaj aliula laŭdo, ekmontras tendencon ennaskitan en vi, alkomuniigi vian vivon kun la vivo de milionoj da vivantoj ĉirkaŭ vi. Vi do estas vokitaj al *asociiĝo*. Ĝi centobligas viajn fortojn; igas viaj la aliulajn ideojn, via la aliulan progreson; kaj altigas, plibonigas kaj sanktigas vian naturon kun la efektoj kaj kun la kreskanta sento pri unueco de la homa familio. Ju pli vasta estos via asociiĝo kun viaj fratoj, ju pli intima kaj kompleksa, des pli antaŭe vi estos sur la vojo al via pliboniĝo. La Leĝo de vivo ne povas plenumiĝi *tuta* se ne per unuigita laboro de *ĉiuj*. Kaj ĉe ĉia granda progreso, ĉe ĉia eltrovo de fragmento de tiu-ĉi Leĝo, korespondas en la Historio plilarĝigo de la homa asocio, pli vasta kontakto inter popoloj kaj popoloj. Kiam la unuaj kristanoj proklamis la unuecon de la homa naturo kontraŭ la filozofio konsentanta du naturojn, mastra kaj sklava, la Roma popolo estis promenadiginta siajn aglojn tra ĉiujn konitajn popolojn de Eŭropo. Antaŭ ol la Papeco — malutila hodiaŭ, utila dum la unuaj jarcentoj de la institucio — estis dironta: *la spiritala potenco superas la ma-*

terialan, la invadintoj nomitaj Barbaroj perforte kontaktigis la Germanan mondon kun la mondo Latina. Antaŭ ol ideo pri libereco aplikita al la popoloj estis svingonta la nacia koncepton, kiu hodiaŭ agitas Eŭropon kaj triumfos, la militoj de la Revolucio kaj de la Imperio ekcitis kaj vokis al agado elementon ĝis nun apartita, la Slavan elementon.

Vi estas, fine, *progresema* estuloj.

Ĉi-tiu vorto *Progreso*, nekonita pratempe, de nun estos sankta vorto por la Homaro. Ĝi enfermas tutan transformadon socian, politikan, religian.

La pratempe, nome la homoj de la malnovaj orientaj religioj kaj de la Idolismo, kredis al Fatalo, al Sorto, al ia mistera Potenco nekomprenebla, arbitra mastro de la homaj aferoj, alterne kreinta kaj detruinta, kaj nebliganta ke la homo povu kompreni, helpi, akceli ĝiajn bezonojn. Ĝi kredis ke homo estas senpova por fondi ian firman, ĉiamdaŭran aferon sur nia tero. Ĝi kredis ke la popoloj, kondamnitaj al sinmoviĝo en la surtera medio signita de la individuoj, povos ekstari, potence altiĝi, poste maljuniĝi, kaj fatale, nepre, pere. Ĉe horizonto, pri ideoj kaj pri faktoj, malvasta antaŭ si, kaj sen historia koniĝo ekcepte pri sia nacio kaj ofte nur pri sia urbo, ili alrigardis la homan genton kvazaŭ *agregaton* de homoj sen vivo kaj leĝo propra, kaj devenigis siajn pensojn nur el ad-

mirado de la individuo. Konsekvenco de tielaj doktrinoj estis tendenco akcepti la faktojn superstarantajn, ne klopodante aŭ esperante ilin ŝanĝi. Kie la cirkonstancoj estis starigintaj respublikan formon, tie la tiutempaj homoj estis respublikanoj; kie superregadis despotismo, tie estis substarantaj sklavoj senzorgaj pri progreso. Kaj ĉar ĉiuloke, sub respublika formo aŭ sub tiraneco, la homoj trovis dividita la homan familion laŭ kvar kasto, kiel en Oriento, aŭ laŭ du: liberaj civitanoj kaj sklavoj, kiel en Grekio, ili akceptis dividon de kasto aŭ kredon laŭ du malsamaj homaj naturoj; kaj tion akceptis la plej potencaj intelektuloj de la Greka mondo: Platono kaj Aristotelo. Emancipado pri via klaso estis, inter tielaj homoj, malebleco.

La homoj fondintaj, sur parolo de Jezuo, Religion superan al ĉiuj kredoj de l' malnova Oriento kaj de la Idolismo, ekvidetis, ne konkiris la sanktan ideon entenantan ĉi-tiu vorton: *Progreso*. Ili komprenis la unuecon de la homa raso, komprenis la unuecon de la leĝo, komprenis la pliperfektigan devon ĉe la homo, ne komprenis la potencon donitan de Dio al la homo por ĝin plenumi, nek la *vojon* per kiu plenumiĝas. Simple ili deduktis la normojn de la vivo el la admirado de la *individuo*: la Homaro, kiel opa korpo, restis al ili nekonita. Ili konis la Providencon kaj ĝin anstataŭigis al blinda fatalo de la praŭloj, sed ĝin ko-

nis kiel protektanton de la *individuo*, ne kiel leĝon de la homaro. Lokitaj inter la vastegeco de la pliperfektiga travidata celo kaj la mallonga mizera vivo individua ili bezonis interligilon inter la unu kaj la alia, inter la homo kaj Dio, kaj ne posedante ideon pri opa homaro, ili sin turnis al ia Dia korpiĝo: deklaris ke la kredo en ĝi estis unika fonto de sano, de forto, de graco por la homo.

Ne suspektante la *kontinuan* malkaŝiĝon kiu de Dio malsupreniras sur la homon tra la homaro, ili ĝin kredis ia tuja unika malkaŝiĝo, malsuprenirinta je sama definitiva tempo kaj laŭ *speciala* favoro de Dio. Ili vidis la ligilon kiu ligas la homojn al Dio, ne vidis tiun kiu ilin ligas tie-ĉi sur la tero, al la homaro. Ne gravis la generaciaj serioj al tiu, kiu ne sentis ilin unu sur la alia. Tiuj do kutimiĝis ne rigardadi ilin, penis malligi la homon el la tero, el aferoj koncernantaj la tutan homaron, kaj finis por opoziciigi la teron, ĝin forlasante al ĉia reala Potenco kaj ĝin nomante restadejo por pentofaro, al ĉielo, kien la homo povis, dank'al graco kaj kredo, supreniri, kaj de kie ili ekzilis por ĉiam tiujn, kiuj gracon kaj kredon ne posedis. La malkaŝiĝo estante por ili tuja kaj unika ĉe definitiva tempo-periodo, deduktis ke nenion oni povas aldoni al ĝi kaj ke la tenantoj ĉi-tiun malkaŝiĝon estas neeraruloj. Ili forgesis ke ilia

religia fondinto venis, *ne por muligi la leĝon, sed por ĝin daŭrigi aldonante al ĝi.* Forgesis ke dum solena momento kaj per superega instinkto de la estonteco Jezuo diris: *Mi parolas al vi pri aferoj kiujn hodiaŭ vi povas kompreni kaj praktikadi, sed post mi venos vereca spirito kiu al vi parolos, ne per propra aŭtoritateco, sed kolektante la inspiron de ĉiuj,* la opan inspiron. ⁽¹⁾ Kaj en tiuj-ĉi vortoj, la Profetaĵo de la Idealo de la Progreso kaj la daŭra malkaŝiĝo de la vero pere de la Homaro, estas pravigo de formulo kiun la revekita Romo proponis al Italio per la vortoj *Dio kaj Popolo* skribitaj sur la frunto de siaj respublikaj Dekretoj. Sed la homoj de l' mezepokaj kredoj ne tion povis kompreni. Maturaj ne estis la tempoj.

La tuta konstruaĵo de la kredoj postvenintaj la Idolismon sidas ĉiel sur la bazoj ĵus diritaj. Klare estas ke eĉ sur ĉi-tiuj potencoj ne povis fondiĝi via emancipo tie-ĉi sur la tero.

Mil tricent jarojn proksimume post la cititaj vortoj de Jezuo, ia homo, Italio, la plej granda el ĉiuj Italioj de mi konitaj, skribis la jenajn verojn: « Dio estas Unuobla, la Universo estas penso Dia, « do la Universo estas same Unuobla. Ĉiuj aĵoj « venas de Dio. Ili ĉiuj estas parto, pli malpli, de « la Dia naturo, laŭ la celo por kiu ili estis kreitaj.

(1) Vidu: « Evangelio de Johano », ĉap. XVI.

« La homo estas pli noblega ol ĉio. Dio verŝis sur
« lin pli da sia naturo ol sur la alio. Ĉio venanta
« de Dio emas al laŭkapabla perfektigo. La per-
« fektiĝa kapablo de la homo estas senfina. La
« Homaro estas Unuobla. Dio ne faris neutilaĵon,
« kaj ĉar ekzistas Homaro, devas ekzisti unika celo
« por ĉiuj homoj, laboro plenumota per agado
« de ili ĉiuj. La homa familio devus do labori
« unuigita tiel ke ĉiuj intelektaj fortoj en ĝi dis-
« semitaj ricevu laŭeble plej altan disvolviĝon en
« la pensa kaj agada medio. Ekzistas do univer-
« sala Religio de la homa naturo ».

Tiu homo aldonis ke tiu universala Religio,
tiu monda Unuiĝo devas havi sian reprezentanton:
kaj aludis al Romo, la Sankta Urbo, kies ŝtonoj,
li diris, estas respektindaj.

La homo kiu skribis tiujn ideojn sin nomis
Dante. Ĉiu Itala urbo, kiam Italio estos libera kaj
unuobla, devus starigi al li statuon, ĉar tiuj ideoj
ĝerme entenas la Religion Estontan. Ilin li skribis
en la latinaj kaj italaj libroj titolitaj: « De Mo-
narchia » kaj « Convito », malfacile kompreneblaj
kaj hodiaŭ ne atentitaj eĉ de la homoj sin diran-
taj: *literaturuloj*. Sed la ideoj unufoje ĵetitaj en la
intelektan mondon, jam ne mortas. Aliuj ilin ko-
lektas eĉ forgesante ilian fonton. La homoj admi-
ras la kverkon: kiu pensas al ĝermo ĝin naskinta?

La ĝermo ĵetita de Dante fruktiĝis, kolektita

kaj de tempo al tempo, fekundita de ia potenca intelekto, fariĝis planto ĉe la fino de l' pasinta jarcento. La ideo Progreso, kiel leĝo de vivo akceptita, disvolvita, kontrolita de la historio, konfermita de la scienco, fariĝis flago de la estonteco. Hodiaŭ ne estas severa klerulo kiu ne ĝin igas kerno al siaj laboroj.

Hodiaŭ ni scias ke la leĝo de Vivo estas *Progreso*: progreso por la *individuo*, progreso por la Homaro. La Homaro plenumas tiun Leĝon sur la tero; la Individuo sur la tero kaj aliloke. Unu sola Dio; unu sola Leĝo. Tiu leĝo plenumiĝas malrapide, nepre, en la Homaro, post ĝia naskiĝo. La vero neniam manifestiĝis tute kaj tuje. Malkaŝiĝo kontinua, klarvidebla, de epoko al epoko, fragmento vereca, leĝa parolo. Ĉiuj el tiuj *paroloj* profunde modifas sur vojo al plibono la homan vivon kaj konstituigas ian *kredemon*, ian kredon. La disvolviĝo de religia ideo estas do senfine progresanta; kaj kvazaŭ Templaj kolonoj, la sekvantaj kredoj, malvolvante kaj purigante ĉiam pli ĉi-tiun ideon, iam konstituigos la Panteonon de la Homaro, la grandan unikan religion de nia Tero. La homoj benitaj de Dio per Genio kaj per specialaj Virtoj estas ĝiaj Apostoloj: la Popolo, la opa sento de la Homaro, estas ĝia interpretisto; akceptas tiun malkaŝiĝon de Vero, ĝin transdonas de generacio al generacio, kaj ĝin igas *praktika*, aplikante ĝin

al diversaj branĉoj, al diversaj manifestiĝoj de la homa vivo. La Homaro similas homon eterne vivantan kaj ĉiam lernantan. Ne estas do, nek povas esti neerarebleco, por homoj, por Tutpovoj: ne estas, nek povas esti privilegia *kasto* de tenantoj kaj interpretistoj de la Leĝo; ne estas, nek povas esti perulo necesa inter Dio kaj la homo, krom la Homaro. Dio fiksante providencan planon de progresanta homara edukiĝo, per meto de progressa instinkto en la koron de ĉiu homo, samtempe metis en la homan naturon la kapablojn kaj necesajn fortojn por ĝin plenumi. La homa individuo, libera kaj responda kreitaĵo, povas ĝin uzi aŭ fiuzi, laŭ sia sintenado sur la vojo de l' devo, aŭ sia cedemo al blindaj delogoj de la Egoismo; li povas prokrasti aŭ akceli propran progreson; sed la Providencan planon ne povas forviŝi homa forto. La eduko de la Homaro *devas* plenumiĝi; ni do vidas eliri el barbaraj invadoj, kiuj ŝajne estingas la civilizacion, novan civilizon superantan la malnovan kaj disvastigitan sur pli vasta terpeco: ni vidas ke el tiraneco ekzercita de individuoj, eliras, tuj poste, pli rapida libereca disvolviĝo. La Leĝo, la Progreso, devas plenumiĝi, kiel aliloke, tie-ĉi sur la tero. Ne estas opozicio inter *tero* kaj *ĉielo*; kaj estas blaspemo supozi ke la Dian verkon, la domon al ni donitan de Li, oni povu, sen peko malŝati, forlasi al Tutpovoj, kiuj ajn ili estas, al influoj

de l' Malbono, de la Egoismo aŭ de la Tiraneco. La tero ne estas restadejo por Pentofaro; estas labora restadejo por *Idealo* de l' Vero kaj de la Justeco kiun ĉiu el ni havas ĝerme en la animo; ŝtupo al Pliboniĝo kiun ni povas atingi nur gloriante, per agoj, Dion en la Homaro, kaj dediĉante nin igi *fakto*, kiom pli da parto ni povas de Lia plano. La juĝo plenumiĝonta sur ĉiu el ni, kaj kiu nin antaŭenpuŝos sur la ŝtuparo de l' Perfektiĝo aŭ nin kondamnos al denova sintrenado en la Stadiumo, peke aŭ senfrukte. trairita, fondiĝos sur la bono kiun ni faris al niaj fratoj, sur la progresita grado al kiu ni, per helpo, suprenirigis la aliajn. La asociiĝo ĉiam pli intima, kun niaj similuloj, ĉiam pli vasta, estas la rimedo per kiu multobligas niaj fortoj, la kampo sur kiu plenumiĝas niaj devoj, la vojo por realigi la Progreson. Ni devas celi ke la tuta homaro iĝu familio, kies ĉiu ano reprezentu en si, por la bono de la aliaj, la moralan Leĝon. Kaj same kiel la Homara perfektigi plenumiĝas de epoko al epoko, de generacio al generacio, tiel same la perfektigi *individua* plenumiĝas de ekzistado al ekzistado, pli malpli frue, laŭ nia agado.

Jen estas *iaj* veroj entenataj en tiu vorto: *Progreso*, el kiu eliros la Religio Estonta. Nur per ĝi povas plenumiĝi via emancipo.

VIII.

Libereco.

Vi vivas. La vivo kiu estas en vi ne estas faritaĵo de la Okazo. La vorto Okazo havas nian sencon, kaj nur oni ĝin eltrovis por esprimi la nescion de la homoj pri iaj aferoj. La vivo kiu estas en vi venas de Dio kaj malkaŝas en sia progreso disvolviĝo inteligentan planon. Via vivo do, havas nepre ian taskon, ian celon.

La *ĉefan* taskon, por kiu ni estis kreitaj, ni ankoraŭ ignoras, kaj ne povas esti alimaniere; sed pro tio ni ne devas ĝin nei. Ĉu la infano scias la taskon al kiu li devos celi ĉe la Familio, ĉe la Patrujo, ĉe la Homaro? Ne; sed la tasko ekzistas kaj ni ĝin ekscias por li. La Homaro estas la infano de Dio: Li scias la taskon al kiu ĝi devas disvolviĝi. Apenaŭ hodiaŭ la homaro ekkomprenas ke leĝo estas Progreso: apenaŭ ekkomprenas necerte ion pri la ĉirkaŭa Universo, kaj la plinombra parto da individuoj formantaj la Homaron ankoraŭ estas netaŭga, pro barbareco, servuto aŭ absoluta manko da edukiteco, studi tiun Leĝon, ekzameni la Universon, kiun ni bezonas kompreni antaŭ ol kompreni nin mem. Nur malplimulto da homoj loĝantaj nian malgrandan Eŭropon, kapablas disvolvi al konscia tasko siajn intelektajn

kapablojn. En vi mem; plejnombre instru-mankantaj kaj ĉiuj fatale submetitaj al fizika laboro malbone ordigita, ili dormas silentaj, nepovantaj kunporti al scienca piramido sian tributon, kiel ni povus do, pretendi ke hodiaŭ ni konas tion, kion bezonas ĉies asociita agado? Kiel ribeli kontraŭ nia ĝisnuna malatingo de tio, kio estigus la lastan gradon de nia surtera Progreso, kiam ni malmultaj kaj neasociitaj apenaŭ komencas balbuti tiun sanktan kaj fekundan vorton? Ni do submetiĝu al nescio pri aferoj, ankoraŭ longe, al ni nealireblaj, kaj ni ne forlasu, infane koreletaj, la studon pri tiuj, kiujn ni povas eltrovi. Eltrovo de la Vero postulas tiom da modesteco kaj dezira modereco kiom da konstanteco. Malpacienco, homa fiereco, perdis aŭ devojigis el rekta vojo plimulton da animoj ol memlibera malboneco. Pri tiu-ĉi Vero volis nin instrui la Pratempe kiam rakontis ke la Despoto celante atingi la Ĉielon nur sukcesis starigi konfuzigan Turon kaj ke la gigantoj alsaltintaj la Olimpon kuŝas fulmigataj sub niaj vulkanaj montoj.

Nur gravas al ni konvinkiĝi pri jeno; ke kiu ajn estas la tasko al kiu ni celas, ni povos ĝin eltrovi kaj atingi nur per progresanta disvolviĝo kaj per ekzercado de niaj intelektaj kapabloj. Niaj kapabloj estas la laboriloj kiujn Dio donis al ni. Necesas do ke ilia disvolviĝo estu komencita

kaj helpita, ke estu protektita kaj libera ilia ekzercado. Sen libereco vi povas plenumi nenium el viaj devoj. Vi do havas *rajton* al libereco kaj *Devon* ĝin konkiri iel ajn kontraŭ ia ajn *Tutpovo* ĝin neanta.

Sen *libereco* ne ekzistas Moralo, ĉar ne ekzistante libera elekto inter bono kaj malbono, inter respekto al komuna progreso kaj egoisma spirito, ne ekzistas respondebleco. Sen libereco ne ekzistas vera socio, ĉar inter liberuloj kaj sklavoj ne povas ekzisti *asociiĝo*, sed nur superregado de la unuj sur la aliaj. La libereco estas sankta kiel la *individuo*, kies vivon ĝi reprezentas. Kie ne estas libereco, tie la vivo malpliĝas je pura organisma funkcio. Lasante ke sia libereco estu profanata, la homo perfidas sian naturon kaj ribelas al Diaj dekretoj.

Tie ne estas libereco, kie kasto, familio, homo prenas por si regadon sur la aliaj pretekstante Dian rajton, aŭ naskiĝdevenan privilegion, aŭ riĉecon. Libereco devas esti por ĉiu kaj antaŭ ĉiuj. Dio delegas la reĝecon al nenia individuo; tiun reĝecon parton kiu povas representi sur nia tero, Dio fidas al la Homaro, al Nacioj, al Socio. Kaj ĝi ankaŭ ĉesas kaj forlasas tiujn kolektivajn frakciojn de la homaro, kiam ili ne ĝin direktas al bono, al plenumo de la providenca plano. Ekzistas do nenia *rajta* reĝeco por iu ajn. Ekzistas

reĝeco pri celo kaj agoj al ĝi alproksimiĝantaj. La agoj kaj la celo al kiu ili iras devas submetiĝi al ĉies juĝo. Do ne estas nek povas esti ĉiama reĝeco. Tiu institucio nomita Registaro estas nur Direktado: misio fidita al iuj por plirapide atingi Nacian celon; kaj se tiu misio estas perfidita, la pova direktado fidita al tiuj malmultaj devas ĉesi. Ĉiu homo vokita al regado estas administranto de l' komuna penso: li estu *elektita* kaj revokita ĉiufoje kiam li ĝin fikomprenas aŭ decide ĝin kontraŭbatalas. Ekzisti ne povas do, mi ripetas, kasto aŭ familio ricevinta la Tutpovon per propra rajto, ne malrespektinte vian liberecon. Kiel vi povus vin nomi liberuloj antaŭ homoj al kiuj apartenus rajtigo pri *komando* sen via konsento? Respubliko estas la unika laŭleĝa kaj logika formo de Regado.

Vi ne havas mastron krom Dio en la Ĉielo kaj Popolo sur la tero. Kiam vi estos eltrovintaj linion de la Leĝo de Diaj voloĵ, vi devos, benante, ĝin plenumi. Kiam la popolo, opa unuiĝo de viaj fratoj, deklaras ke tiela estas sia kredo, vi devas klini la kapon kaj vin deteni de ĉia ribela ago.

Sed estas ankaŭ aĵoj konsistigantaj vian *individuon* kaj necesegaj al homa vivo. Kaj sur ĉi tiuj eĉ la popolo ne havas mastrecon. Nenia plimulto, nenia opa forto povas rabi al vi tion, kio vin faras

homoj. Nenia plimulto, povas dekreti tiranecon kaj estingi aŭ nuligi propran liberecon. Kontraŭ la memmortiga popolo kiu tion farus, vi ne povas uzi forton, tamen vivas kaj eterne vivos en ĉiu el vi protesta rajto manifestota kiam kaj kiel vin sugestos la cirkonstancoj.

Vi devas havi liberecon pri ĉio kio nepre necesas por nutri, morale kaj materiale, la vivon,

Persona libereco; mova libereco; libereco por religia kredo: opinia libereco por ĉio: libereco por esprimi per la preso aŭ per ia ajn paca maniero vian penson: asociiĝa libereco por ĝin fekundi per kontakto de aliula penso: komercada libereco por la produktaĵoj — estas aferoj kiujn neniu povas forpreni de vi, krom malmultaj ekceptoj nun ne dirotaj, sen grava maljusteco, ne ekstarigante en vi protestan devon.

Neniu rajtas, en nomo de la Socio, vin mal-liberigi aŭ submeti vian personan liberecon al limigo aŭ vigla esploro, ne dirante al vi la kialon, ne tion dirante kiel eble plej baldaŭ, ne vin kondukante tuj antaŭ la juĝan povon de via lando. Neniu rajtas bari per pasportaj limigoj aŭ alio vian translokiĝon de parto al parto de via Patrolando. Neniu havas rajton persekutan, netolere-man, pri ekskluziva leĝdonado sur viaj religiaj opinioj; neniu, krom la granda paca voĉo de la homaro, rajtas sin meti inter Dio kaj via konscienco,

Dio donis al vi la Penson, neniu rajtas ĝin ligi aŭ forigi ĝian esprimon, ĝi estas komunio de via animo kun la animo de viaj fratoj kaj unika promesa vojo kiun ni havas. La preso devas esti senlime libera: la rajtoj intelektaj estas neprofaneblaj, kaj ĉia *antaŭgarda* censuro estas tiraneco: la Socio povas, same kiel ĉiajn aliajn kulpojn, *puni* nur la presajn kulpojn, predikadon de l'krimo, instruon senkaŝe malmoralan; punado per solena juĝo estas konsekvenco de la homa respondebleco, sed ĉia *antaŭtempa* interveno estas neado de la libereco. La paca *asociiĝo* estas tiel sankta kiel la penso. Dio metis en vin ĝian emon kiel ĉiaman alvojiron al progreso kaj garantiaĵon por la Unueco kiun iam devos atingi la homa familio: neniam povo rajtas tion malhelpi aŭ tion limigi. Ĉiu el vi devas uzi la vivon, kiun al vi donis Dio, ĝin gardi, ĝin disvolvi; al ĉiu el vi venas do prilabora devo, sola rimedo por ĝin surteni materiale: la laboro estas sanktaĵo; neniu rajtas ĝin malpermesi, malhelpi aŭ ĝin malebligi per arbitraj regularoj: neniu rajtas limigi liberan komercadon de ĝiaj produktaĵoj: via Patrolando estas via vendejo, kiun neniu povas limigi.

Sed kiam vi estos sukcesintaj ke ĉi-tiuj liberecoj estu sanktaj — kiam fine vi estos starigitaj la Ŝtaton per ĉies voĉdono kaj tiamaniere ke la *individuo* havu nefermitaj antaŭ si ĉiujn vojojn

kiuj povas lin konduki al disvolviĝo de liaj kapabloj — tiam memoru ke super ĉiu el vi estas la celo kiun vi devas atingi: perfektigo morala por vi kaj por aliula komunio ĉiam pli intima kaj vasta inter ĉiuj membroj de la homa familio, tiel ke ĉi-tiu iam rekonu nur unu solan Leĝon

« Vi devas formi la Universalan Familion, konstrui la « Urbon de Dio », progrese igi fakto, per daŭra laborado, Lian verkon en la Homaro ».

« Kiam, vin amante reciproke kiel fratoj, vi kiel tielaj interrilatos, kaj ĉiuj, serĉante sian bonon ĉe la bono de ĉiuj, unuigos sian vivon al ĉies vivo, siajn profitojn al ĉies profitoj, ĉiam pretaj al sinofero por ĉiuj membroj de la komuna familio, egale pretaj al sinofero reciproka, la plejmulto el malbonoj pezantaj hodiaŭ sur la homa raso malaperos, same kiel vaporajoj densigitaj ĉe la horizonto malaperas je sunleviĝo; kaj tio, kion volas Dio, plenumiĝos; ĉar estas Lia dekreto, ke la amo unuigante, iom post iom, ĉiam pli firme, la disperditajn elementojn de la Homaro kaj ilin ordigante en sola korpo, la Homaro estu unu kiel unu Li estas » (1).

La vortoj nun cititaj de homo kiu sankte vivis kaj mortis, kaj amis la popolon kaj ĝian

(1) LAMENNAIS - Libro de la popolo III.

estonton per senmezura amo, neniam eliru el via menso, ho miaj fratoj. La libereco estas nur *rimedo*; ve al vi kaj al via estonteco se vi iam kutimiĝus ĝin rigardi kiel celon! Via individuo havas proprajn devojn kaj rajtojn, kiujn oni ne povas allasi al kiu ajn; sed ve al vi kaj al via estonteco se la respekto kiun vi devas al tio kio konsistigas vian *individue* vivon povus iam degeneri al fatala *egoismo*! Via libereco ne estas neado pri ĉia aŭtoritateco; estas neado pri aŭtoritateco ne reprezentanta la kolektivan celon de la Nacio, pretendanta plantiĝi kaj firmiĝi sur alia bazo ol sur tia de l'via libera memvola konsento,

Sofistaj doktrinoj malbonigis, lastatempe, la Sanktan koncepton de Libereco: la unuj ĝin igis mizera malmorala *individualismo*, ili diris ke la *mi* estas la tuto kaj ke la homa laboro kaj la socia ordigo devas nur celi kontentigi siajn dezirojn, la aliaj deklaris ke ĉia registaro, ĉia aŭtoritato estas neevitebla malbono, kiun oni devas, kiel eble plej, malgrandigi kaj ligi per interkonsentoj; ke la libereco ne havas limojn, ke celo de Socio unike estas ĝin progresigi senfine; ke ĉiu homo rajtas uzi kaj fuizi la liberecon, se nur el ĝi ne rekte rezultas aliula malbono; ke registaro ne havas mision, krom *malhelpi* ke individuo *malutilu* individuon. Repuŝu, ho miaj fratoj, tiujn falsajn doktrinojn; estas ili kiuj ankoraŭ hodiaŭ malrapi-

digas Italion sur vojoj al ĝia estonta grandeco. La unuaj naskis klasan egoismon; la duaj igas Socion, kiu devas, se bone ordigita, reprezenti vian celon kaj vian opan vivon, ne alie ol arestisto aŭ policano komisiita konservi ŝajnan pacon: ĉiuj trenas la *liberecon* iĝi *anarĥio*; forviŝas la ideon pri morala opa pliboniĝo, forviŝas la edukan mision, progresan mision kiun la socio devas preni sur sin. Se vi tiele povus kompreni la liberecon, vi meritus ĝin perdi, kaj pli aŭ malpli frue, vi ĝin perdus.

Via Libereco estos sankta, ĉar ĝi disvolviĝos sub regado de Ideo de la Devo, de kredo en la komuna perfektigo. Via Libereco floros protektita de Dio kaj de homoj, ĉar ĝi ne estos la rajto uzi aŭ fiuzi viajn kapablojn al direkto kiun al vi plaĉas elekti, sed ĉar ĝi estos la rajto *libere elekti, laŭ viaj tendencoj, rimedojn por agi la bonon*.

IX.

Edukiteco.

Dio vin igis *edukeblaj*. Vi do havas devon vin eduki laŭ via eblo, kaj rajton por ke la Socio al kiu vi apartenas, ne vin *malhelpu* en via eduka agado, male, ĝi vin helpu por tio kaj se bezone aldonu la edukajn rimedojn mankantajn.

Via libereco, viaj rajtoj, via emancipado de l'maljustaj sociaj kondiĉoj, la misio kiun ĉiu el vi devas plenumi tie ĉi sur la tero, devenas el edukiteca grado kiun vi povos atingi. Sen edukiteco vi ne povas juste elekti inter bono kaj malbono; vi ne povas akiri konscion pri viaj rajtoj; vi ne povas ricevi tiun partoprenadon en la politika vivo, sen kiu vi ne sukcesos emancipiĝi; vi ne povas difini al vi mem vian mision. Edukiteco estas pano por viaj animoj. Sen ĝi viaj kapabloj dormas rigidaj, nefekundaj same kiel vivpovo kovanta en ĝermo dormas neproduktiga se ĵetita en neplugitan grundon, sen bona irigacio kaj zorgoj de diligenta terkulturisto.

Vi hodiaŭ, aŭ ne havas edukitecon, aŭ ĝin ricevas de homoj kaj de povoj reprezentantaj nenion krom sin mem, kiuj, netaŭgaj por reguliga principo, estas nepre kondamnitaj ĝin kripligi aŭ falsi. La malplej nebonaj el niaj edukistoj kredas ke ili estas plenumintaj sian devon, kiam ili estas malfermintaj dise sur sia regata teritorio, certan nombron da lernejoj, kie viaj filoj povas ricevi ian ajn unuagradan instruadon. Ĉi tiu instruado konsistas precipe je legado, skribado kaj kalkulado.

Tia instruado nomiĝas *instruiteco*; kaj tiom diferenciĝas de edukiteco kiom viaj organoj diferenciĝas de nia vivo.

Niaj organoj ne estas la vivo, estas nur sim-

plaj iloj kaj rimedoj por ĝin videbligi; ili ne ĝin estras, ne ĝin direktas; ili povas realigi plej sanktan vivon kaj plej koruptitan. Tiel same la instruiteco liveras rimedojn por praktiki tion kion la edukiteco instruas: sed ne povas anstataŭi la edukitecon.

La edukiteco adresiĝas al *moralaj* kapabloj; la *instruiteco* al intelektaj. La unua disvolvas ĉe la homo konadon pri liaj devoj; la dua kapabligas la homon ilin praktiki. Sen instruiteco, edukiteco estus ofte senefika; sen edukiteco, instruiteco estus same kiel levilo al kiu mankas apoga punkto. Vi scias legi: kion tio utilas se vi ne scias en kiaj libroj troviĝas la eraro, en kiaj la vero? Vi scias, skribante, komuniki al viaj fratoj viajn pensojn: kion tio taŭgas se viaj pensoj ekmontrus nur egoismon? La instruiteco same kiel la riĉeco povas iĝi fonto da bono aŭ da malbono laŭ la intencoj per kiuj oni ĝin uzas: sanktigita al ĉies progreso estas civiliza kaj libereca rimedo: direktita al propra utilo fariĝas rimedo tiraneca kaj koruptiga. Hodiaŭ en Eŭropo, la instruiteco nekunigita de samgrade morala edukiteco estas gravega puvundo konservanta malegalecon inter klaso kaj klaso de sama popolo kaj inklinigas la animojn al kalkulemo, al egoismo, al indulgo inter la justo kaj la maljusto, al falsaj doktrinoj.

Distingiĝo inter la homoj kiuj al vi oferto-

nas pli-malplian *instruon* kaj tiuj predikantaj a
vi *edukon* estas pli grava ol vi pensas, kaj meri-
tas ke mi elspezu por ĝi kelkajn vortojn.

Du doktrinoj, du skoloj disigas la kampon
de l' batalantoj por la libereco kontraŭ la despo-
tismo. La unua deklaras ke la *reĝeco* sidas en la
individuo kaj la dua subtenas ke ĝi vivas sole en
la socio kaj prenas kiel normon la manifestitan
konsenton de l' plimulto. La unua kredas ke ĝi
plenumis sian mision proklaminte la *rajtojn*, kiujn
oni kredis nedisegeblaj de la homa naturo, kaj ke ĝi
zorgis la *liberecon*; la dua preskaŭ ekskluzive rigar-
das la *asociiĝon* kaj deduktas el interkonsento pri
ĝia starigo la *devojn* de ĉiu individuo. La unua ne
vidas trans tion, kion mi nomis *instruiteco*, ĉar la
instruiteco ja emas faciligi la disvolviĝon, sen ĝe-
nerala normo, de la individuaj kapabloj; la dua
komprenas ke necesas *edukiteco*, ĉar ĝi estas ma-
nifestiĝo de la socia programo.

La unua neeviteble gvidas al morala anarĥio:
la dua, forgesante rajtojn pri libereco, riskas defali
en la despotismon de la plimulto.

Al la unua apartenis la tuta generacio de ho-
moj en Francio nomitaj *doktrinistoj*, perfidinta la
esperojn de la popolo post la revolucio de l'1830
kaj kiu kriante *instruan liberecon* kaj ne alion,
eternigis la regadan monopolon ĉe la *burga* klaso
kiu havas pliajn rimedojn por disvolviĝi siajn in-

dividuajn kapablojn; la duan bedaŭrinde reprezentas hodiaŭ Sektoj kaj Povoĵ apartenantaj al malnovaj kredoj, malamikaj de la estonta dogmo, la Progreso.

Tiuj ambaŭ skoloj pekas pro malvastaj, ekskluzivaj tendencoj.

Jen estas la vero:

La reĝeco estas en Dio, en la morala Leĝo, en la providenca plano reganta la mondon kaj ĝi estas pli kaj pli malkaŝita de la inspiroj de virtuoza Genio kaj de la tendencoj de la Homaro en la diversaj epokoj de sia vivo: kaj en la celo kiun ni bezonas atingi, en la misio kiun ni bezonas plenumi. Ne estas reĝeco en la individuo, nek estas en la Socio, se ili ne konformiĝas al tiu plano, al tiu Leĝo, kaj se ili ne direktiĝas al tiu celo. Individuo estas plejbona interpretisto de la morala Leĝo kaj regas en ĝia nomo aŭ estas uzurpulo renversinda. El simpla voĉdonado de l'plimulto ne konsistas reĝeco se ĝi videble kontraŭas la superegajn moralajn normojn aŭ decide fermas la vojon al Progreso estonta. Socia Bono, Libereco, Progreso: for de ĉi-tiuj tri terminoj ne povas esti Reĝeco.

Edukiteco instruas pri tio, kio estas la socia Bono.

Instruiteco certigas al individuo liberan elekton de la rimedoj por ricevi sekvan progreson en la koncepto de l' Bono.

Antaŭ ĉio, al vi gravas ke viaj filoj ellernu kia estas tiu kuniĝo da principoj kaj kredoj kiu direktas la vivon de iliaj fratoj en la tempo kiam ili estas vokataj al vivo kaj en la lando al ili definitiva: kia estas la morala, socia kaj politika programo de ilia Nacio: kia la leĝdonanta spirito juĝonta iliajn agojn — kia la progresa grado atingita de la Homaro; — kia la atingota. Kaj al vi gravas ke ili sentu eĉ dum la junulaj jaroj ke ilin ligas egaleca kaj ama spirito al komuna celo kun milionoj da fratoj, kiujn Dio liveris al ili.

La edukado, liveronta al viaj filoj tian instruotecon, povas nur veni de la Nacio.

Hodiaŭ la morala instruado estas anarĥio. Ekskluzive lasita al patroj ĝi estas nula tie kie mizero kaj neceseco pri preskaŭ daŭra materiala laboro forprenas al ili tempon por eduki kaj rimedojn por anstataŭigi al si edukistojn; ĝi estas malbonegaĵo, tie kie egoismo kaj korupto igis la familion malbonmora kaj senhonora. La infanoj ekprenas tendencojn superstiĉajn aŭ materialistajn, por libereco aŭ pri kontraŭago al ĝi, laŭ la instruisto, ĉu pastro, ĉu laiko, kiun la patraj tendencoj elektas, se ekzistas monrimedoj. Kiel ili povos, junuloj, fratiĝi en konsenta agado kaj en si reprezenti la unuecon de la lando? La socio ilin vokas al ekdisvolvigo de komuna ideo al kiu neniam ili estis iniciatitaj. La socio ilin punas pro malrespekto al leĝoj kelka-

foje nekonitaj kaj kies spirito kaj celo neniam estis de la socio instruataj al civitano. La socio deziras de ili kunlaboradon kaj oferojn por celo, kiun nenia lernejo klarigas al ili ĉe l' komenco de ilia civila vivo. Strange tion diri: La homoj de la *doktrino*, pri kiu mi ĵus ekparolis pravigas ĉe ĉiu *individuo* la *rajton* instrui la junulojn; ne tamen ĉe la asociigo, ĉe la Nacio. Ilia krio pri instrua libereco, senheredigas la Patrujon je ĉiu morala direktado. Ili deklaras gravega la unuecon pri mona kaj pesila sistemo; la unueco de principoj, sur kiuj la nacia vivo devas fondiĝi kaj disvolviĝi, nenion valoras por ili. Vin ne devas allogi tiu krio, kiun ripetas unu post la alia preskaŭ ĉiuj modernaj partianoj de konstitucio.

Sen Nacia Edukado, morale ne ekzistas Nacio. Nur el ĝi povas eliri nacia konscienco.

Sen Nacia Edukado komuna al ĉiuj civitanoj, la egaleco pri *devoj* kaj pri *rajtoj* estas formulo sensenca: la konado de l'*devoj*, la ekzercebleco de l'*rajtoj* estas allasitaj al ŝanco aŭ al arbitreco de tiu kiu elektas edukiston.

La homoj kiuj sin deklaras kontrŭaj al la unueco edukada alvokas liberecon. Kies libereco? Ĉu de la patroj aŭ de la filoj? La libereco de l'filoj estas sisteme malrespektata de la patra despotismo. La libereco de la junaj generacioj oferdonita al maljunaj. Libereco pri progreso iĝas iluzio.

La individuaj kredoj, eble falsaj kaj malprogrese-
maj, solaj kaj aŭtoritataj estas transdonataj de pa-
tro al filo, dum aĝo en kiu estas neebla ilia e-
sploro: pli poste, ĉe kondiĉoj de l'plimulto el vi,
fatalo de materiala laboro ĉiuhora, malpermesos
al la animo ilin kompari kun aliaj kaj ilin modifi.
En nomo de tia mensoga libereco, la anarĥia si-
stemo pri kiu mi vin parolas, celas fondi kaj e-
ternigi la malplej bonan el despotismoj: *la moralan*
kaston.

Tio, kion tiu sistemo protektas, ne nomiĝas
libereco sed *arbitreco*. Vera libereco ne ekzistas sen
egaleco; kaj egaleco ne povas ekzisti inter tiuj, kiuj
ne ekiras el sama bazo, el komuna principo, el unu-
forma konscienco de la Devo. Libereco nur ekzer-
ciĝas trans tiu konscienco. Mi diris al vi, antaŭ kel-
kaj paĝoj, ke vera libereco ne konsistas el rajto
elekti malbonon, sed el rajto elekti inter la vojoj
kondukantaj al bono. La libereco petegita de tiuj
falsaj filozofoj estas la arbitreco donita al patro por
ke li elektu malbonon por la filo. Kion? Se ia pa-
tro minacus kripligi aŭ iel ajn difektigi la korpon
de sia infano, alvokita de ĉiuj intervenus la socio;
ĉu la *animo*, la menso de ĉi-tiu estaĵo, malpli va-
loras ol la korpo? Ĉu la socio ne povas ĝin pro-
tekti de l' kripligo de la kapabloj, la ignoranteco;
de l' devojiĝo de la morala sento, la superstiĉo?
Tia krio pri instrua libereco tie utile iam ekstaris

kaj utile ekstaras ankaŭ hodiaŭ kie ajn la morala eduko estas monopolo de despota registaro, de kasto malprogresema, de Pastraro kontraŭa per dogma naturo al Progreso: estis armilo kontraŭ la tiraneco, emancipa vorto malperfekta sed nepre necesa. Utiligu ĝin tie ajn kie vi estas sklavo. Sed mi parolas al vi pri tempo kiam la religia kredo estos skribinta sur la pordoj de l' Templo la vorton «Progreso» kaj ĉiuj institucioj ripetos laŭ malsamaj formoj tiun vorton kaj ĉe fininstruado la Nacia Edukado diros al la instruato: *Al ci, destinata per komuna interkonsento vivadi inter ni, ni diris la fundamentajn bazojn pri tia interkonsento, la principojn al kiuj hodiaŭ kredas cia Nacio; sed atentu ke la unua el tiuj principoj estas Progreso; atentu ke cia homa kaj civita misio estas plibonigi, kie ci povas, la menson kaj la koron de ciaj fratoj: iru, esploru, komparu; kaj se ci eltrovos veron superan al tiu kiun ni kredas posedi, ĝin diskonigu kuraĝe kaj ci ricevos la benon de cia Patrujo.* Tiam, ne antaŭe, repuŝu tiun krion pri instrua libereco kiel nekonforman al viaj bezonoj kaj pereigan al Patruja Unueco; petu, postulu starigon de edukada Nacia sistemo, senpaga, deviga por ĉiuj.

La Nacio ŝuldas al ĉiu civitano la transdonon de sia programo. Ĉiu civitano devas, ĉe ĝiaj lernejoj, ricevi instruadon. Ĉiu civitano devas ricevi, ĉe ĝiaj lernejoj, moralan instruadon — kurson pri

nacieco entenantan resuman tabelon pri la progresoj de la Homaro, la Patrujan Historion kaj popolan klarigon pri la principoj regantaj la legdonadon de la lando — kaj elementan instruadon pri kio ne estas malkonsento. Ĉiu civitano devas ellerni en ili egalecon kaj amon.

Transdoninte tiun programon, la libereco reprenas siajn rajtojn. Ne sole la familia instruado sed ankaŭ ĉia alia estas sankta. Ĉiu homo havas senliman rajton komuniki al la aliaj siajn ideojn: ĉiu homo rajtas ilin aŭskulti. La Socio devas protekti, kuraĝigi liberan esprimadon de la Penso, ĉe ĉia formo, kaj malfermi ĉian vojon por ke la socia programo povu disvolviĝi kaj sin modifi al bono.

X.

Asocio - Progreso.

Dio vin faris *sociemaj* kaj *progresema*j. Vi do devas vin *asocii* kaj *progresi* tiom kiom permesas la aktiveca sfero kien la cirkonstancoj vin lokis, kaj vi rajtas ke la socio al kiu vi apartenas ne *vin malhelpu* en via asocia kaj progressa agado, en ĝi *vin helpu* kaj vin anstataŭu, kiam la asociigaj kaj progresigaj rimedoj mankas al vi.

La *libereco* donas al vi *poveblecon* elekti inter bono kaj malbono, nome inter devo kaj egoismo.

La *edukiteco* devas vin instrui pri la *elekto*. La *asociiĝo* devas al vi doni *fortojn* per kiuj vi povas efektivigi la elekton. La *progreso* estas la *fino* kiun vi devas celi elektante, kaj samtempe estas, kiam videble ĝi estas plenumita, pruvo ke vi ne trompigis pri la elekto. Kie nur unu el ĉi-tiuj kondiĉoj estas perfidita aŭ forlasita, tie ekzistas nek homo nek civitano, aŭ tamen li ekzistas neperfekta aŭ malhelpita en sia disvolviĝo.

Vi do devas batali por ĉiaj, sed precipe por la asociiĝa rajto, sen kiu la Libereco kaj la Edukiteco fariĝas neutilaj.

La asociiĝa rajto estas sankta, kiel sankta estas la religio, asociiĝo de la animoj. Vi ĉiuj estas idoj de Dio, do vi estas fratoj; kaj kiu povas senkrime limigi asociiĝon, *komunion* inter fratoj?

Tiu vorto *komunio*, kiun mi parolis intence, estis dirita al vi de la Kristanismo, kiun la homoj, pratempe, deklaris nemovebla religio, kvankam ĝi nur estas ŝtupo sur la ŝtuparo de la religiaj manifestadoj de la homaro, kaj ĝi estas sankta vorto. Ĝi diris al la homoj ke ili estos ununura familio de egaluloj antaŭ Dio; kaj unuigis la mastron kaj la *servutulon* en sola penso pri savo, pri espero kaj pri amo al Ĉielo.

Estis grandega progreso sur la antaŭaj tempoj, kiam popolo kaj filozofoj kredis ke la animoj de l' civitanoj kaj de la sklavo estas el diversa na-

turo. Kaj al Kristanismo sufiĉis tiu misio. La *komunio* estas simbolo pri egaleco kaj frateco de la animoj; kaj al la homaro apartenas la vastigo kaj disvolvigo de la vero kaŝita en tiu simbolo.

La Eklezio nek povis fari, nek tion faris. Ti-mema kaj necerta en la komenco, kunligita al Ri-ĉuloj kaj pli poste al temporala povo kaj ensorbinta, ankaŭ por sia utilo, tendencon al aristokratio kiu ne estis en la spirito de la fondinto, ĝi tiel perdis la vojon ke ĝi malaltigis, revenante, la valoron de la komunio, ĝin limigante por la laikoj al unu-igo per sola pano kaj gardante por la pastroj unuigon laŭ la *du specoj*.

De tiam, krio de tiuj kiuj sentis la rajton de senlimigita komunio, sen distingo inter ekleziuloj kaj laikoj, por la tuta homa familio, estis: *komunion per la du specoj al popolo: la kalikon al popolo!* En la XV^a jarcento, tiu krio estis krio de ribelanta popolamaso, preludo al Religia Reformacio sanktigita per martireco. Sankta homo, Johano Huss el Boemio, ĉefo de tiu ribeliĝo pereis inter flamoj ekbruligitaj de la Inkvizicio. Hodiaŭ la plejmulto el vi ignoras la historion pri tiuj bataladoj aŭ ilin kredas bataladoj de fanatikuloj pro simple teologiaj demandoj. Sed kiam la Historio popularigita per Nacia Edukado estos instruinta vin ke ĉiu progreso en la religia demando eltrenas rilatan progreson en la civilan vivon, vi komprenos la ju-

stan valoron de tiuj bataladoj kaj vi honore memorigos tiujn martirojn kvazaŭ viajn bonfarantojn.

Ni ŝuldas al tiuj martiroj kaj al iliaj antaŭuloj se hodiaŭ ni scias ke ne estas privilegia kasto inter Dio kaj la homoj, ke la plej bonaj homoj, pro virto kaj pro scio, pri Diaj kaj homaj aferoj, povas kaj devas nin pacigi kaj nin direkti sur la vojojn al Bono, sed tamen sen potenca monopollo aŭ klasa supereco; kaj ke la komunia rajto estas egala por ĉiuj. Kio estas sankta en la Ĉielo, tio estas sankta sur la tero. Kaj la Komunio de la homoj kun Dio, kunportas kun si la Asociiĝon de la homoj en la vivo surtera. La religia Asociiĝo de la animoj naskas asociiĝan rajton ĉe kapabloj kaj ĉe agoj farantaj *realecon de l' penso*.

Estu do la asociiĝo, devo kaj rajto por vi.

Iuj, por limigi tiun rajton inter la civitanoj, vin diros ke la Asocio estas la Ŝtato, la Nacio: ke vi estas kaj vi ĉiuj devas esti ĝiaj membroj: do ke ĉiu aparta asocio inter vi, estas ĉu kontraŭ la Ŝtato, ĉu superflua.

Sed la Ŝtato, la Nacio reprezentas nur la asociiĝon de l' civitanoj, rilate tiuj aferoj, tiuj tendencoj kiuj estas komunaj al ĉiuj homoj formantaj parton de la Ŝtato. Ekzistas tendencoj kaj celoj kiuj ne ampleksas ĉiujn civitanojn, sed sole ian nombron da ili. Kaj same kiel tendencoj kaj celoj komuna al ĉiuj naskas Nacion, tiel same tenden-

coj kaj celo komuna al *multaj* civitanoj devas naski *apartan* asocion.

Cetere, — kaj tio estas fundamenta bazo pri asociiĝa rajto — la asociiĝo estas garantio de la Progreso. La Ŝtato reprezentas ian sumon, ian kunigon da principoj, pri kiuj la tuteco de l' civitanoj konsentas dum la periodo en kiu la Ŝtato estas fondita. Supozu ke nova kaj vera principo, nova kaj prava disvolviĝo de la veroj vivigantaj la Ŝtaton sin prezentas al kelkaj civitanoj, kiel povos ili sen asociiĝo tion diskonigi? Supozu ke sekve de sciencaj eltrovoj, aŭ novaj komunikiloj malfermitaj inter popoloj kaj popoloj, aŭ alia kaŭzo, manifestiĝas inter certa nombro da homoj apartenantaj al la Ŝtato, nova *profito*; kiel povos tiuj, kiuj unuaj ĝin komprenis, akiri al ĝi lokon inter la profitoj de longe ekzistantaj, se ne fratigante siajn rimedojn, siajn fortojn? La inerteco, la staro ĉe la nunaj kondiĉoj dekretita per komuna konsento estas tro kunnaturaj kun la animoj, por ke sola individuo povu per sia parolo, ilin skui, ilin venki. Asocio malmultnombra, de tago al tago kreskanta, tion povas. Asociiĝo estas la metodo de la estonto. Sen ĝi la Ŝtato restus senmova, katenita al civiliza grado atingita.

Asocio estu *progresema* al difinita celo, ne kontraŭa al veroj, akiritaj por ĉiam de la universala konsento de la Homaro kaj de la Nacio. Aso-

cio kiu fondiĝus por faciligi rabadon de aliula propraĵo, asocio kiu devigus siajn membrojn al poligamio, asocio kiu deklarus devo la disigon de la Nacio aŭ predikus starigon de l' Despotismo estus kontraŭleĝa. La Nacio rajtas diri al ĝiaj membroj: *mi ne povas toleri ke oni diskonigu inter ni doktrinojn profanantajn tion, el kio konsistas la homa naturo, la Moralo, la Patrujo. Eliru kaj fondu ĉe vi trans niaj limoj asocion kiun al vi sugestas viaj tendencoj.*

Asocio estu *pacama*. Ĝi povas nur havi kiel armilon, la parol-apostolecon: devas sin proponi: *persvado* ne *devigon*.

Asocio estu *publika*. La sekretaj asocioj, laŭleĝa militarmilo tie kie estas nek Patrujo, nek Libereco, estas kontraŭleĝaj kaj ilin povas disigi la Nacio, tie kie la Libereco estas pravigita rajto, tie kie la Patrujo protektas disvolviĝon kaj netuŝeblecon de la penso. Por malfermi vojon al Progreso, la Asocio devas submetiĝi al ekzameno kaj juĝo de ĉiuj.

Kaj fine la Asocio respektu ĉe aliuloj la *rajtojn elfluantajn* el necesegaj kondiĉoj de la homa naturo. Asocio profananta, kiel la mezjarcentaj korporacioj, prilaboran liberecon, aŭ celanta rekte limigi konsciencan liberecon, povus ĝin laŭleĝe peli la Nacio.

Ekster ĉi-tiuj limoj la asociiĝa libereco inter

civitanoj estas sankta, neprofanebla, kiel la progreso vivanta en ĝi Ĉiu registaro kiu kuraĝus ĝin limigi, perfidus la socian mision: la popolo devus antaŭe ĝin admoni, poste, elĉerpinte pacajn rimedojn, ĝin renversi.

Kaj estas ĉi-tiuj, ho miaj fratoj, la ĉefaj bazoj sur kiuj sin apogas viaj devoj, la fontoj el kiuj fluadas viajn rajtojn. Senfinaj estas la apartaj demandoj kiuj povas ekstari dum nia civila vivo; sed ne estas tasko de tiu-ĉi verko ilin antaŭvidi kaj vin helpi por ilia solvo. Unika intenco de mia laboro estis ekmontri al vi, kvazaŭ torĉojn sur vojo, la *principojn* kiuj devas superregadi tiujn demandojn kaj ĉe ilia severa aplikado vi trovos ĉiam la eblecon ilin solvi. Kaj verŝajne mi tion faris.

Mi ekmontris al vi Dion, kiel fonton de devo, kaj garantion por egaleco inter la homoj: — la moralan leĝon kiel fonton de ĉiu civila *leĝo*, kaj bazon de via juĝo koncerne la konduton de la leĝdonantoj — la popolon, vin, nin, la tutecon de la civitanoj formantaj la Nacion, kiel solan interpretiston de la leĝo kaj fonton de ĉia politika povo.

Mi diris al vi ke la fundamenta karakteriza eco de la Leĝo estas *Progreso*; nedefinita Progreso, daŭra de epoko al epoko; progreso en ĉia manifestacio de l'penso, de religio al industrio, al dispartigo de la riĉeco.

Mi ekmontris al vi kiaj estas viaj devoj al la Homaro, al la Patrujo, al la Familio, al vi mem kaj mi deduktis tiujn devojn el kondiĉoj konsistigantaj la *homan* kreitaĵon kaj kiujn oni devas disvolvi. Tiuj kondiĉoj ne profaneblaj por ĉiu homo, estas: *Libereco, edukebleco, socieco, kapableco, progresado neceseco*. Kaj el tiuj karakterizaj ecoj, sen kiuj ekzistas nek homo nek civitano, mi deduktis viajn devojn, viajn rajtojn kaj la ĝeneralajn kondiĉojn de la Registaro, kiujn vi devas peti al la Patrujo.

Neniam vi forgesu tiujn *principojn*. Atentu ke ili neniam estu profanataj. Ilin enkorpu en vi. Vi estos liberaj kaj vi pliboniĝos.

La laboro kiun mi entreprenis por vi, estus do plenumita, se terura kontraŭdiro ne elstarus el internaĵoj de la Socio, ordigita kiel nune, kontraŭ la *ebleco* plenumi tiujn *devojn*, ekzercigadi tiujn *rajtojn*, la neegaleco de la *rimedoj*.

Por plenumi *devojn*, por ekzercigadi *rajtojn* necesas tempo, intelekta disvolviĝo, certeco pri fizika vivo.

Nun, multegaj el vi ne havas hodiaŭ ĉi tiujn progresajn elementojn. Ilia vivo estas daŭra, necerta batalo por konkiri la materialajn vivrimedojn. Por ili ne estas demando pri *progreso*; estas demando pri *vivo*.

Ekzistas do radikala, profunda malvirto, en

la socio kiel ĝi kodiaŭ estas ordigita. Kaj mia laboro estus senutila se mi ne difinus tian malvirkon kaj ne montrus al vi la vojon por ĝin korekti.

La ekonomia demando estu do la temo pri la lasta parto de mia laboro.

XI.

Ekonomia demando.

§ 1.

Multaj, tro multaj el vi, estas malriĉuloj. Por almenaŭ tri kvaronoj da homoj apartenantaj al la *laborista*, terkultura aŭ industria klaso, la vivo estas ĉiutaga batalo por konkiri *necesaĵn* rimedojn por la ekzistado. Per siaj brakoj ili laboras dek, dekdu, kelkefoje dekkvar horojn ĉiutage kaj kompanse pro ĉi tiu senĉesa, monotona, peniga laboro, ili ricevas apenaŭ la necesajn por la fizika vivo. Instrui al ili devon pri progreso, paroli al ili pri intelekta kaj morala vivo, pri politikaj rajtoj, pri edukiteco, estas, ĉe nuna socia ordo, vera ironio. Ili havas nek tempon, nek rimedojn por progresi. Lacigitaj, senfortaj, preskaŭ malsaĝigitaj de vivo elspezita en aro da mekanikaj agoj, ili tie ellernas mutan, senpovan, ofte maljustan malamon kontraŭ la homa klaso, kiu ilin dungas; ili serĉas for-

geson pri nunaj doloroj kaj pri necerteco de l'morgaño en la stimuloj de l'fortaj trinkaĵoj, kuŝiĝas en ejoj, kiujn pli taŭgas nomi kuŝejoj ol ĉambroj kaj revekiĝas je l'sama ekzerciĝado de l'fizikaj fortoj.

Estas ja malbonega kondiĉo kaj bezonas ĝin ŝanĝi.

Vi estas *homoj*, kaj kiel tiaj vi havas kapablojn ne sole fizikajn sed ankaŭ intelektajn kaj moralajn, kiujn vi devas disvolvi; vi estu civitanoj, kaj kiel tiaj, vi devas ekzercadi por ĉies bono, rajtojn kiuj postulas certan edukitecan gradon, certan kvanton da tempo.

Estas do klare ke vi devas labori *malpli* kaj enspezi *pli* ol vi ne faras hodiaŭ.

Ĉiuj filoj de Dio kaj reciproke fratoj de Li, ni estas vokitaj al formado de sola granda familio. En ĉi-tiu familio povas ekzisti malegalecoj naskitaj de diversaj inklinoj, de diversaj kapabloj, de diversa laboremo, sed sama principo, ĝin estru: *kiu ajn estas preta doni, por ĉies bono, plej eblan kvanton da laboro, ricevu pri ĝi tian kompencon por ke li kapablu disvolvi, pli aŭ malpli, sian vivon laŭ ĉiuj ĝiaj elmontroj*.

Ĉi-tiu estas la *idealo* kaj ni ĉiuj devas lerni kiamaniere alproksimiĝi al ĝi, ĉiam pli de jarcento al jarcento, ĉiu ŝanĝo, ĉiu revolucio kiu al ĝi ne alproksimiĝas per unu paŝo, kiu ne altigas per unu

grado la materialan pliboniĝon de la plej malriĉaj klasoj, profanas la Dian planon, reduktiĝas je milito de sektoj kontraŭ sektoj serĉantaj malleĝan superregadon; estas mensogo kaj malbono.

Sed ĝis kioma grado ni povas hodiaŭ atingi la celon? kaj *kiel*, per kiaj vojoj ni ĝin povas atingi?

Kelkaj el viaj plej timemaj amikoj serĉis la rimedon en la moraleco de la laboristo. Fondante ŝparkasojn aŭ similajn aliajn instituciojn, ili tiel alparolis la laboristojn: *alportu tien-ĉi vian monaron, ŝparu, detenu vin de ĉiu ekceso pri trinkado aŭ alio. emancipu vin de mizero per abstinenco.* Kaj estas bonegaj konsiloj ĉar ili celas la moraligon de la laboristo, sen kio ne utilas ĉiuj reformoj. Sed ili nek solvas la primizeran demandon pri kiu mi vin parolas, nek iel atentigas la *socian* devon. Ja malmultegaj el vi povas, malrapide amasigante, parte rezervi por siaj maljunaj jaroj, sed la ekonomia demando devas zorgi por la junulaj jaroj, por la disvolviĝo, por ebla disvastiĝo de la vivo kiam ĝi estas agema kaj potenca kaj povas efike utili al progreso de la Patrujo kaj de la Homaro. Pri materialaj bonoj estas demando kiel kreskigi la riĉecon, la produktadon; kaj tiuj konsiloj ĝin eĉ ne ekmontras. Cetere la Socio, vivanta el laboro kaj demandanta, ĉiufoje kiam ĝi estas minacata, sangan tributon al filoj de la popolo, havas sanktajn devojn al ili.

Aliaj, ne malamikoj, sed malmulte zorgantaj pri popolo kaj pri dolorkrio leviĝanta el internaĵoj de la laboristoj, timemaj pri ĉia potenca novaĵo kaj ligitaj al skolo nomita de la *ekonomiistoj*, merite kaj utile batalinta ĉiujn industri-liberecajn batalojn, sed ne atentinta la neceson pri *progreso* kaj pri *asociiĝo*, ili ankaŭ nedisigeblaj de la homa naturo, subtenis kaj subtenas, kiel la *filantropoj*, pri kiuj mi ĵus parolis, ke ĉiu povas eĉ en la nunaj kondiĉoj starigi mem per propra aktiveco sian sendependecon: ke ĉia ŝanĝo en la prilabora konstitucio fariĝus superflua kaj malutila kaj ke for-mulo: ĉiu por si, *libereco por ĉiuj*, sufiĉas por krei ion post iom proksimuman egalpezon pri komfortoj kaj konsoloj inter la klasoj estigantaj la socion. Libereco pri enlanda komerco, libereco pri komerco internacia, progresiga malaltigo de la limimpostaj tarifoj, speciale pri krudaj materioj, kuraĝigoj ĝenerale donitaj al grandaj industriaj entreprenoj, al multobligo de la komunikiloj, al maŝinoj aktivigantaj la produktadon: jen estas tio, kion laŭ la ekonomiistoj, povas fari la Socio: ia ajn transa interveno de ĝi, estas, laŭ juĝo ilia, fonto de malbono.

Se tio vere estus, la puvundo de l' mizero estus nesanigebla; kaj Dio ne permesu, ho miaj fratoj, ke mi povu iam ĵeti, konvinkita, kiel respondon al viaj suferoj kaj al viaj aspiroj, ĉi-tiun

respondon malesperan, ateistan, malmoralan. Dio rezervis pli bonan estontecon ol tiun entenatan en la rimedoj de la ekonomiistoj.

Tiuj rimedoj ja celas nur kreskigi laŭeble kaj por ia tempo la *produktadon* de la riĉeco, ne por egaligi ĝian *dispartigon*. Dum la filantropoj rigardadas nur la homon kaj klopodegas lin igi pli morala, ne prenante sur sin la zorgon kreskigi, por ke li povu pliboniĝi, la komunan riĉaĵon; la ekonomiistoj interesiĝas por fekundigi la fonton de la *produktado* ne okupiĝante pri la *homo*. Sub la ekskluziva libereco regado, kiun ili predikas kaj kiu, pli aŭ malpli, reguligis la ekonomian mondon dum tempoj al ni proksimaj, dokumentoj plej ne-neeblaj montras al ni pliiĝon de la produktiga aktiveco kaj de la kapitaloj, ne de la prospereco universale disvastigita; la mizero de la laboristaj klasoj estas sama kiel antaŭe. La konkura libereco, por tiu kiu nenion posedas, por tiu kiu ne povante ŝpari sur la taga laborenspezo, nenion havas por komenci konkuron, estas mensogo, kiel mensogo estas la politika libereco por tiu kiu pro manko da edukiteco, da instruiteco, da rimedoj kaj da tempo ne povas pri ĝi ekzercadi siajn rajtojn! La kreskiĝo de l'komercaj faciligoj, la progresoj de komunikiloj emancipus, iom post iom, la laboron el tiraneco de l'*komerco* mezklasa inter la *produktado* kaj la *konsumantoj*: sed ne taŭgas

por ĝin emancipi el tiraneco de l'*kapitalo*, ne liveras la laborilojn al tiu kiu ilin ne havas. Kaj pro manko da justa dispartigo de la riĉeco, da pli ĝusta partigo de la produktaĵoj, da progressa nombra plialtiĝo de la konsumantoj, la kapitalo mem devojiĝas de sia vera ekonomia celo, parte senmoviĝas en manoj de malmultaj anstataŭ tute cirkuladi ĉirkaŭen, direktiĝas al produktado pri objektoj superflujaj, luksaj, pri fiktivaj bezonoj, anstataŭ koncentriĝi sur produktado de objektoj nepre necesaj por la vivo, aŭ aventuriĝas en danĝerajn kaj ofte malmoralajn spekulaciojn.

Hodiaŭ la *kapitalo* — kaj ĉi-tio estas la puvundo de la nuna ekonomia Socio — estas la despoto de l'laboro. El tri klasoj hodiaŭ ekonomie formantaj la Socion — *kapitalistoj*, tio estas havantoj la rimedojn aŭ ilojn de l' laboro, grundon, faktoriojn, monon, krudajn materiojn — *entrepreneistoj*, labormastroj, komercistoj, kiuj reprezentas aŭ devus reprezenti la intelekton — kaj *laboristoj* reprezentantaj la manlaboron — la unua sole estas mastro de l'kampoj, mastro por iniciati, prokrasti, akceladi, direktadi al definitiva celo la laboron. Kaj la parto de la unuaj en la profitoj de l'laboro, en la takso de l'produktado estas kompare fiksita; la luado de la laboriloj nur varias inter konitaj kaj malvastaj limoj, kaj la tempo, almenaŭ ĝis ia grado, apartenas al ili, ne al arbi-

treco de absoluta bezono. La parto de la duaj estas necerta, dependas de ilia intelekto, de ilia aktiveco, sed precipe de cirkonstancoj, de plia aŭ malplia disvolviĝo de l'konkuro kaj de la alfluo aŭ malalfluo, pro ne antaŭvideblaj okazoj, de l'kapitaloj. La parto de la lastaj, de la *laboristoj*, estas la *salajro*, kaj ne rilatas la pliajn aŭ malpliajn profitojn elirontajn el la entrepreno; kaj la limoj inter kiuj turniĝas la salajron estas fiksitaĵoj de la rilato inter laboro *donota* kaj laboro *petota*, alivorte inter laborista loĝantaro kaj *kapitalo*. Nu ĉar la unua emas al pliiĝo, pliiĝo ĝenerale superanta eĉ malmulte la pliiĝon de la dua, la salajro emas, kie aliaj kaŭzoj ne intermetiĝas, malaltiĝi, kaj la tempo ne estas en laboristaj manoj. La financaj aŭ politikaj krizoj, la subita novmaŝin-aplikado al diversaj branĉoj de la industria aktiveco, la neregula produktado kaj ĝia ofta, troa amasiĝo en unika direkto nedisigebla de ia netrafakonkuro, la malegala partigo de la popola laboristaro pri iaj partoj kaj pri iaj aktivecaj branĉoj, kaj dek aliaj kaŭzoj interrompantaj la laboron, ne lasas al laboristo liberan elekton de siaj kondiĉoj. Ĉe unu flanko estas por li absoluta mizero, ĉe la alia akcepto de ĉia interkonsento al li proponota.

Tielaj aferkondiĉoj entenas, mi ripetas, la ĝermon de puvundo kiun ni bezonas kuraci. La rimedoj proponitaj de la *ekonomiistoj* estas pro tio

senefikaj. Kaj tamen estas progreso en la kondiĉo de la klaso al kiu vi apartenas; historia progreso, kontinua, jam superinta aliajn malfacilaĵojn. Vi estis *sklavoj*, vi estis *servutuloj*, hodiaŭ vi estas *dungitoj*. Vi emancipiĝis el sklaveco, el servuto, kial vi ne emancipiĝos el *salajra* juĝo, por iĝi liberaj produktistoj, mastroj de la tuta produktada valoro elironta el vi, kial per via agado kaj la agado de la Socio havanta sanktajn devojn al siaj membroj ne plenumiĝos pace la plej granda, la plej bela revolucio kiun oni povas elpensi, tiu kiu donante kiel ekonomian bazon al homa familio, la laboron, kiel bazon al propraĵo la laborfruktojn, kolektus sub solan leĝon la egalpezon inter la *produktado* kaj la *konsumado*, sen klasa distingo, sen tirana superregado de labora elemento sur la alia, ĉiujn filojn de l' sama patrino, la Patrujo?

§ 2.

La sento pri socia devo al la laboristoj, pri kiu mi aludis ĝis nun, kreskadis, ĉefe dank'al respublika predikado, en la animoj kaj certigis la popolan estontecon de la Revolucioj, kiam stariĝis dum la lastaj tridek jaroj, precipe en Francio, kelkaj skoloj de homoj ĝenerale bonaj kaj amikaj de l' popolo, sed trenitaj de troa sistema amo kaj individuaj vantaĵoj, kiuj proponis, sub la nomo *Socialismo*, doktrinojn ekskluzivajn, eksterverajn, ofte

kontraŭajn al riĉeco jam konkirita de la aliaj klasoj, kaj ekonomie neebajn, kaj timegigante la amason de l' malgrandaj burĝoj, kaj ekvekante malfidon inter klaso kaj klaso de civitanoj, malantaŭenigis la demandon, dudividis la respublikan kampon. En Francio, unua efekto de tiu malfido kaj de tiu timego estis plej facila triumfo de l' ŝtata revolucio.

Nun mi ne povas kun vi ekzameni unu post unu tiujn diversajn sistemojn, kiuj nomiĝis: *San-simonismo*, *Fourierismo*, *Komunismo*, aŭ per ajn alia nomo. Ili estas fonditaj preskaŭ ĉiuj sur *ideoj* bonaj en si mem kaj akceptitaj de ĉiuj apartenantoj al Progresista kredo kiuj ilin difektis aŭ ilin forviŝis proponante aplikajn *rimedojn*, falsajn aŭ tiranajn, kaj necesas ke mi mallonge menciu al vi en kio ili pekis, ĉar la promesoj montritaj al popolo per tiuj sistemoj estas tiel belegaj ke facile ili povus vin allogi kaj vi riskus, akceptante ilin, prokrasti emancipon estonton, nepran kaj nemalproksiman. Vere estas — kaj tio devus sufiĉi por vekigi gravegan dubon en viaj animoj — ke kiam la cirkonstancoj vokis al regado kelkaj el tiaj homoj, ili eĉ ne ekprovis la praktikan aplikadon de siaj doktrinoj; gigantoj maltimegaj en la paĝoj, malantaŭenpaŝis antaŭ la realaĵoj.

Se ian tagon, atente ekzamenante tiujn sistemojn, vi memoros la fundamentajn ideojn, kiujn ĝis

nun mi montris al vi, kaj la karakterizajn ecojn nedisigeblajn el homa naturo, vi trovos ke ili ĉiuj profanas la Leĝon de l' Progreso, la manieron per kiu ĝi plenumiĝas en la Homaro, kaj ian aŭ alian el kapablojn konsistigantajn la homon.

La Progreso plenumiĝas per Leĝo, kiun neniam homa potenco povas rompi, grado post grado, per *disvolviĝo*, per ĉiama *modifo* de la elementoj elmontrantaj vivan aktivecon. La homoj ofte, ĉe iaj epokoj, ĉe iaj landoj, kaj sub influo de iaj antaŭjuĝoj kaj iaj eraroj, nomis elementoj, kondiĉoj de socia vivo, aferojn ne enradikitajn en la naturo, sed sole en la konvenciaj kutimoj de devojiĝinta Socio, kaj kiuj, post tiu epoko aŭ ekster la limo de tiuj landoj, malaperos. Sed vi povas eltrovi tiujn kiuj vere estas la elementoj nedisigeblaj el homa naturo, demandante, kiel aliloke mi vin diris, viajn animajn instinktojn kaj kontrolante en la tradicio ĉiutempa, ĉiulanda, ĉu tiuj viaj instinktoj estis ĉiam la instinktoj de la homaro. Kaj tiuj, kiujn voĉo ennaskita en vi (estas la granda voĉo de la homaro) al vi montras kiel elementojn konsistigantajn la vivon, devas modifiĝi, disvolviĝi ĉiam de epoko al epoko, sed neniam povos esti nuligitaj.

Inter ĉi-tiuj elementoj de la homa vivo, krom la Religio, la Libereco, la Asociiĝo kaj aliaj ekmontritaj en ĉi-tiu verko, estas ankaŭ la Posedo. La principo, la deveno de la Posedo, estas en la

homa naturo kaj reprezentas la necesecon pri *materiala* vivo de la individuo, kiu devas ĝin konservi. Same kiel de religio, scienco, libereco *individuo* estas vokita por transformi, plibonigi, estri la *materialan* kaj *intelektan* mondon, tiel same li estas vokita por transformi, plibonigi, estri per *materiala laboro* la *fizikan* mondon. Kaj la posedo estas la *signo*, la plenuma reprezentiĝo de tiu misio, de la laborkvanto per kiu la individuo transformis, disvolvis, kreskigis la produktigajn naturajn fortojn.

La posedo estas do eterna en sia *principo*, kaj vi ĝin trovos ekzistinta kaj protektita tra la tuta homara ekzistado. Sed la manieroj per kiuj la posedo sin regas, estas ŝanĝemaj, destinitaj substari, kiel ĉiuj aliaj manifestacioj de la homa vivo, al progesa leĝo. Tiuj, kiuj trovante la Posedon starigita iamaniere, deklaras tian manieron neprofanebla, kaj batalas tiujn, kiuj intencas ĝin transformi, neas la Progreson: sufiĉas malfermi du volumojn pri du divers-epoka historio por tie trovi ŝanĝon en la starigo de la posedo. Kaj kiuj trovante, en ia epoko, ĝin malbone starigita, deklaras ke bezonas ĝin nuligi, forviŝi de la socio, tiuj neas elementon de la homa naturo, kaj se iam ili povus sukcesi, prokrastus la Progreson, kriplante la Vivon; la posedo neeviteble reaparus post mal multe da tempo, kaj verŝajne sub sama formo kiun ĝi havis en la tempo de ĝia nuligo.

La posedo estas hodiaŭ malbone starigita, ĉar la deveno de la nuna partigo ĝenerale kuŝas en la konkiro, en la perforto per kiu, dum tempoj al ni malproksimaj, iaj popoloj kaj iaj klasoj invadantaj proprigis al si grundpartojn kaj fruktojn de laboro ne plenumita de ili. La posedo estas malbone starigita, ĉar la pripartigaj bazoj koncerne la fruktojn de laboro plenumita de la posedanto kaj de la laboristo ne fondiĝas sur justa egaleco proporcia al laboro mem. La posedo estas malbone starigita, ĉar liverante al tiu kiu ĝin havas, politikajn kaj leĝdonajn rajtojn kiuj mankas al laboristo emas iĝi monopolo de malmultaj kaj neatingebla de la plimulto.

La posedo estas malbone starigita, ĉar malbone starigita estas la sistemo de la impostoj kiu emas konservi riĉecan privilegion al posedanto, premante la malriĉajn klasojn kaj forprenante de ili ĉian ŝparan eblecon. Sed, se anstataŭ korekti malbonaĵojn kaj malrapide modifi la posedan starigon, vi volus ĝin nuligi, vi eligus fonton riĉecan, konkuran, aktivan kaj vi similus sovaĝulon kiu por kolekti fruktojn tranĉis la arbon.

Ne bezonas nuligi la posedon ĉar ĝi hodiaŭ apartenas al *malmultaj*, bezonas malfermi vojon por ke *multaj* povu ĝin akiri.

Bezonas ĝin revenigi al *principo* ĝin legitimiganta, tiamaniere ke nur la laboro povu ĝin produkti.

Bezonas adresi la Socion al pli egalaj bazoj pri kompenso inter la posedanto aŭ kapitalisto kaj la laboristo.

Bezonas ŝanĝi la sistemon de la impostoj, por ke ili ne kaptu la monsumon necesan por la vivo kaj lasu al popolo la ekonomiajn kapablojn kiuj iom post iom produktos posedon.

Kaj por ke tio okazu, bezonas eligi la politikajn privilegiojn konceditajn al posedo, kaj tiel igi ĉiujn kunlaborantojn al leĝdonanta agado.

Nu, ĉiuj ĉi-tiuj estas aferoj eblaj kaj justaj. Vin edukante, vin ordigante por insiste ilin peti, poste ilin postuli, vi povus ilin ricevi; kontraŭe, postulante nuligon de la posedo, vi postulas neblaŝon, vi farus maljustaĵon al tiu kiu ĝin akiris per sia laboro, kaj anstataŭ kreskigi vi malkreskigus la produktadon.

§ 3.

Nuligo de la individua posedo tamen estas rimedo proponata de multaj el la *socialistaj* sistemoj pri kiuj mi parolas, precipe de la komunismo. Aliaj plipostulas; kaj trovante la religian koncepton, la regadan koncepton, la Patrujan koncepton falsigitaj de religiaj eraroj, de privilegiitoj, kaj de dinastia egoismo, petas nuligon de ĉiu religio, de ĉiu registaro, de ĉiu nacieco. Estas infana aŭ barbara procedo. Kial, en nomo de mal-

sanoj naskitaj de malbona aero ili ne ekprovus. kiel rimedon, la nuligon de ĉiu gaso respirebla?

La ideon de tiu, kiu volus, en nomo de la *libereco*, fondi anarĥion kaj forviŝi la *socion* por nur lasi la *individuon* kun siaj rajtoj, ne bezonas ke mi refutu al vi; mia tuta verko batalas tiun kulpan revon kiu renegas Progreson, devojn, homan fratecon, nacian solidarecon, ĉion kion ni kaj vi respektegas. Sed la plano de tiuj, kiuj sin limigante al ekonomia demando petas nuligon de la individua posedo kaj ordigo de la komunismo, tuŝas la kontraŭan ekstremon, neas la *individuon*, neas la *liberecon*, fermas la vojon al progreso, kaj ŝtonigas, laŭdirite, la Socion.

La ĝenerala formulo de la komunismo estas jena: La posedo de ĉiuj produktigaj aĵoj: grundo, kapitaloj, moveblaj laboriloj, estu koncentrigita en la Ŝtato: la Ŝtato destinu laborparton al ĉiu, al ĉiu la Ŝtato fiksi kompenson, laŭ iuj, je absoluta egaleco, laŭ aliaj, ritate ĉies bezonojn.

Se tio estus realigebla estus vivo kastora, ne homa.

Libereco, indeco, konscienco de la individuo malaperus en ordigo de produktigaj maŝinoj. Tie la fizika vivo povus kontentiĝi: la morala kaj intelekta vivo estus forviŝitaj, kaj kun ili la konkuro, la libera elekto de l' laboro, la libera asociiĝo, la produktigaj stimuloj, la ĝojoj pri posedo;

ĉiuj kaŭzoj instigantaj al progreso. La homa familio estus, en tiu sistemo, kvazaŭ brutaro al kiu sufiĉas esti kondukata al abunda paŝtaĵo. Kiu el vi volus submetiĝi al tiela programo?

Jen egaleco akirita, ili diras. Kia?

Ĉu egaleco pri dispartigo de l' laboro? Estas neeblaĵo. Laboroj estas el diversa naturo, kalkulindaj ne laŭ daŭro aŭ laborkvanto plenumita dum horo, sed laŭ malfacilaĵoj, laŭ plia aŭ malplia ŝato al tiu laboro, laŭ viviga elspezo bezonanta al ĝi, laŭ utilo per ĝi liverita al Socio. Kiel kalkuli egalecon laŭ laborhoru pasita en minejo aŭ purigante difektitan marĉan akvon kun horo pasita en ŝpinejo? Nepovebleco pri tia kalkulo estas tiela, ke ĝi sugestis al kelkaj fondintoj de sistemoj la ideon ke ĉiu plenumu siavice ian laborkvanton en ĉia utila aktiveca branĉo. Absurda rimedo, nebliganta la bonecon de l'produktaĵoj sed tamen ne eliganta malegalecon inter malfortulo kaj fortulo, inter kapablulo kaj sentaŭgulo, inter homo limforiĉa kaj homo nervema. Laboro facila kaj ŝata al iu estas peza kaj malfacila al alia.

Ĉu egaleco pri partigo de produktaĵoj? Estas neeblaĵo. Aŭ la egaleco estus absoluta kaj ĝi stariĝus grandegan maljustecon, ne distingante, inter la diversaj bezonoj rezultantaj de la organismo, nek inter la fortoj kaj kapabloj akiritaj per devasento, la fortojn kaj kapablojn ricevitaĵ sen ia

merito, de la naturo. Aŭ la egaleco estus relativa kaj kalkulita sur diversaj bezonoj, kaj ne atentante la individuan produktadon, profanus la posedajn rajtojn, kiujn laboristo devas havi kiel fruktojn de sia laboro.

Cetere, kia arbitro decidus pri bezonoj de ĉiu individuo? Ĉu la Ŝtato?

Laboristoj, miaj fratoj, ĉu vi inklinas akcepti hierarĥion de ĉefmastroj en la komuna posedaĵo, mastrojn de l' spirito per ia ekskluziva edukado, mastrojn de l' korpo per fiksado de l' laboro, de l' kapableco, de l' bezonoj? Ĉu tio ne estas renovigo de pratempa sklaveco? Ĉu tiuj estroj ne estus, trenitaj de profita teorio kiun ili reprezentas kaj delogitaj de l' grandega povo koncentrita en iliaj manoj, fondontoj la heredan Diktatorecon de la antikvaj kasto?

Ne; la komunismo nek konkiras egalecon inter la laborhomoj, nek pliigas la produktadon — nuna granda necesajo — ĉar ĉe vivo certigita, la homa naturo, tion oni renkontas en la plimulto, kontentigita, kaj la instigo al produktada kreskigo, disvastigota al ĉiuj sociaj membroj tiel malgrandiĝus, ke ĝi plu ne sufiĉus por skui la kapablojn (1);

(1) Oni kalkulis ke se, el 100 mil laboristoj, unu laboristo produktus por 100 frankoj jare pli ol la meznombra produktado, li kolektus je sia profito dekonon da centimo, po tri centimoj tridekjare; kiu povas nomi tion instigilo al produktado?

42 —
nek plibonigus la produktaĵojn, nek subtenus progresigajn *elpensojn*, neniam ĝi estos helpita de la necerta, nescia opa direktado de la ordigo. Pri malbonoj penigantaj la popolidojn, la komunismo havas nur unu rimedon por ilin protekti kontraŭ *malsato*. Nu, ĉu oni ne povas fari tion, ĉu oni ne povas certigi al si la rajton de la laboristo al vivo kaj al laboro, tamen ne renversante la tutan socialan ordon, ne malfruktigante la produktadon, ne barante la progreson, ne forstrekante la liberecon de la individuo kaj do enĉenigante lin en ordigo militema, tirana?

§ 4.

Rimedo al viaj kondiĉoj ne povas troviĝi en ĝeneralaj organizaĵoj, arbitraj, plene arĥitektitaj de iu aŭ alia intelekto kontraŭanta la universalajn bazojn alprenitajn en civila vivado, kaj subite starigitaj per dekretoj. Ni ne estas sur la tero por *krei* la homaron, sed por ĝin daŭrigi, ni povas kaj devas modifi, ordigi ĝiajn konsistigajn elementojn, sed ne eligi ilin. La homaro ribelis kaj ĉiam ribelos tiajn planojn. Tempo de vi elspezota por tiaj revoj, estus do perdita tempo,

Ĝi ne povas sidi en salajraj plialtigoj *truditaj* de la registara aŭtoritato, sen aliaj ŝanĝoj plialtigantaj la kapitalojn: plialtigo de salajra elspezo, nome de l'produktigaj elspezoj, eltrenus plikariĝon

de la produktaĵoj, malaltigon de konsumo kaj do laboran malaltigon por la laboristoj,

Nek povas troviĝi en ia ajn afero viŝonta la *liberecon*, sanktigo kaj instigo al laboro, nek en afero malpliigonta la kapitalojn, iloj por laboro kaj produktado.

Rimedo al viaj kondiĉoj estas *unuigo de l' kapitaloj kaj de l' laboro en samaj manoj*.

Kiam la Socio nur distingas *produktantojn* kaj *konsumantojn*, aŭ pli bone, kiam ĉiu homo estos *produktanto* kaj *konsumanto*, — kiam la labor-fruktoj, anstataŭ partiĝi inter tiu serio da peran-toj, kiuj de l' kapitalisto al detalvendisto ofte plial-tigas al 50 % la prezon de l' produktaĵo, tute re-stos al laboro — la konstantaj mizeraĵ kaŭzoj ma-laperos por vi. Via estonto estas en via emanci-pado el postuloj de la kapitalo, hodiaŭ arbitro de la produktado al kiu ĝi restas fremda.

Via estonteco estas *materiala* kaj *moral*a. Ri-gardu vin ĉirkaŭen. Kie vi trovas *kapitalon* kaj *laboron* unuigitaj en samaj manoj, — kie la la-borfruktoj estas almenaŭ, partigitaj inter la labo-rantoj, proporcie al ilia plinombro, proporcie al iliaj bonfaroj por opa agado — tie vi trovas mal-pliigon da mizero kaj samtempe moralecan pliigon. En la Zuriga Kantono, en la Engadino, en multaj aliaj svisaj partoj kie la terkulturisto estas pose-danto, kaj grundon, kapitalon, laboron unuigas

sola individuo — en Norvegio, en Flandrio, en Orienta Frizio, en Holstenio, en Germana Palatinato, en Belgio, en insulo Guernesej ĉe la angla marbordo — estas evidenta granda supereco kompare al tiu de aliaj Eŭropaj partoj, kie al laboristo mankas posedo de l' grundo.

Raso de terlaboristoj popolas tiujn landojn, notindaj pri honesteco, indeco, sendependo kaj sintenado senkaŝe lojala. La kutimojn de la laboristoj en la Kornvall'aj minejoj en Anglio, kiel la kutimojn de la Amerikaj marveturantoj, kiuj komercas kun Ĥinio kaj sin dediĉas al balenĉasado, inter kiuj ekzistas partoprenado al profitoj de la intrepreno, oni etmontras per oficialaj dokumentoj, plibonaj ol tiuj de la laboristoj unike submetitaj al leĝo de definitiva salajro.

La laboro asociita, la partigo de la laborfruktoj, t. e. de la vendada enspezo de l' produktadoj, inter la laboristoj proporcie al la plenumita laboro kaj la takso de tiu laboro, jen estas la socia estonto. En tio kuŝas la sekreto pri via emancipo. Iam vi estis sklavoj; poste servutuloj; poste dungitoj; post ne longa tempo vi estos, se vi volas, liberaj produktistoj kaj fratoj en la Asocio.

Libera Asocio, memvola, baze ordigita de vi mem, inter homoj sin konantaj, sin amantaj kaj sin estimantaj reciproke, ne perfortita nek trudita de registara aŭtoritato, nek ordigita ne atentante

amantojn kaj individuajn ligilojn inter homoj ne rigardataj kiel liberaj, memvolaj estuloj, sed kiel ciferoj kaj produktigaj maŝinoj.

Asocio administrata, laŭ respublika frateco, de viaj delegitoj, kaj el kiu vi povos libervole vin eltiri, ne substaranta al despotismo de la Ŝtato aŭ de hierarĥio arbitre starigita kaj nescia pri viaj bezonoj kaj pri viaj kutimoj.

Asocio de *grupoj* formitaj laŭ viaj tendencoj, ne kiel volus la aŭtoroj de l'sistemoj kiujn mi ekkonigis al vi, de *ĉiuj* homoj apartenantaj al ia branĉo de industria aŭ terkultura aktiveco.

Koncentrigo de ĉiuj individuaj adeptoj en Ŝtato aŭ eĉ en sola urbo, al ia metio ĉe sola produktiga Socio, revenigus la malnovan tiranan monopolon de l'Korporacioj, igus la produktantojn arbitraj pri la prezoj je malutilo de la konsumantoj, donus leĝan formon al premado de l' malplimulto, ekzilus malkontentan laboriston el ĉia laborebleco kaj eligus ĉiun progresan necesecon estingante ĉian laborkonkuron, ĉian elpensigan stimulon.

La Asociiĝo, timeme ekprovita ĉe malfavoraj cirkonstancoj en Francio dum la lastaj 20 jaroj, poste en Anglio kaj en Belgio; kaj sukcesinta ĉie, kie oni ĝin ekprovis kun ferma volo kaj oferspirito, entenas la sekreton pri tuta socia transformado, kiu devus, dank'al viaj tradicioj kaj inicia-

temo pri socia progreso kiu ĉiam estis en vi, ple-
numiĝi en Italio. Kaj ĉi-tiu transformado, vin eman-
cipante el *salajra* sklaveco, vivigus samtempe, por
ĉiuj klasoj, la produktadon kaj plibonigus la eko-
nomian enlandan staton. Hodiaŭ la kapitalisto ĝe-
nerale celas gajni kiom pli povas por sin eltiri el
labora areno: sub *Asocia* ordo vi nur celus certi-
gon pri labora *kontinueco*, t. e. produktado. Ho-
diaŭ la ĉefo labordirektanto, elektita ne pro spe-
ciala kapableco sed pro sia kapitalo, ofte estas
nezorgema, senkonsidera, nekapabla: Asocio, di-
rektita de deligitoj, vigle atentita de ĉiuj siaj mem-
broj, ne timus tielajn riskojn. Hodiaŭ la laboro ofte
celas produktadon de aĵoj *superflujaj*, *necesaj*:
dank'al malegaleco kaprica kaj maljusta de l'labor-
kompensoj, la laboristoj abundas ĉe aktiveca branĉo
kaj mankas en alia; la laboristo limigita je *defi-
nita* kompenso, ne havas kialon por plene apliki
al sia laboro, sian tutan kapablan fervoron, la tu-
tan aktivecon per kiu li povus ĉu multoblige ĉu
plibonigi la produktaĵojn. Kaj la Asocio evidente
ne okazigus tiujn aŭ aliajn kaŭzojn malordigajn
aŭ malsuperajn en la produktado.

Libereco pri sineksigo ne malutilante la *Aso-
ci*,on egaleco de la anoj por voĉdoni administran-
tojn potempajn aŭ pli bone revokeblajn, enlasado
post la fondiĝo, sen postulo pri verŝota kapitalo
responda al mono deprenita, por la kreo de ko-

nuna fundo, el profitoj unutempaj — *nedisigebleco*,
eterneco de la opa kapitalo — laborkompenso al
ĉiuj, egala al necesoj de la vivado — partigo de
l' profitoj laŭ ĉies laborkvanto kaj laborkvalito —
jen estas la ĝeneralaj bazoj, kiujn vi, se vi volas
oferdoni por la estonteco de la elemento al kiu
vi apartenas, devas doni al viaj asocioj. Ĉiu el
ĉi-tiuj bazoj, precipe tiu kiu koncernas eternecon
de la opa kapitalo, ligilo kaj emancipa garantio
inter vi kaj la estonta generacio, meritis ĉapitron.
Sed speciala verko pri la *laboristaj asocioj*, eko-
nomie ne rilatas kun la nuna skribaĵo. Eble, se
Dio pruntedonas al mi ankoraŭ kelkjaran vivadon,
mi ĝin verkos por amo al vi. Dume estu certaj
ke monstro de tiuj normoj estas por mi ekzamena
frukto meditita kaj severa, kaj indas atentan kon-
sideron de vi.

Sed la Kapitalo? La unuan kapitalon, per kiu
oni povos iniciati la asocion, kie oni elprenos?

Estas grava demando: mi ne povas tie-ĉi ĝin
pritrakti kiel mi volus. Sed mi mallonge ekmon-
tros devon vian kaj aliulan.

Unua fonto pri tiu kapitalo estas en vi, en
viaj ekonomiaĵoj, en via oferдона spirito. Mi ko-
nas la kondiĉon de l'plimulto el vi: tamen al iuj
ne mankas la eblon, per ŝanco de seninterrompa
aŭ plibone kompensita laboro, por kolekti, ekono-
mie, post dekok aŭ dudek jaroj, malgrandan su-

mon sufiĉan por iniciati laboron je via profito. Kaj en ĉi-tiu ekonomio devus vin surteni la konscio ke vi plenumas solenan devon kaj *meritas* la alvokitan emancipon. Mi povus citi al vi industriajn asociojn, nun plejpotencajn, kiuj iniciatiĝis, tie-ĉi en Anglio, per kvincentima monero ĉiutage metita en komunan kason de ia nombro da laboristoj. Mi povas ripeti al vi multajn historietojn pri oferoj heroe elportitaj en Francio kaj aliloke de aroj da laboristoj, hodiaŭ posedantaj abundajn Kapitalojn, simile al tiu pri kiu vi trovos kelkajn detalojn ĉe la fino de ĉi-tiu volumeto.

Preskaŭ ne estas malfacilaĵo nesuperebla por firma volo konservata per bonfarema konscio. Vi povas kunhelpi per viaj ŝparaĵoj kaj doni, al malgranda primitiva fondaĵo, monhelpon aŭ iom da materialo, aŭ ian laborilon. Vi povas dank'al estiminda konduto kolekti malgrandajn monpruntojn ĉe parencoj aŭ kamaradoj, kiuj simple fariĝus akciuloj de la Asocio kaj ricevus ilian plenan prunteton nur el profitoj de la entrepreno. Por multaj el viaj industrioj uzantaj krudajn materiojn, kies prezo estas malgranda, la kapitalo postulata por iniciati sendependan laboron estas malgrandaĵo. Per volo vi ĝin havos. Kaj estos al vi plej bone se la formado de ĉi-tiu malgranda kapitalo estos tute via, frukto de via frunta ŝvito aŭ de l'kredito akirita per via bona konduto. Kiel Nacioj plibone

gardas liberecon sange akirita, tiel viaj asocioj ricevos pli bonan kaj pli prudentan profiton el kapitalo kolektita per maldormo kaj ekonomio ol tiu kiun liverus alia fonto. Leĝo estas tiela. La laboristaj asocioj kiuj en Parizo en 1848 ricevis ĉe sia fondiĝo registarajn subvenciojn, malplimulte prosperas ol tiuj formitaj per ofero de primitiva kapitalo.

Sed kvankam mi, vere vin amante kaj ne malnoble flatante malfortajojn kiuj estas aŭ eble estas en vi, al vi konsilas oferon, ne malgrandiĝas la *devo* ĉe aliaj. La homoj al kiuj cirkonstancoj liveris riĉaĵojn, devus tion kompreni, devus kompreni ke via emancipo estas Providenca planparto, kaj kiu nepre plenumiĝos ĉu kun ili ĉu kontraŭ ili. Multaj el tiuj homoj, precipe la homoj je respublika kredo, de nun komprenas tion, kaj inter ili, se vi donos al ili pruvojn pri volo kaj pri honesta intelekto, vi trovos kunhelpon por entrepreno. Ili povos — kaj ili tion faros apenaŭ ekvidos ke la *asociiĝa* tendenco ne estas unuhora kaprico sed kredo por la plimulto el vi — al vi ebenigi la vojojn al kredito, ĉu per monanticipoj, ĉu fondante Bankojn por krediti la estontan laboron, la opan forton de la laboristoj, aŭ allasante ke vi partoprenu la profitojn de iliaj entreprenoj, meza periodo inter estanto kaj estonto, dum kiu vi eble kolektos la malgrandan kapitalon bezon-

natan por la sendependa Asocio. En Belgio pli ol aliloke, jam ekzistas, sub nomo « Bankoj por anticipaĵoj aŭ Bankoj de l'Popolo », similaj Institucioj. En Skotio ĉe multaj Kreditaj Bankoj ĉiu homo konata pro lojaleco, prezentanta kiel garantian sian honoron kaj kiel garantianton alian individuan egale notindan pro honesteco, povas ricevi kion li bezonas. Kaj la allaso de la laboristoj al *profito-partoprenado* estas normo jam akceptita kun plena sukceso ĉe multaj *labor-mastroj* (1).

(1) Ekzemple, en Parizo, la establaĵo por pentrado de konstruaĵoj de S.^o Leclaire, fondita sur tiu principo, estas notinda pro ĝia ĝuata prospereco.

KONKLUDO

§ I.

Sed la Ŝtato, la Registaro, leĝa institucio nur se ĝi estas fondita sur *eduka* kaj *progres*misio, ĝis hodiaŭ ne komprenita, havas al vi solenan devon, kiun ĝi facile povos plenumi tiam kiam la Registaro estos vere Nacia, Registaro de Popolo libera kaj Unuobla. Granda serio da helpoj povos tiam de la Registaro iri al Popolo kiu solvus la socian demandon ne rabante, ne profanante, ne difektante la riĉaĵojn antaŭe akiritajn de la civitanoj, ne ekcitante tiun antagonismon inter klaso kaj klaso, maljustan, nemoralan, fatalan al Nacio kaj kiu hodiaŭ videble prokrastas la Progreson de Francio.

Jen estus potencaj helpoj:

Morala influo ekzercita por utili al la *asocioj* per publike manifestita aprobo de la registaraj agentoj, per ofta diskutado sur ilia fundamenta principo en la Asembleo, per legitimigo donita al ĉiuj Asocioj, memvole starigitaj sur bazoj supre montritaj;

Plibonigoj de komunikaj vojoj kaj ĉio kio nun baras la transportadon de ĉiuj produktaĵoj: starigo de magazenoj aŭ publikaj deponejoj el kiuj, certiginte la proksimuman valoron de la gartoj dotaj komercaĵoj, oni liverus al la Asocioj dokumenton aŭ bonpaperon, simila al bankbileto, akceptotan en cirkulado kaj diskonto, por ebligi al la Asocio la daŭran laboradon kaj por ke ĝi ne estu devigata de l'neceso al tuja kaj ia ajn kontrata vendo:

Simpligo de la juĝaj aferoj, hodiaŭ ruinigaj kaj ofte ne alireblaj al malriĉulo:

Koncedo de l'laboroj, bezonantaj al la Ŝtato, ĉe kontrata egaleco al la *Asocioj*:

Leĝaj faciligoj donitaj al bien-mobiliziĝo:

Radika ŝanĝo en la sistemo de publikaj impostoj: anstataŭigo per sola imposto sur la rento, de la nuna komplika, elspezigan sistemo de rektaj kaj nerektaj impostoj; kaj sankcio donita al principo ke la *Vivo estas sankta* — ke sen vivo ebliganta nek laboron, nek progreson, nek plenumon de devoj, la imposto povas nur komenci tie, kie rento superas monciferon *necesan* al vivo.

Sed estas plie. La mobilizo aŭ la proprigo de la ekleziaj bienoj, ago nun ne diskutinda, sed kiu estas neevitebla ĉiufoje kiam la Nacio entreprenas mision pri edukado kaj pri opa progreso, metos en Ŝtataj manoj sumon da richaĵoj pli granda ol oni pensas. Nun supozu ke al tio oni

aldonu la valoron reprezentantan la grundon plu-geblan kaj fekundigeblan, ĝis nun nekulturitan — la valoron reprezentantan la profitojn de l' fervojoj kaj de aliaj publikaj entreprenoj kies administrado devas koncentriĝi en la Ŝtato — la valoron reprezentantan la teritoriajn proprajojn de la Komunumoj (1) — la valoron reprezentantan la *samsangajn* heredaĵojn, kiuj post kvara grado devus reveni al la Ŝtato — kaj aliajn, kiujn ne utilas nombradi. Supozu ke el ĉiu ĉi-tiu grandega amaso da riĉaĵoj oni formu *Nacian kapitalon* alcertigita al progreso intelekta kaj ekonomia de la tuta lando, nu kial granda parto da tiu kapitalo ne aliformiĝus, post singardaj antaŭzorgoj por ne okazigi ĝian disperdon, en *kreditan* kapitalon disdonotan po unu kaj duono aŭ du procento da profito al memvolaj laboristaj *Asocioj*, starigitaj per normoj supremontritaj, kaj prezentantaj certigon pri *moraleco* kaj *kapableco*? Tiun kapitalon oni devus alproprigi al laboro por la estonteco kaj ne por sola generacio. Sed la vasta

(1) Tiuj posedaĵoj, laŭleĝe apartenas al Komunumoj, morale al bezonuloj de la Komunumo. Ne temas ilin rabi al Komunumoj, sed ilin oferedi al malriĉuloj de ĉiu Komunumo, farante el ili, sub la alta direktado de la elektitaj Komunumaj Konsilantaroj, la neestingeblan kapitalon de la terkulturaj Asocioj.

-34-

aro da procedoj certigus kompenson al perdoj de tempo al tempo neeviteblaj.

Disdonadon de tiu *kredito* devus fari ne la Registaro, nek Nacia Centra Banko, sed, sub *vinistrataj de elektita konsilantaro*.

Ne deprenante el nuna riĉeco de l' diversaj klasoj, ne atribuante al unu el ili la utilon de la impostoj, kiuj postulitaj de *ĉiuj* civitanoj devas taŭgi por la bono de *ĉiuj*, la kuniĝo de agoj ĉi tie aluditaj, dissendante krediton kien ajn, kreskigante kaj plibonigante la produktadon, devigante la monan procenton al laŭgrada malaltiĝo, alfidante la progreson kaj la laboran kontinuecon al fervoro kaj utilo de ĉiuj produktistoj, anstataŭigus al ciferero pri riĉeco koncentrita en malmultaj manoj kaj neperfekte, *nacion riĉan* uzantan propran *produktadon* kaj propran *konsumadon* (1).

(1) La neceseco de granda kapitalo bezona por starigi manufakturon de fortepianoj decidigis, en 1848, la delegitojn de kelkcento da laboristoj, unuigitaj por la fondiĝo de granda Asocio, demandi je ilia nomo al Registaro 300.000 frankan subvenkcion. La registara komizio ĝin rifuzis.

La asocio disiĝis, sed 14 laboristoj decidis, superante ĉiun baron, ĝin starigi per propraj rimedoj. Ili havis nek monon, nek krediton: ili havis fidon.

§ 2.

Jen ĝi estas, Italaj laboristoj, via estonto. Vi povas ĝin rapidigi. Konkuru la Patrujon, konkuru al ĝi popolan Registaron kiu reprezentu ĝian opan vivon, la mision, la koncepton. Ordigu vin en vasta universala Popol-Ligo, por ke via voĉo estu voĉo de milionoj kaj ne de malmultaj individuoj. Vi havas Veron kaj Justecon por vi; la Nacio vin aŭskultos.

Sed atentu kaj kedu la parolon de homo lerninta de 20 jaroj la procedadon de aferoj en Eŭropo kaj ĉe bona haveno vidis bankroti, pro homa malmoraleco, la plej sanktajn kaj utilajn entreprenojn: vi sukcesos nur *pliboniĝante*: vi konkiros ekzercadon de via rajto nur ĝin meritinte, per ofero, per agemo, per amo. Petante je nomo de devo plenumita aŭ plenumota, vi rice-

Kelkaj el ili alportis al iniciatita Societo, je materialoj kaj laboriloj, valoron da 2000 frankoj proksimume. Sed nepre necesa estis cirkulanta kapitalo. Ĉiu societano kunhelpis, ne senpene, per 10 frankoj. Kelkaj laboristoj ne havantaj rektan profiton en la Societo, aldonis al tiu malgranda kapitalo siajn malgrandajn monoferojn. Kaj la 10^{an} de Marto 1849, atinginte sumon da 229.50, oni deklaris starigita la Asocion.

Tiu societa kapitalo estis ne sufiĉa por la a-

vos; petante je nomo de egoismo, je nomo de supozita rajto al *bonstato* kiun al vi instruas la homoj de l'materialismo, vi nur ricevos unuhorajn triumfojn, kiujn sekvos teruraj senreviĝoj. Kiuj vin parolas en nomo de l'*bonstato*, de l'materiala festatono, tiuj vin perfidas. Ili ankaŭ serĉas *sian* bonstato; ili fratiĝos kun vi, same kiel kun forta elemento, ĝis kiam ili havos transirotajn barojn por ĝin elakiri; apenaŭ dank'al vi, ili ĝin havos, ili vin forlasos por trankvile ĝui *sian* konkiron. Estas historio pri la lasta duonjarcento kaj la nomo de ĉi tiu duonjarcento estas *Materialismo*.

Dolora kaj sanga historio. Mi ja vidis tiujn homojn kiuj neas Dion, religion, devan kaj oferan

ranĝo kaj la malgrandaj elspezoj necesegaj de tago al tago ĉe laborejo. Nenio restante por la salajroj, du monatojn preterpasis la laboristoj ne povante ricevi eĉ centimon je laborpago. Kiel ili vivis dum tiu tempa krizo? Same kiel vivas la laboristoj dum labora interrompo, helpitaj de la laboristo kiu ŝance laboras, vendante, donante kiel garantiaĵojn, utilajn objektojn.

Kelkaj laboroj estis elfaritaj. Kaj la prezo estis pagita la 4^{an} de Majo 1849. Tiu tago estis por la Asocio kio estas venko ĉe militkomenco; kaj estis festigata. Paginte la ŝuldojn, enspezinte enspezeblajn kreditojn, restis por ĉiu ano sumo da frankoj 6.61. Oni interkonsentis ke konservante kiel salajran parton 5 fr.^{ojn} estu sanktigata ĉies plio en frata man-

virton; ili parolis je nomo de l'rajto al feliĉo, al ĝuo, kuraĝe batalis kun vortoj « popolo kaj libereco » sur la lipoj, kaj enmiksiĝis inter ni, homoj de la nova kredo, kiuj senprudente ilin akceptis en niajn vicojn; kiam malfermiĝis por ili, per ia venko aŭ malnobla tranzacio, vojo al ĝuo, forkuris de ni kaj la morgaŭon estis niaj plej akraj malamikoj. Malmultaj jaroj de daŭraj danĝeroj kaj persekutoj sufiĉis por lacigi ilin. Kial, sen konscio pri deva Leĝo, sen kredo en misio, trudita al homo de ia Povo superega al ĉiuj, ili estus persistintaj en la ofero ĝis la vivfino? Kaj mi vidis, kun plej profunda doloro, filojn de la popolo edukitajn de tiuj homoj, de tiuj filozofoj, al materialismo, per-

ĝo. La 14 anoj, el kiuj plimulto, de unu jaro jam ne gustumis vinon, unuiĝis kun siaj familioj ĉe komunan manĝotablon; la elpezo estis po 32 sol-
doj (po 5 centimoj).

Ankoraŭ dum tuta monato la salajro estis nur po 5 fr. ĉiusemajne. En Junio, iu bakisto, muzikamanto aŭ spekulanto proponis aĉeton de fortepiano pagota per pano. La propono estis akceptata kaj konsentata la prezo de 480 fr. Estis ŝanco por la asocio kiu certigis al si almenaŭ la nepran necesajon. En la salajroj oni ne kalkulis la valoron de l' pano. Ĉiu havis kion li bezonis por si, kaj la edzigitoj ankaŭ por sia familio.

Dume la Asocio, konsistanta el kapablegaj laboristoj, iom post iom, superis ĉiujn barojn kaj

fidi sian mision, perfidi la estonton, perfidi sian patrujon kaj sin mem, kaj sekvi la malsaĝan nemoralan esperon ke ili eble trovos materialan *bonstaton* en la kapricoj kaj profitoj de la tiraneco. Mi vidis la francajn laboristojn indiferente rigardi la 2^{an} Decembron, ĉar ĉiuj demandoj por ili reduktiĝis je materiala prospero kaj iluziiĝis ĉe la kredo ke la promesoj lerte semitaj inter ili, de tiuj kiuj estingis la Patrujan liberecon, eble realiĝos. Hodiaŭ ili plendas la neakiritan *bonstaton* kaj kune la perditan liberecon. Ne: sen Dio, sen leĝa konscienco, sen moraleco, sen oferpotenco disperditaj post homojn, kiuj havas nek kredon, nek kulton pri vero, nek apostolan vivon, nek ion ajn krom

senigojn, kiujn nepre ili renkontis dum la unua periodo. Ĝiaj kaslibroj prezentas plejbonajn atestojn pri akiritaj progresoj. De l' monato Augusto 1849, la ĉiusemajna eukasigo sumiĝis je 10, 15, 20 frankoj por ĉiu; kaj tiu sumo ne reprezentis la tutan gajnon, ĉiu ano enlasis en komuna kapitalo sumon kiu superis la deprenitan.

La societa inventaro de la 30 Decembro 1850 donis jenajn rezultatojn:

La societanoj tiuepoke estis 32. La laborejon ili lupagis frankojn 2000, kaj jam ĝi estis malvasta por la laboroj.

La laboriloj valoris 5922 frankojn 60 cent.

La komercaĵoj kaj krudaj materioj reprezentis frankojn 22972.28.

vanteco pri siaj sistemoj, mi tion diras kun profunda konvinko, vi ne sukcesos. Vi havos ribelojn, sed ne la veran, la grandan Revolucion kiun vi kaj mi alvokas. Tiu Revolucio, se ĝi ne estas iluzio de egoistoj ekcitantaj de venĝado, estas religia tasko.

Plibonigi vin mem kaj la aliajn; jen estas la unua celo kaj la superega espero pri ĉiu reformo, pri ĉia socia ŝanĝo. Oni ne ŝanĝas la sortojn de la *homo*, ornamante, beligante la domon en kiu li loĝas; kie ne spiras *homa* animo sed *sklava* korpo, tie ĉiuj reformoj estas neutilaj; la domo beligita, lukse ornamita, estas *tombo blankigita* kaj ne alio. Vi neniam decidigos vian Socion al anstataŭigo de ia *Asocia* sistemo al *salajra* se vi ne pruvos ke la *Asocio* estos via perilo por plibonigota produk-

La societa paperujo entenis bankbiletojn por frankoj 35.40.

La kalkulo de l' ŝuldantoj, poste preskaŭ ĉiuj pagintaj, sumiĝis je fr. 5961.90.

La aktivo estis do fr. 38296.78.

Kontraŭ tiu-ĉi aktivo la Societo ŝuldis nur fr.^{ojn} 4737.80 al kelkaj kreditoroj kaj fr.^{ojn} 1650.80 al 80 sammetiaj laboristoj-aligintoj kiuj pruntedonis al la Asocio dum la unua periodo de ĝia vivo.

Reala aktivo: fr. 31.909 kaj centimoj.

De tiam la Asocio daŭrigis sian floradon.

(*El verko de A. COCHUT*).

tado kaj pri opa prospero. Kaj vi nur montrante ke vi kapablas fondi *Asocion* per honesteco, per reciproka fer-kapablo, per labora amsento.

Por progresi necesas ke vi montriĝu *kapablaj* je progreso.

Jen tri sanktaj aferoj: la Tradicio, la Progreso, la Asociiĝo. « Mi kredas » — mi skribis tion antaŭ 20 jaroj — « en la grandega Dia voĉo kiun « la jarcentoj resendas al mi tra la universala tradicio de la Homaro; kaj ĝi al mi diras ke la « Familio, la Nacio, la Homaro estas tri medioj « en kiu la homa *individuo* devas labori al koma « muna *celo*, al morala perfektigo de si mem kaj « de aliaj: ĝi al mi diras, ke la *posedo* estas destinata elmontri la *materialan* aktivecon de la « individuo, kian rolon li ludas en la transformado « de la fizika mondo, kiamaniere la voĉdonrajto « devas elmontri tiun rolon kiun li havas en la « administrado de la politika mondo; ĝi al mi « diras ke ĝuste el pli aŭ malpli bona uzado de « ĉi-tiuj rajtoj, de tiuj aktivecaj medioj dependas, « antaŭ Dio kaj la homoj, la merito aŭ malmérito de la individuoj; ĝi al mi diras ke ĉiuj-ĉi « tiuj aĵoj, elementoj de la homa naturo alifor- « miĝis, modifiĝis, sin alproksimigante al idealo « kiun ni antaŭsentas en la animo, sed neniam « povas nuliĝi; kaj ke la revoj pri *komunismo*,

« pri nuligo, pri konfuzigo de la *individuo* en la
« *tuto* socia, neniam estis pli ol pasemaj akciden-
« toj en la homara vivo, videblaj ĉe ĉia granda
« krizo intelekta kaj morala, sed nekapablaj pri
« realigo, escepte laŭ skalo minimuma kiel ĉe la
« Kristanaj Monaĥejoj. Mi kredas en la eterna
« progreso de l'vivo ĉe la Dia kreitaĵo, en la
« progreso de l'Penso kaj de la Agado, ne sole
« ĉe la homo estinta sed ĉe la homo estonta; mi
« kredas ke ne tiom gravas *determini* la formon
« pri estonta progreso, kiom malfermi, per edu-
« kado vere religia, la vojojn de ĉiu progreso al
« homoj, kaj ilin kapabligi al ĝia plenumo; kaj
« mi kredas ke oni ne faras la homon pli bona,
« pli amema, pli nobla, pli Dia — jen nia *celo*
« sur la tero — lin plenigante per fizikaj ĝuoj,
« proponante al li kiel celon pri vivo tiun ironion
« kiu nomiĝas feliĉo. Mi kredas en la Asociiĝo
« kiel en sola rimedo de ni posedata por plenumi
« la Progreson, ne sole ĉar ĝi multobligas la aga-
« don de la produktantaj fortoj, sed ĉar ĝi prok-
« simigas ĉiujn diversajn manifestaciojn de la ho-
« ma animo kaj ebligas la individuan vivon ko-
« muniki kun la opa vivo; kaj mi scias ke la a-
« sociiĝo povas nur fekundiĝi inter *liberaj* indivi-
« duoj, inter liberaj nacioj, konsciaj pri ilia mi-
« sio. Mi kredas ke la homo devas manĝi kaj
« vivi kaj ne havi ĉiujn horojn de la ekzistado

« okupitaj je materiala laboro, por ebligi al li la dis-
 « volvigon de siaj superaj kapabloj; sed terure mi
 « orelatentas voĉojn dirantajn al la homoj: *Nutrigi*
 « *estas via celo; ĝui estas via rajto*, ĉar mi scias
 « ke tiu diro povas nur krei egoistojn, kaj en Fran-
 « cio kaj aliloke estis, kaj bedaŭrinde ekestas en
 « Italio, kondamno pri ĉiu nobla ideo, pri ĉiu mar-
 « tireco, pri ĉiu garantiaĵo al estonta grandeco ».

« Kio hodiaŭ senigas je vivo la homaron e-
 « stas manko da komuna kredo, da penso adop-
 « tata de ĉiuj kaj kuniganta Ĉielon kaj Teron,
 « Universon kaj Dion. Senigita je tia kredo, la
 « homo teren kliniĝis antaŭ la mortinta materio
 « kaj iĝis adoranto de la idolo *Profito*. Kaj unuaj
 « pastroj pri tiu fatala kulto estis la reĝoj, la
 « princoj kaj la malbonegaj hodiaŭaj registaroj.
 « Ili elpensis la abomenan formulon: *ĉiu por si*. Ili
 « sciis ke per ĝi ili kreos egoismon: kaj ili sciis
 « ke inter egoisto kaj sklavo estas nur paŝo ».

Italaj laboristoj, miaj fratoj, evitu tiun paŝon.
 En ĝia evito sidas via estonto.

Al vi apartenas solena misio: pruvi ke ni ĉiuj
 estas filoj de Dio kaj Liaj fratoj. Vi ne ĝin plenumos
 ne plibonigante vin kaj ne kontentigante la Devon.

Mi montris al vi kiel, mi povis plej bone,
 tion kio estas Devo por vi. Kaj la ĉefa, la plej
 nepre necesa el ĉiuj estas tiu al Patrujo Unuobla
 kaj libera. Plibonigo pri viaj sociaj kondiĉoj po-

vas nur veni el via partopenado al politika vivo de la Nacio. Sen *voĉdono* vi neniam havos verajn reprezentantojn de viaj aspiroj, de viaj bezonoj. Sen popola registaro, kiu en Romo skribu kaj disvolvu la Italian Akordon fondita sur *konsento* kaj alcelita al *progreso* de ĉiuj civitanoj de la Ŝtato, por vi ne estas plibona espero. Tiun tagon kiam, sekvante la ekzemplon de l'francaj *socialistoj*, vi disigos la demandon socian el politika, kaj diros: ni povas emancipiĝi, kia ajn estas la Institucia formo reganta la Patrujon; vi mem signus por ĉiam vian servuton.

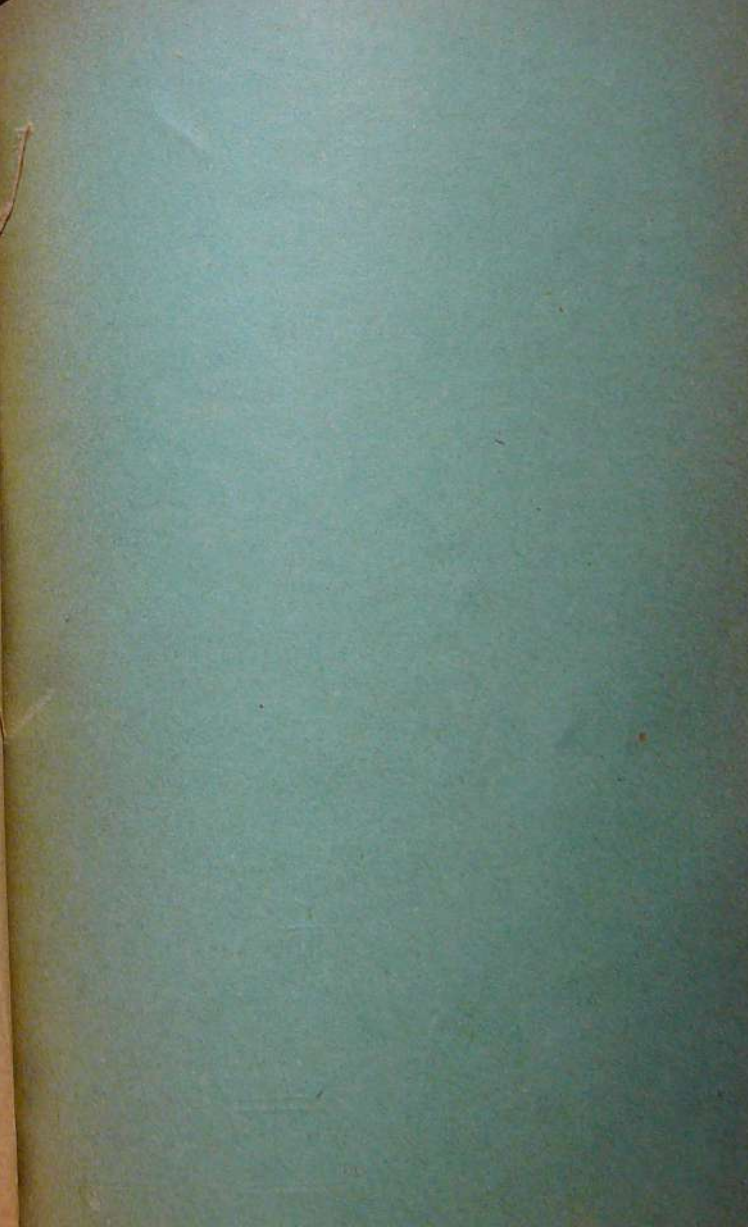
Kaj al vi mi montros, adiaŭante vin, alian devon ne malpli solenan ol tiu nin premanta al fondigo de la Patrujo Libera kaj Unuobla.

Via emancipado povas nur fondiĝi sur triumfo de Principo, la Unueco de la Homa Familio. Hodiaŭ duono de la homa familio, la duono en kiu ni serĉas inspirojn kaj konsolojn, la duono zorganta unuan edukitecon al niaj filoj, estas, per singulara kontraŭdiro deklarita civile, politike, socie malegala, eligita el tiu Unueco. Al vi, serĉantaj en nomo de religia vero vian emancipadon, apartenas protesti iel ajn, ĉiuokaze, kontraŭ tiu neado de Unueco.

La *emancipado de la virino* devus por vi ĉiam pariĝi kun la *emancipado de la laboristo* kaj donos al via laboro sanktigon pri universala vero.

ENHAVO

SALUTO	Paĝ.	2
PAROLO DE LA TRADUKINTO	»	3
ANTAŬPAROLO DE LA AUTORO	»	5
DEVOJ DE LA HOMO		
§ I Al la italaj laboristoj	»	9
§ II Dio	»	27
§ III La leĝo	»	41
§ IV Devoj al la Homaro	»	53
§ V Devoj al la Patrujo	»	66
§ VI Devoj al la Familio	»	78
§ VII Devoj al si mem	»	88
§ VIII Libereco	»	101
§ IX Edukiteco	»	109
§ X Asocio-Progreso	»	118
§ XI Ekonomia demando	»	126
KONKLUDO	»	151

STAB. TIPOGRAFICO

G. B. MARSANO

— GENOVA

